

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΚΡΗΤΗΣ

ΣΧΟΛΗ ΚΟΙΝΩΝΙΚΩΝ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ

ΤΜΗΜΑ ΚΟΙΝΩΝΙΟΛΟΓΙΑΣ

ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ «ΚΟΙΝΩΝΙΟΛΟΓΙΑ»

ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΗ ΔΙΠΛΩΜΑΤΙΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ

**ΘΕΜΑ: ΣΤΕΓΑΣΤΙΚΗ ΑΡΩΓΗ ΓΙΑ ΑΙΤΟΥΝΤΕΣ ΑΣΥΛΟ ΣΤΗΝ
ΕΛΛΑΔΑ: ΑΝΤΙΦΑΣΕΙΣ ΤΩΝ ΠΟΛΙΤΙΚΩΝ ΕΝΤΑΞΗΣ**

ΟΝΟΜΑΤΕΠΩΝΥΜΟ ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΗΣ ΦΟΙΤΗΤΡΙΑΣ:

ΠΗΝΕΛΟΠΗ ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΠΟΥΛΟΥ

ΕΠΙΒΛΕΠΩΝ ΚΑΘΗΓΗΤΗΣ: ΒΑΣΙΛΗΣ ΑΡΑΠΟΓΛΟΥ

ΜΕΛΗ ΣΥΜΒΟΥΛΕΥΤΙΚΗΣ ΕΠΙΤΡΟΠΗΣ: ΚΩΣΤΑΣ ΓΚΟΥΝΗΣ

ΜΑΡΙΑ ΚΟΥΣΗ-ΛΕΚΑΚΗ

Ρέθυμνο, 2017

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΚΡΗΤΗΣ
ΣΧΟΛΗ ΚΟΙΝΩΝΙΚΩΝ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ
ΤΜΗΜΑ ΚΟΙΝΩΝΙΟΛΟΓΙΑΣ

ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ «ΚΟΙΝΩΝΙΟΛΟΓΙΑ»

ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΗ ΔΙΠΛΩΜΑΤΙΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ

Στεγαστική αρωγή για αιτούντες άσυλο στην Ελλάδα: αντιφάσεις των πολιτικών ένταξης

ΟΝΟΜΑΤΕΠΩΝΥΜΟ ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΗΣ ΦΟΙΤΗΤΡΙΑΣ

Πηνελόπη Αλεξανδροπούλου

ΕΠΙΒΛΕΠΩΝ ΚΑΘΗΓΗΤΗΣ

Βασίλης Αράπογλου

ΜΕΛΗ ΣΥΜΒΟΥΛΕΥΤΙΚΗΣ ΕΠΙΤΡΟΠΗΣ

Κώστας Γκούνης

Μαρία Κούση - Λεκάκη

Ρέθυμνο, 2017

Ευχαριστίες.

Η εργασία αυτή δεν θα μπορούσε ποτέ να είχε ολοκληρωθεί, χωρίς τη σημαντική συμβολή μιας σειράς ανθρώπων, τους οποίους και θέλω να ευχαριστήσω.

Αρχικά, θέλω να πω ένα μεγάλο 'ευχαριστώ' στην οικογένειά μου. Χωρίς την έμπρακτη στήριξη που τόσο ανιδιοτελώς μου πρόσφερε και μου προσφέρει όλα αυτά τα χρόνια, δεν θα ήμουν ποτέ σε θέση να σπουδάσω και να γράψω ούτε μια σειρά από την εργασία αυτή.

Θέλω να ευχαριστήσω όλους τους φίλους μου, τους οποίους υποβάλλω εδώ και χρόνια σε εξαντλητικές ενημερώσεις σχετικές με το αντικείμενό μου, εκμεταλλευόμενη την υπομονή τους.

Επίσης, τον Κώστα Γκούνη και την Μαρία Κούση-Λεκάκη, οι οποίοι μου πρόσφεραν απλόχερα βοήθεια και στήριξη κατά τη διάρκεια των μεταπτυχιακών μου σπουδών, ενθαρρύνοντάς με να 'βγω' στο πεδίο και να δουλέψω με αιτούντες άσυλο και πρόσφυγες στα Ελληνικά νησιά, κατά την κορύφωση της προσφυγικής κρίσης.

Ένα πολύ μεγάλο 'ευχαριστώ' στον Βασίλη Αράπογλου, χωρίς τον οποίο η εργασία αυτή θα είχε μείνει μια απλή ιδέα. Ένα 'ευχαριστώ' γιατί έξι χρόνια πριν του εκμυστηρεύτηκα πως νιώθω ένα ενδιαφέρον για ζητήματα κοινωνικού αποκλεισμού και ανισοτήτων, και με μεγάλη δουλειά, υπομονή, καθοδήγηση, στήριξη, βοήθεια, ενθάρρυνση, και πολύ χρόνο, μετέτρεψε το ενδιαφέρον αυτό σε πραγματική και βαθιά επιθυμία να αφοσιωθώ στο αντικείμενο. Τα τελευταία χρόνια, έχει υπάρξει για μένα ένας πραγματικός μέντορας και νιώθω βαθύτατα ευγνώμων για την συνεργασία μας.

Τέλος, θέλω να ευχαριστήσω την Αλίκη Λαβράνου. Η διάλεξή της ήταν η πρώτη που παρακολούθησα στο ξεκίνημα των προπτυχιακών μου σπουδών, και θα την θυμάμαι πάντα. Το πάθος και η αφοσίωση με την οποία υπηρετεί την επιστήμη της, δημιούργησε μέσα μου την ανάγκη να ανακαλύψω το δικό μου κάλεσμα, και να το υπηρετήσω με την ίδια ανιδιοτέλεια και ειλικρίνεια. Την ευχαριστώ, γιατί αποτελεί καθημερινά έμπνευση για μένα, και γιατί κάθε συζήτηση μαζί της μου φανερώνει νέους τρόπους σκέψης και προσέγγισης ενός ζητήματος.

Περιεχόμενα

Summary:.....	6
Key words:.....	6
Περίληψη:.....	7
Λέξεις κλειδιά:.....	7
Κεφάλαιο 1: Εισαγωγή.	8
Κεφάλαιο 2: Θεωρητικό πλαίσιο και διεθνής επισκόπηση.....	13
2.1 Από το μοντέλο υποδοχής στο μοντέλο υποχρεωτικής κράτησης:.....	13
2.1 Στέγαση αιτούντων άσυλο στην Ευρώπη: Θεσμικό πλαίσιο και κοινωνικές παροχές – μια αποτίμηση:.....	20
i. Η περίπτωση του Ηνωμένου Βασιλείου:.....	20
ii. Η περίπτωση της Σουηδίας:.....	24
iii. Η περίπτωση της Γερμανίας:.....	25
iv. Η περίπτωση της Ιταλίας:.....	27
Μια αποτίμηση:.....	28
Κεφάλαιο 3: Το ερευνητικό σχέδιο – επίπεδα ανάλυσης.	32
3.1. Το ελληνικό θεσμικό πλαίσιο σε συγκριτική προοπτική:.....	32
3.2 Η έρευνα πεδίου: Ερωτήματα και μέθοδος ανάλυσης:.....	35
Κεφάλαιο 4: Η περίπτωση της Ελλάδας σε συγκριτική προοπτική.....	41
4.1 Το μοντέλο κοινωνικής πρόνοιας του Ευρωπαϊκού Νότου:.....	41
4.2 Η εξέλιξη της μεταναστευτικής πολιτικής και κρατικής μέριμνας στην Ελλάδα:.....	43
4.3 Κρατική μέριμνα και πολιτικές για αιτούντες άσυλο στην Ελλάδα εν μέσω προσφυγικής κρίσης:.....	49
Κεφάλαιο 5: Ευρήματα της έρευνας πεδίου στη Θεσσαλονίκη.....	55
5.1 Κεντρικές κατηγορίες της έρευνας πεδίου:.....	55
5.2 Αντιφάσεις των προγραμμάτων αρωγής και φιλοξενίας:.....	67
Α. Λόγος περί ένταξης με ταυτόχρονη χωρο-κοινωνική απομόνωση:.....	67
Β. Ιεράρχηση δικαιωμάτων με βάση το νομικό καθεστώς και την ευαλωτότητα:.....	70
Κεφάλαιο 6: Συμπεράσματα.	73
Βιβλιογραφικές παραπομπές.....	77

Summary:

The geographical position of Greece, has brought the country in the spotlight during the increase of the migrant flows of the past years, under the so called ‘refugee crisis’. Both the closure of the Balkan route and the implementation of the E.U – Turkey agreement in the first months of 2016 led to the decrease of the migrant arrivals at the European borders, without stopping them altogether. The paper focuses on mapping down and analysing formal housing programs for asylum seekers in Greece. It seeks to clarify those programs, their goals, but also to research two main contradictions that are pointed out through the literature review: the first contradiction revolves around the Discourse of social integration of asylum seekers, with their simultaneous socio-spatial segregation, through their accommodation in remote locations. The second contradiction examined concerns the stratification of social rights of migrants according to their legal status. To give answers to those questions, a qualitative research was conducted in the city of Thessaloniki, Greece in July 2017, in which participated representatives of all the active housing programs of the city. The data produced confirmed that asylum seekers in Greece are primarily accommodated in remote areas, away from the urban nexus. This raises questions regarding their chances of integration and social participation in the Greek society. The data also confirms a stratification of rights according to legal status, bringing on the surface a paradox compared to the international literature: Asylum seekers in Greece are entitled to more provisions compared to recognised refugees. This paradox can be explained if someone takes under consideration the huge gaps and inconsistencies found in the Greek welfare system, but also the fact that the basic provider of those provisions for asylum seekers is not the Greek state but the UNHCR, collaborating with other Non-Governmental Organisations. With the UNHCR gradually withdrawing their activities and the Greek state being asked to take up a more active role, it would be very interesting to examine how these housing programs will evolve in the near future, and how they could promote or hinder the beneficiaries’ chances of integration.

Key words:

Asylum seekers, Greece, housing, European Union, exclusion, integration, policies, refugees, relocation, segregation, solidarity, urban nexus

Περίληψη:

Η Ελλάδα, λόγω της γεωγραφικής της θέσης στα Ευρωπαϊκά σύνορα, έχει βρεθεί στο επίκεντρο των προσφυγικών και μεταναστευτικών ρευμάτων των τελευταίων χρόνων, που κλιμακώθηκαν κατά τη λεγόμενη «προσφυγική κρίση». Το κλείσιμο της Βαλκανικής οδού τον Μάρτιο του 2016, αλλά και η εφαρμογή της συμφωνίας μεταξύ Ε.Ε και Τουρκίας (20/03/2016) επέφεραν μείωση, όχι όμως παύση στον αριθμό των αφίξεων στην Ελλάδα. Η συγκεκριμένη εργασία, έχει σαν στόχο την καταγραφή και την ανάλυση των επίσημων μορφών στεγαστικής αρωγής για αιτούντες άσυλο στην Ελλάδα, με έμφαση στον τομέα των κρατικών πολιτικών. Κεντρικός στόχος της εργασίας είναι η κριτική αποτίμηση των πολιτικών στέγασης για την υποδοχή και την κοινωνική ένταξη των αιτούντων άσυλο στην Ελλάδα. Η εργασία αποτυπώνει τις κύριες αντιφάσεις των επίσημων πολιτικών στεγαστικής αρωγής που πρόσφατα διαμορφώθηκαν στην Ελλάδα και επιχειρεί να τις εξηγήσει ανατρέχοντας στις συγκριτικές εκείνες θεωρήσεις που εξετάζουν τη διασύνδεση της μεταναστευτικής πολιτικής και των πολιτικών ένταξης με την οργάνωση ιδιαίτερων τύπων κράτους πρόνοιας. Ειδικότερα, η εργασία εστιάζει στις αντιφάσεις που προκύπτουν, αφενός, από την διεθνή επικράτηση «περιοριστικών» πολιτικών μετανάστευσης και «αποκεντρωμένων» πολιτικών ένταξης, και αφετέρου, από τον περιθωριακό ρόλο των στεγαστικών παροχών στο οικογενειοκεντρικό και συντηρητικό ελληνικό προνοιακό σύστημα.

Λέξεις κλειδιά:

Αστικός ιστός, αιτούντες άσυλο, αλληλεγγύη, αποκλεισμός, διαχωρισμός, Ελλάδα, ένταξη, Ευρωπαϊκή Ένωση, μετεγκατάσταση, πολιτικές, πρόσφυγες, στεγαστική αρωγή

Κεφάλαιο 1: Εισαγωγή.

Τα τελευταία χρόνια, παρατηρήθηκε ραγδαία αύξηση των μεταναστευτικών και προσφυγικών ροών από τρίτες χώρες προς την Ευρωπαϊκή ένωση. Η γεωγραφική θέση της Ελλάδας, ευνοεί τις αφίξεις μεταναστών και προσφύγων μέσω θαλάσσης. Η σταθεροποίηση των αφίξεων σε υψηλά επίπεδα έχει δημιουργήσει σοβαρά ζητήματα γύρω από την ανάγκη για κρατική ανταπόκριση στις αυξανόμενες απαιτήσεις υποδοχής, εγκατάστασης ή μετεγκατάστασης και ένταξης των εκτοπισμένων και μετακινούμενων πληθυσμών. Σύμφωνα με στοιχεία της Έπαυτης Αρμοστείας των Ηνωμένων Εθνών για τους πρόσφυγες, οι αφίξεις στην Ελλάδα μέσω θαλάσσης έφτασαν τα 173.450 άτομα για το 2016. Από αυτό το σύνολο, 47% των ανθρώπων προέρχονταν από την Συρία και άλλες Αραβικές χώρες, 24% από το Αφγανιστάν, 15% από το Ιράκ, 5% από το Πακιστάν, 3% από το Ιράν και 5% από άλλες χώρες (κυρίως της Αφρικής). Ήδη, για το 2017 οι αφίξεις μέσω θαλάσσης αγγίζουν τα 130.133 άτομα, εκ των οποίων τα 17.923 κατέφτασαν στην Ελλάδα, τα 100.489 στην Ιταλία, και 10.886 στην Ισπανία. Ο αριθμός των νεκρών και των αγνοούμενων, έχει φτάσει τα 2.442 άτομα από τις αρχές έως και τον Σεπτέμβριο του 2017 (UNHCR 2017).

Μια σειρά από γεγονότα, όπως το κλείσιμο των συνόρων της Βαλκανικής οδού αλλά και η εφαρμογή της συμφωνίας Ευρωπαϊκής Ένωσης και Τουρκίας από τις 20/03/2017, οδήγησε στη συσσώρευση ενός μεγάλου αριθμού από αιτούντες άσυλο στην Ελλάδα, θέτοντας σε δοκιμασία την ανταπόκριση του κρατικού μηχανισμού. Χαρακτηριστικά, σύμφωνα με στοιχεία της Ελληνικής Υπηρεσίας Ασύλου, ενώ ο αριθμός των αιτήσεων για άσυλο το 2015 ήταν 13.195, για το 2016 ο αριθμός αυτός ανήλθε στις 51.091 αιτήσεις (Ελληνική Υπηρεσία Ασύλου 2017)

Η σταθερότητα αλλά και ο μεγάλος όγκος των αφίξεων έχει εγείρει ζητήματα, τόσο διαχείρισης όσο και ένταξης αυτού του πληθυσμού. Σε πολλές περιπτώσεις, η συζήτηση για τις προοπτικές ένταξης υποβαθμίστηκε, καθώς στην πλειοψηφία των περιπτώσεων (κυρίως πριν την εφαρμογή της συμφωνίας στις 20/03/2016), η Ελλάδα αποτελούσε έναν ενδιάμεσο σταθμό μεταξύ της χώρας φυγής και του επιθυμητού τελικού προορισμού των αιτούντων άσυλο. Μολαταύτα, στην πραγματικότητα, οι άνθρωποι αυτοί υποχρεούνται νομικά να παραμείνουν στην Ελλάδα έως ότου διευθετηθούν οι νομικές τους υποθέσεις (είτε αφορούν άσυλο, είτε μετεγκατάσταση, είτε οικογενειακή επανένωση). Αυτή η περίοδος, μπορεί να διαρκέσει από μερικούς μήνες έως κάποια χρόνια. Όλο και περισσότεροι αιτούντες άσυλο παρέμεναν στην Ελλάδα για νομικούς λόγους, και η παραμονή αυτή ανέδειξε την ανάγκη μέριμνας για βασικά ζητήματα (μακροχρόνια φιλοξενία, σίτιση, περίθαλψη). Διεθνείς φορείς όπως η Ύπατη Αρμοστεία των Ηνωμένων Εθνών για τους πρόσφυγες έκαναν έκκληση στο Ελληνικό κράτος για αποτελεσματική ανταπόκριση στις ανάγκες αυτές, καθώς όπως ορίζει το διεθνές δίκαιο, η μέριμνα για πρόσφυγες, μετανάστες και αιτούντες άσυλο αποτελεί πρωταρχική ευθύνη του εκάστοτε κράτους.

Οι συνθήκες κάτω από τις οποίες καλούνται να διαβιώσουν οι αιτούντες άσυλο στην χώρα έχουν γίνει αντικείμενο κριτικής τόσο από εμπλεκόμενες στο πεδίο Μη Κυβερνητικές Οργανώσεις όσο και από την διεθνή κοινότητα. Πολλοί άνθρωποι επιχείρησαν να αυτοκτονήσουν, ενώ στο τέλος του Ιανουαρίου του 2017 έχουν ήδη καταγραφεί τρεις θάνατοι που σχετίζονται με ελλιπείς συνθήκες θέρμανσης (REUTERS 2017). Η διεθνής πίεση οδήγησε σε αυξανόμενες προσπάθειες από πλευράς κράτους να βελτιωθούν οι συνθήκες διαβίωσης των ανθρώπων που έχουν νομικά «εγκλωβιστεί» στην χώρα. Η κύρια μέριμνα του κρατικού μηχανισμού και των εμπλεκόμενων ΜΚΟ είναι η παροχή προστασίας σε εξαιρετικά ευάλωτες ομάδες αυτών των ροών, όπως σε ασυνόδευτα ανήλικα και γυναίκες/οικογένειες με παιδιά μέσω της παροχής στέγασης σε χώρους εκτός των κέντρων κράτησης.

Από τα μέσα του 2016, το Ελληνικό κράτος έχει προβεί στην αναδιάρθρωση νόμων και πολιτικών σχετικών με ζητήματα μεταναστευτικής πολιτικής, για την αποτελεσματικότερη διαχείριση της κρίσης. Μια τέτοια προσπάθεια αντικατοπτρίζει η ψήφιση του νόμου Ν.4375/16, όπου ορίζονται ο τρόπος οργάνωσης και η λειτουργία της Υπηρεσίας Ασύλου, της Αρχής Προσφύγων, Υπηρεσίας Υποδοχής και Ταυτοποίησης, αλλά και θέματα όπως η δυνατότητα συμμετοχής στην αγορά εργασίας για πρόσφυγες και αιτούντες άσυλο.

Τόσο η απομάκρυνση των ευάλωτων ομάδων από τα camps (κέντρα κράτησης), όσο και η προσαρμογή/δημιουργία κρατικών πολιτικών για την διευκόλυνση της παραμονής των αιτούντων άσυλο στην Ελλάδα, επιδεικνύουν μια αλλαγή στον πολιτικό Λόγο και μια προσπάθεια να αναπτυχθεί από πλευράς κράτους ένα είδος μέριμνας για την ένταξη τους στην Ελληνική κοινωνία.

Παρόλα αυτά, το δικαίωμα συμμετοχής στα υπάρχοντα προγράμματα στέγασης δεν είναι άνευ προϋποθέσεων και το όλο εγχείρημα δεν εφαρμόζεται άνευ εμποδίων. Κοινή παραδοχή ωστόσο όλων των εμπλεκόμενων φορέων είναι η επιτακτική ανάγκη απομάκρυνσης των αιτούντων άσυλο από τα κέντρα υποχρεωτικής κράτησης, προκειμένου να διευκολυνθεί η κοινωνική τους ένταξη και να εξασφαλιστούν ασφαλείς συνθήκες διαβίωσης.

Κεντρική επιδίωξη της παρούσας εργασίας είναι η καταγραφή και η κριτική ανάλυση των επίσημων προγραμμάτων στέγασης για αιτούντες άσυλο που εντοπίζονται στην Ελλάδα. Το ερευνητικό σχέδιο επικεντρώνεται στην αποσαφήνιση του περιεχομένου των προγραμμάτων αυτών, στην καταγραφή και ανάλυση των βασικών τους επιδιώξεων, αλλά και στην παρουσίαση των εμποδίων και αντιφάσεων που εμφανίζονται κατά την εφαρμογή τους.

Η εργασία χωρίζεται σε έξι κεφάλαια:

Το πρώτο κεφάλαιο αποτελεί την εισαγωγή της εργασίας, ενώ το δεύτερο κεφάλαιο περιστρέφεται γύρω από τη διεθνή βιβλιογραφία αναφορικά με ζητήματα στέγασης αιτούντων

άσυλο. Παρουσιάζεται ο τρόπος με τον οποίο το δικαίωμα στο άσυλο τοποθετείται στο επίκεντρο των αντιπαραθέσεων γύρω από τον περιορισμό των δικαιωμάτων των μεταναστών και ο τρόπος με τον οποίο η Ευρωπαϊκή Ένωση μοιάζει να περνάει από ένα μοντέλο υποδοχής αιτούντων άσυλο σε ένα μοντέλο υποχρεωτικής κράτησης και ελέγχου. Ταυτόχρονα, παρουσιάζονται κάποιες βασικές πολιτικές στεγαστικής αποκατάστασης που έχουν υιοθετηθεί σε χώρες της Ευρώπης, όπως η πολιτική του διασκορπισμού (dispersal) στο Ηνωμένο Βασίλειο, αλλά και οι συνθήκες στέγασης αιτούντων άσυλο σε χώρες όπως η Γερμανία, η Σουηδία και η Ιταλία. Παρουσιάζονται και αναλύονται μια σειρά από αντιφάσεις που δημιουργούνται σε επίπεδο πρακτικών. Οι αντιφάσεις αυτές αφορούν κατά κύριο λόγο το πρόσταγμα για κοινωνική ένταξη των αιτούντων άσυλο, με την ταυτόχρονη χωρική απομόνωσή τους, καθώς κατά βάση τα διαθέσιμα διαμερίσματα βρίσκονται σε περιοχές απομακρυσμένες από τον αστικό ιστό. Εντοπίζεται επίσης μια διαφοροποίηση δικαιωμάτων και παροχών ανάλογα με το νομικό καθεστώς και την ευαλωτότητα του επωφελούμενου, αλλά και μια αύξηση στις αποθαρρυντικές μεταναστευτικές πολιτικές.

Το τρίτο κεφάλαιο αφορά το ερευνητικό σχέδιο της εργασίας και παρουσιάζει τα δυο επίπεδα διερεύνησης και ανάλυσης, δηλαδή αφενός τη μακροσκοπική θεώρηση των μεταβολών του ελληνικού θεσμικού πλαισίου και αφετέρου τη διερεύνηση των αντιλήψεων και πρακτικών των φορέων στεγαστικής αρωγής των αιτούντων άσυλο, τα κεντρικά ερευνητικά ερωτήματα αλλά και την μέθοδο και τον οδηγό της έρευνας. Στο συγκεκριμένο κεφάλαιο αιτιολογείται η επιλογή των φορέων και των προγραμμάτων που εντάχθηκαν στην έρευνα πεδίου, και επισημαίνονται τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά της πόλη της Θεσσαλονίκης. Η επιλογή αυτή, οφείλεται στο γεγονός ότι η Θεσσαλονίκη σαν ένα μεγάλο αστικό κέντρο καλείται να ενσωματώσει στον αστικό ιστό έναν μεγάλο αριθμό αιτούντων άσυλο που βρέθηκε στην Βόρεια Ελλάδα, κυρίως μετά το κλείσιμο των συνόρων της Βαλκανικής οδού.

Το τέταρτο κεφάλαιο παρουσιάζει την περίπτωση της Ελλάδας σε συγκριτική προοπτική, και στόχος είναι να δημιουργηθεί μια εικόνα του ελληνικού θεσμικού πλαισίου στο εξεταζόμενο κομμάτι, αλλά και εν γένει τον τρόπο που η Ελλάδα ανταποκρίνεται στις ανάγκες της προσφυγικής κρίσης. Κεντρικά ζητήματα εδώ είναι η ανάγκη στέγασης των αιτούντων άσυλο, πώς διαμορφώνεται ως κρατική υποχρέωση, αλλά και πώς επηρεάζει δυνατότητες κοινωνικής ένταξης και συμμετοχής.

Το πέμπτο κεφάλαιο παρουσιάζει και αναλύει τα ευρήματα της έρευνας πεδίου στη Θεσσαλονίκη. Τα ερευνητικά δεδομένα έρχονται να επιβεβαιώσουν ότι και στην Ελλάδα η στέγαση των αιτούντων άσυλο λαμβάνει χώρα κατά κύριο λόγο σε απομονωμένες περιοχές εκτός πόλης, ανάλογα με τη διαθεσιμότητα των οικημάτων. Το γεγονός αυτό, εγείρει ερωτήματα σχετικά με τη δυνατότητα κοινωνικής συμμετοχής και ένταξης των επωφελούμενων. Παράλληλα, επιβεβαιώνεται και η διαστρωμάτωση των δικαιωμάτων ανάλογα με το νομικό καθεστώς των επωφελούμενων, με τους αιτούντες άσυλο να απολαμβάνουν ωστόσο περισσότερες παροχές από τους αναγνωρισμένους πρόσφυγες. Αυτό το παράδοξο μπορεί να εξηγηθεί αν λάβει κανείς υπόψη τα τεράστια κενά και τις ελλείψεις που παρουσιάζει το Ελληνικό κράτος πρόνοιας, αλλά και το γεγονός ότι η Ύπατη Αρμοστεία η οποία διαδραματίζει κεντρικό ρόλο στην παροχή βοήθειας σε αιτούντες άσυλο, δεν δραστηριοποιείται με αναγνωρισμένους πρόσφυγες. Το έκτο και τελευταίο κεφάλαιο εμπερικλείει τα συμπεράσματα της εργασίας, ενώ φέρνει στην επιφάνεια κάποια επιμέρους ζητήματα που θα μπορούσαν να ερευνηθούν μελλοντικά.

Κεφάλαιο 2: Θεωρητικό πλαίσιο και διεθνής επισκόπηση.

2.1 Από το μοντέλο υποδοχής στο μοντέλο υποχρεωτικής κράτησης:

Τα ρεύματα αναγκαστικής μετανάστευσης (forced migration) αυξήθηκαν δραματικά την περίοδο μετά τον ψυχρό πόλεμο. Ο παγκόσμιος προσφυγικός πληθυσμός άγγιξε τα 10.5 εκατομμύρια άτομα το 1985, αυξήθηκε σε 14.9 εκατομμύρια το 1990, ενώ κορυφώθηκε το 1993, φτάνοντας τα 18.2 εκατομμύρια άτομα (Castles 2003). Από το 1995 και έπειτα, οι ανεπτυγμένες χώρες υιοθετούν μια σειρά από πολιτικές με σκοπό να αποθαρρύνουν νέα προσφυγικά ρεύματα στην επικράτειά τους, γεγονός που εξηγεί τη σταδιακή μείωση του αριθμού των αφίξεων μέχρι τη δεκαετία του 2010. Σύμφωνα με στοιχεία της Ύπατης Αρμοστείας των Ηνωμένων Εθνών για τους πρόσφυγες, το 2000 ο παγκόσμιος αριθμός των προσφύγων είχε μειωθεί στα 12.1 εκατομμύρια (Castles 2003). Μετά το 2011 ο αριθμός αυξάνεται ως συνέπεια των πολιτικών και οικονομικών εξελίξεων στην ευρύτερη Μέση Ανατολή και την Αφρική («Αραβική Άνοιξη», πόλεμοι στη Συρία, Αφγανιστάν και Πακιστάν, και στη Βόρεια Αφρική) φτάνοντας τα 17,2 εκατομμύρια το 2016. (UNHCR population statistics on line)

Ήδη από το 1975 ζητήματα μετανάστευσης βρίσκονται στο επίκεντρο της Ευρωπαϊκής πολιτικής ατζέντας. Σταδιακά, αυξήθηκε το ενδιαφέρον για προστασία των εξωτερικών συνόρων της Ευρώπης, ενώ η Συνθήκη Schengen το 1985 ήρθε να καταργήσει τα εσωτερικά της σύνορα, οχυρώνοντας ταυτόχρονα τα εξωτερικά (Castles 2004). Ουσιώδους σημασίας κρίθηκε η ανάγκη να καταπολεμηθεί η παράτυπη μετανάστευση, μια ανάγκη που επέφερε μια σειρά αυστηρών εξωτερικών ελέγχων, δυσχεραίνοντας την πρόσβαση στο εσωτερικό της Ευρώπης, και αυξάνοντας ταυτόχρονα τους θανάτους των ατόμων που προσπαθούν να εισέλθουν (Castles 2004). Για τα Ευρωπαϊκά κράτη, ζητήματα όπως ο έλεγχος των

μεταναστευτικών ρευμάτων είναι κεντρικής σημασίας, καθώς συνδέονται με τη δυνατότητα διατήρησης της εθνικής κυριαρχίας της εκάστοτε χώρας και τις πολιτικές αντιπαραθέσεις που προκύπτουν για την διεύρυνση των δικαιωμάτων των μεταναστών και προσφύγων σε συνθήκες διογκούμενης κοινωνικής επισφάλειας και αποστέρησης (Faist 2017).

Η σταδιακή υιοθέτηση αυστηρών μέτρων ελέγχου των μεταναστευτικών ροών αφήνει εξαιρετικά στενά περιθώρια για την επίδειξη κρατικής μέριμνας προς ανθρώπους που χρήζουν διεθνούς προστασίας. Την άποψη περί δημιουργίας μιας “Ευρώπης - φρούριο” έρχεται να ενισχύσει το γεγονός ότι οποιαδήποτε έμφαση δίνεται στην προστασία του εσωτερικού της Ευρώπης από εξωτερικές μεταναστευτικές ροές, και όχι στην προσπάθεια επίλυσης των βασικών αιτιών που ευθύνονται για την αύξηση των ροών αυτών (Castles 2004, Geddes and Scholten 2016). Έτσι, οι αποθαρρυντικές πολιτικές μετανάστευσης αλλά και οι αυξανόμενοι αυστηροί έλεγχοι στα σύνορα ενισχύουν το χάσμα μεταξύ εντός και εκτός, έχοντας ταυτόχρονα οδηγήσει στην δραματική αύξηση των θανάτων όλων όσων επιχειρούν να εισέλθουν στην Ευρώπη (Castles 2004, 2017).

Γεγονότα όπως το τρομοκρατικό χτύπημα της 11^{ης} Σεπτεμβρίου 2001, δημιούργησαν μια σειρά από αντιδράσεις σε πολιτικό επίπεδο, συνδέοντας τους πρόσφυγες και τους μετανάστες με ζητήματα εθνικής ασφάλειας, και ταυτόχρονα προωθώντας μια σειρά από περιοριστικά μέτρα αναφορικά με την ελεύθερη μετακίνηση των παραπάνω ομάδων. Αυτές οι νέες τάσεις, αναδεικνύουν ένα παράδοξο στην εποχή της παγκόσμιας αγοράς και της ελεύθερης μετακίνησης. Εντοπίζεται από την μία, μια τάση οικονομικής απεθνικοποίησης (denationalization) όσον αφορά την κίνηση του κεφαλαίου, και μια ταυτόχρονη πολιτική επανεθνικοποίηση (renationalization) όσον αφορά τον έλεγχο στην μετακίνηση ανθρώπινων ροών (Sassen 1996, Castles 2004). Η τάση αυτή φαίνεται εξαιρετικά ενισχυμένη στις μέρες μας με την συνεχή ασφαλειοποίηση της μετανάστευσης, με τα οφέλη της προηγμένης τεχνολογίας να έχουν διττή χρήση: από τη μία τη διευκόλυνση των ελεύθερων ροών κεφαλαίων και ελίτ,

και από την άλλη την παρεμπόδιση “ανεπιθύμητων” ροών (Van Kempen, Wissink 2014, Lazaridis 2016, Gill 2009).

Οι απόπειρες διαμόρφωσης μιας κοινής μεταναστευτικής πολιτικής στην Ε.Ε. κινούνται στο πλαίσιο της ασφαλειοποίησης της μετανάστευσης υιοθετώντας έναν ελάχιστο κοινό παρονομαστή μεταξύ των χωρών-μελών της Ε.Ε. που ενδιαφέρονται για τον έλεγχο της παράτυπης μετανάστευσης αντί για την αναπτυξιακή της διάσταση ή για την αντιμετώπιση των αιτίων της (Geddes and Scholten 2016). Οι εξελίξεις των τελευταίων δεκαετιών έχουν επηρεάσει ζητήματα ασύλου, το οποίο σταδιακά μετατρέπεται από ένα δικαίωμα σε ένα προνόμιο. Στη συνθήκη αυτή το χάσμα ανάμεσα στην ρητορική των ανθρωπίνων δικαιωμάτων και την υλοποίηση σχετικών πολιτικών διευρύνεται και επιχειρείται να νομιμοποιηθεί είτε με την ανάθεση ευθύνης ελέγχου σε τρίτες χώρες είτε με τον περιορισμό του δικαιώματος στο άσυλο σε όλο και λιγότερους αιτούντες από τον συνολικό όγκο της αναγκαστικής ή μικτής μετανάστευσης (Faist 2017).

Έτσι, σε επίπεδο πολιτικών, διακρίνει κανείς μια τάση περιορισμού και ελέγχου των ανθρωπίνων ροών που εμπίπτουν στην κατηγορία μεταναστών – προσφύγων, με μια ταυτόχρονη διευκόλυνση της μετακίνησης των ατόμων που ανήκουν στις παγκόσμιες ελίτ (Castles 2003, 2017). Αυτή η αυξανόμενη εστίαση σε ζητήματα ελέγχου μεταναστευτικών ρευμάτων, καθώς και η σύνδεση μεταναστών, αιτούντων άσυλο και προσφύγων με θέματα εθνικής ασφάλειας και τρομοκρατίας, φανερώνει μια προσπάθεια επιβολής της κρατικής κυριαρχίας σε μια εποχή οξείας κρατικής απορρύθμισης. Για τον Castles, το πεδίο της μετανάστευσης πρέπει να γίνει αντιληπτό σαν μια διαδικασία που συνδέεται με την γενικότερη τάση κοινωνικού μετασχηματισμού των τελευταίων δεκαετιών, αλλά και μια σειρά από περίπλοκες σχέσεις Βορρά – Νότου, Ανατολής και Δύσης μετά το τέλος της αποικιοκρατίας (Castles 2004). Η ίδια η έννοια του παράτυπου μετανάστη φανερώνει κρίση όσον αφορά την κρατική κυριαρχία. Για την Sassen η κυριαρχία αυτή σε ζητήματα μετανάστευσης,

εκδηλώνεται ως κυριαρχία πάνω στο ποιος μπορεί έχει πρόσβαση σε μια χώρα, και ποιος όχι (Sassen 1996).

Και ενώ μια σειρά από νομικές συμβάσεις έρχονται να προστατεύσουν το δικαίωμα των ατόμων να διαφύγουν από την χώρα στην οποία κατοικούν προς αναζήτηση διεθνούς προστασίας, εντοπίζεται παράλληλα ένα ακόμα παράδοξο σε νομικό επίπεδο. Ουσιώδη ζητήματα σχετικά με το άσυλο παραμένουν αδιευκρίνιστα, αφού η Σύμβαση του 1951 αναγνωρίζει και κατοχυρώνει από την μία πλευρά το δικαίωμα ενός ατόμου να φύγει, καθώς και το δικαίωμα να μην επιστραφεί σε χώρα όπου υπάρχει κίνδυνος για τη ζωή του, ωστόσο δεν του κατοχυρώνει αυτόματα το δικαίωμα να εισέλθει σε οποιαδήποτε χώρα, ούτε και την αυτόματη κατοχύρωση ασύλου (Sassen 1996). Οι δικαιοδοσίες αυτές παραμένουν στην διακριτική ευχέρεια του εκάστοτε κράτους, γεγονός που αφήνει περιθώρια για υιοθέτηση μέτρων, τα οποία αν και παραβιάζουν διεθνείς συμβάσεις δικαιολογούνται στα πλαίσια έκτακτης ανάγκης που απειλεί την εύρυθμη λειτουργία του κράτους.

Σε κάθε περίπτωση, στη Δύση εντοπίζεται μια μετατόπιση πολιτικών από το 1995 και έπειτα, με την υιοθέτηση και την εφαρμογή μέτρων που στόχο έχουν τον περιορισμό και τον έλεγχο μεταναστευτικών και προσφυγικών ρευμάτων. Χαρακτηριστικό παράδειγμα αποτελεί η περίπτωση του Εργατικού Κόμματος στην Αγγλία, όπου από το 1997 η έμφαση φεύγει από ζητήματα ισότητας, δικαιωμάτων και συλλογικής ευθύνης όσον αφορά την στήριξη των δημόσιων υπηρεσιών, και μετατοπίζεται σε ζητήματα ατομικής ευθύνης και υποχρέωσης από πλευράς πολιτών (Sales 2002, Anderson 2017). Η στήριξη του ιδιωτικού τομέα με την ταυτόχρονη συρρίκνωση των δημοσίων δαπανών και την περικοπή προνομίων πρόσβασης στον τομέα κοινωνικής πρόνοιας δημιουργεί συστηματικά έναν διαχωρισμό μεταξύ άξιων και ανάξιων να απολαμβάνουν κρατικές παροχές (deserving – undeserving), ενώ υποδεικνύει ταυτόχρονα μια σαφή σύνδεση μεταξύ της σταδιακής αποδυνάμωσης των προνοιακών μοντέλων και της μεταβολής της μεταναστευτικής πολιτικής.

Υπό τα νέα δεδομένα, αιτούντες άσυλο βρήκαν τον εαυτό τους σε μια εξαιρετικά επισφαλή θέση, καθώς πολλές φορές αντιμετωπίζονταν ως «εκμεταλλευτές» (σε αντίθεση με όσους είχαν ήδη κριθεί άξιοι για να αποκτήσουν άσυλο) που στοιχίζουν πολύ σε επίπεδο κρατικών δαπανών, ενώ παράλληλα το ίδιο το κράτος εμπόδιζε την πρόσβασή τους στην αγορά εργασίας (γεγονός που θα αύξανε τις πιθανότητες για κοινωνική ένταξη) (Sales 2002).

Παράλληλα, όλο και πιο εμφανής είναι η ιεράρχηση και η διαστρωμάτωση δικαιωμάτων σε επίπεδο κρατικών παροχών. Εντοπίζεται έτσι, όπως επισημαίνει η Sainsbury μια άμεση συσχέτιση μεταξύ προνοιακού καθεστώτος (welfare regime) και καθεστώτος ένταξης των μεταναστών (incorporation regime). Συγκρίνοντας τρία διαφορετικά προνοιακά καθεστώτα (σύμφωνα με την τυπολογία του Espring-Andersen) με τα αντίστοιχα συστήματα ένταξης, παρουσιάζει τις αντιφάσεις που εντοπίζονται σε επίπεδο πολιτικών αλλά και τις διαστρωματώσεις που δημιουργούνται σε επίπεδο δικαιωμάτων μελετώντας αρχικά τις Ηνωμένες Πολιτείες, τη Γερμανία, και την Σουηδία (Sainsbury 2006) και στη συνέχεια επεκτείνοντας την έρευνα της στη Μεγάλη Βρετανία, τη Γαλλία και τη Δανία (Sainsbury 2012).

Αυτό που ουσιαστικά ερεύνησε η Sainsbury είναι το πώς έχουν διαμορφωθεί τα δικαιώματα των μεταναστών σε διαφορετικές χώρες, με διαφορετικά μοντέλα πρόνοιας, διαφορετικά μοντέλα μεταναστευτικής πολιτικής και κοινό παρονομαστή την εξαιρετικά μεγάλη αύξηση νεοεισερχόμενων κατά την δεκαετία του 1990. Η τυπολογία που χρησιμοποιεί παρουσιάζεται ως εξής (Sainsbury 2006, 2012):

Πίνακας 2.1: Τυπολογία Sainsbury – Σύνδεση προτύπων πρόνοιας – ένταξης.

Χώρα	Προνοιακό μοντέλο	Μοντέλο κοινωνικής ένταξης («περιεκτικό»-«περιοριστικό»)
Ηνωμένες Πολιτείες	Φιλελεύθερο – δικαιώματα με βάση την ανάγκη	Περιεκτικό – Δικαιώματα με βάση την χώρα γέννησης
Γερμανία	Συντηρητικό – δικαιώματα με βάση την εργασία	Περιοριστικό– Δικαιώματα με βάση την καταγωγή
Σουηδία	Σόσιαλ-δημοκρατικό – δικαιώματα με βάση την ιθαγένεια	Περιεκτικό – Δικαιώματα με βάση την διαμονή

Πηγή: Sainsbury 2012, 2006 (Στον πίνακα παρουσιάζονται μόνο οι 3 χώρες που αρχικά μελέτησε η Sainsbury).

Όπως θα αναλυθεί στην συνέχεια, η εξέλιξη των δικαιωμάτων (κυρίως πρόσβασης σε κοινωνικές παροχές) έχει ακολουθήσει διαφορετικές πορείες ανάπτυξης, εντοπίζεται ωστόσο ένα κοινό στοιχείο και στις τρεις χώρες. Αυτό είναι η σταδιακή ανάδυση μιας ιεραρχίας και διαστρωμάτωσης αναφορικά με την πρόσβαση σε κοινωνικές παροχές, όπου βασικό ρόλο παίζει το νομικό καθεστώς του νεοεισερχόμενου. Έτσι, τα δικαιώματα διαμορφώνεται διαφορετικά για οικονομικούς μετανάστες, για πρόσφυγες, για αιτούντες άσυλο και για παράτυπους μετανάστες, με τις δύο τελευταίες κατηγορίες να βρίσκονται στις πιο επισφαλείς θέσεις (Sainsbury 2006).

Αυτή η τάση μετατόπισης από ένα μοντέλο υποδοχής σε ένα μοντέλο περιορισμού, ελέγχου και κράτησης είναι εμφανής σε όλη τη Δύση με αποκορύφωμα την εξάπλωση μέτρων κράτησης και χωρικού περιορισμού των νεοεισερχόμενων παράτυπα στην Ευρώπη τα τελευταία χρόνια. Στην περίπτωση της Ελλάδας συγκεκριμένα, τα κέντρα υποδοχής και ταυτοποίησης αναδύθηκαν εν μέσω μιας κατάστασης έκτακτης ανάγκης που προέκυψε από τις ασυνήθιστα μεγάλες μεταναστευτικές και προσφυγικές ροές των τελευταίων χρόνων. Η συστηματική και παρατεταμένη (πέρα των εικοσιπέντε ημερών) κράτηση μεταναστών και

αιτούντων άσυλο στην Ελλάδα έχει γίνει επανειλημμένως αιτία σφοδρής κριτικής από διεθνείς ανθρωπιστικές οργανώσεις όπως η Διεθνής Αμνηστία (Amnesty International 2017).

Αξίζει να σημειωθεί αναφορικά με την κράτηση σε κλειστές εγκαταστάσεις στην Ελλάδα ότι πριν την εφαρμογή της συμφωνίας Ε.Ε – Τουρκίας στις 20/03/2016, αιτούντες άσυλο παρέμεναν στα κέντρα υποδοχής (ανοιχτές εγκαταστάσεις) για ένα σύντομο διάστημα έως ότου ολοκληρωθεί η διαδικασία πρώτης καταγραφής, και στη συνέχεια μεταφέρονταν σε εγκαταστάσεις στην επικράτεια. Η συμφωνία ωστόσο επέβαλλε τον χωρικό περιορισμό των νεοεισερχόμενων (είτε είχαν πρόθεση να υποβάλλουν αίτηση για άσυλο, είτε όχι) σε κλειστές εγκαταστάσεις στα νησιά, έως ότου γίνει μια πρώτη καταγραφή και ένας πρώτος διαχωρισμός όσων θεωρητικά είχαν τις προδιαγραφές για να υποβάλλουν αίτηση για άσυλο και όσων όχι (fast-tracking). Η λογική πίσω από το fast-tracking ήταν ότι ο γρήγορος διαχωρισμός μεταξύ παράτυπων μεταναστών και αιτούντων άσυλο θα επιτάχυνε την μεταφορά των δεύτερων σε κατάλληλες δομές φιλοξενίας, αλλά και την κράτηση των πρώτων, ενώ παράλληλα, μέσω του καταμερισμού αυτού θα μπορούσαν να επιταχυνθούν και οι νομικές διαδικασίες για τους νεοεισερχόμενους. Στην πράξη ωστόσο το σύστημα αυτό δεν κατάφερε να λειτουργήσει αποτελεσματικά για μια σειρά από αιτίες. Μεταξύ των βασικών αιτιών ήταν το γεγονός ότι ο μηχανισμός αυτός αναπτύχθηκε σε μια κατάσταση έκτακτης ανάγκης, χωρίς να έχει δοκιμαστεί επαρκώς, ενώ ταυτόχρονα υπήρχαν μεγάλες ελλείψεις σε ανθρώπινο δυναμικό. Ως αποτέλεσμα, δημιουργήθηκε ένας εξαιρετικά μεγάλος όγκος υποθέσεων, ενώ αιτούντες άσυλο, παρά την αναγνώρισή τους ως ευάλωτη ομάδα, παρέμεναν υπό συνθήκες κράτησης για μήνες, ελλείπει δομών φιλοξενίας (UNHCR 2017)

Είναι σημαντικό να γίνει σαφές ότι το προνοιακό μοντέλο μιας χώρας, συνδέεται με την μεταναστευτική πολιτικής της και δεν είναι ανεξάρτητο από αυτή. Η συγκεκριμένη εργασία εστιάζει σε πολιτικές που αφορούν τη στέγαση των αιτούντων άσυλο στην Ελλάδα, ωστόσο, σκόπιμο είναι να γίνει πρώτα μια επισκόπηση της κατάστασης σε διαφορετικές χώρες της

Ευρώπης. Στην ενότητα που ακολουθεί, γίνεται αναφορά στο Ηνωμένο Βασίλειο, στην Γερμανία, Σουηδία και την Ιταλία. Παρουσιάζεται εν συντομία τόσο το θεσμικό πλαίσιο για μεταναστευτικά ζητήματα, όσο και η εφαρμογή του πλαισίου αυτού, με εστίαση στο κομμάτι της στέγασης, αλλά και αναφορά σε άλλες κρατικές παροχές (εργασία, επιδόματα).

Οι επιλεγμένες χώρες έχουν διαφορετικά συστήματα πρόνοιας και διαφορετικά καθεστώτα μεταναστευτικής πολιτικής, έχουν όλες δεχτεί ωστόσο έναν πολύ μεγάλο αριθμό αιτούντων άσυλο τα τελευταία χρόνια. Αριθμητικά, η Γερμανία αποτελεί την πρώτη επιλογή των αιτούντων άσυλο ως επιθυμητός τελικός προορισμός, η Σουηδία την δεύτερη, ενώ η γεωγραφική θέση της Ιταλίας έχει συμβάλει κατακόρυφη αύξηση των αφίξεων μεταναστών και αιτούντων άσυλο μέσω θαλάσσης.

2.1 Στέγαση αιτούντων άσυλο στην Ευρώπη: Θεσμικό πλαίσιο και κοινωνικές παροχές – μια αποτίμηση:

i. Η περίπτωση του Ηνωμένου Βασιλείου:

Μια πολιτική σχετικά με παροχή στέγασης σε αιτούντες άσυλο που έχει γίνει αντικείμενο κριτικής τα τελευταία χρόνια είναι αυτή του διασκορπισμού (dispersal) που εφαρμόζεται στο Ηνωμένο Βασίλειο μετά από την ψήφιση του Νόμου Περί Μετανάστευσης και Ασύλου το 1999.

Όπως έχει ήδη υποστηριχθεί, από τα τέλη του 20^{ου} αιώνα και έπειτα εντοπίζει κανείς μια αλλαγή στο περιεχόμενο των πολιτικών που σχετίζονται με ζητήματα μετανάστευσης και διεθνούς προστασίας, με την εισαγωγή μια σειράς μέτρων που εστιάζουν στον έλεγχο και την διαχείριση των μεταναστευτικών και προσφυγικών ροών (Hynes 2011).

Η πολιτική του διασκορπισμού αποτελεί έναν συνδυασμό παροχής στεγαστικής αρωγής με ταυτόχρονο έλεγχο πάνω στον επωφελούμενο. Πιο συγκεκριμένα, ορίζει ότι εάν ένας αιτών άσυλο δεν έχει τους αναγκαίους πόρους ή το κοινωνικό δίκτυο (συγγενείς, φίλους) προκειμένου να έχει πρόσβαση σε στέγαση για όσο διάστημα το κράτος επεξεργάζεται το αίτημά του, τότε η μοναδική του επιλογή (πέρα από την επιλογή να καταλήξει άστεγος) είναι η συμμετοχή του στο συγκεκριμένο πρόγραμμα (Hynes 2011). Η λογική πίσω από την υιοθέτηση της συγκεκριμένης πολιτικής ήταν η ανάγκη διαχείρισης του αυξανόμενου αριθμού αιτούντων άσυλο. Μέσα σε αυτή τη λογική, οι αιτούντες άσυλο παρουσιάστηκαν από την κυβέρνηση σαν ένα πρόβλημα το οποίο έπρεπε να κατανεμηθεί με δίκαιο και ίσο τρόπο σε όλο το Ηνωμένο Βασίλειο, προκειμένου να αποφευχθούν οι μεγάλες εθνοτικές συγκεντρώσεις και η δημιουργία γκέτο στην περιφέρεια του Λονδίνου. Συνολικά, μέχρι το τέλος του 2015 99 τοπικές αρχές του Ηνωμένου Βασιλείου αποφάσισαν να συμμετέχουν στο πρόγραμμα του διασκορπισμού και να παρέχουν στέγαση σε αιτούντες άσυλο (UK Parliament 2017).

Η βασική αιτία που η πολιτική του διασκορπισμού έχει γίνει αντικείμενο σφοδρής κριτικής είναι το γεγονός ότι ο επωφελούμενος δεν έχει κανέναν λόγο αναφορικά με το πού θα μεταφερθεί και το τί είδους στεγαστική αρωγή θα λάβει (Hynes 2011). Η Hynes εντοπίζει δέκα διαφορετικά είδη φορέων που εμπλέκονται στο εγχείρημα στέγασης των αιτούντων άσυλο (από κρατικές υπηρεσίες σε ιδιωτικά πρακτορεία), και ταυτόχρονα παντελή απουσία λόγου από πλευράς επωφελούμενου πληθυσμού (Hynes 2011).

Δύο κεντρικά ζητήματα προκύπτουν: Από την μία, η αδυναμία από πλευράς επωφελούμενων να εκφέρουν λόγο σχετικά με το πού θέλουν να εγκατασταθούν, τους μεταφέρει κατά βάση σε περιοχές μακριά από τον τόπο που έχουν ήδη αρχίσει να δημιουργούν κοινωνικά δίκτυα. Από την άλλη, οι περιοχές όπου υπάρχει διαθέσιμη και φτηνή στέγαση βρίσκονται κατά βάση σε υποβαθμισμένες περιοχές, με υψηλά ποσοστά ανεργίας (Hynes 2011). Τα δύο αυτά ζητήματα έρχονται να αναδείξουν τον παράδοξο τρόπο με τον οποίο το κράτος κάνει λόγο για πολιτικές

που ευνοούν την ένταξη, την ίδια στιγμή που μέσω του διασκορπισμού μεταφέρει την πλειοψηφία των επωφελούμενων μακριά από τα κοινωνικά τους δίκτυα (που παίζουν αντισταθμιστικό ρόλο για την έλλειψη της δυνατότητας πολιτικού ανήκειν), σε υποβαθμισμένες περιοχές της χώρας, όπου επικρατούν επισφαλείς συνθήκες διαβίωσης.

Αξίζει επίσης να σημειωθεί ότι σε επίπεδο πολιτικών εντοπίζεται στο Ηνωμένο Βασίλειο μια σταδιακή άρση του δικαιώματος εργασίας των αιτούντων άσυλο. Έτσι, ενώ στην νομοθεσία του 1993 δεν υπήρχαν περιορισμοί, στις νομοθετικές πράξεις του 1996 και 1999 καθορίζεται ότι οι αιτούντες άσυλο δεν μπορούν να έχουν πρόσβαση στην αγορά εργασίας για τους έξι πρώτους μήνες παραμονής τους στη χώρα. Με την νομοθετική πράξη δε του 2002 οι αιτούντες άσυλο χάνουν κάθε δικαίωμα νόμιμης πρόσβασης στην αγορά εργασίας για όσο διάστημα διαρκεί η επεξεργασία της αίτησης τους για άσυλο (Hynes 2011).

Η αποκοπή από την αγορά εργασίας και η επακόλουθη εξάρτηση από κουπόνια (vouchers) για την διαβίωσή τους, θέτει τους αιτούντες άσυλο σε μια έντονα επισφαλή κατάσταση, αναφορικά με την κοινωνική τους συμμετοχή και κοινωνική ένταξη. Ταυτόχρονα, αναδεικνύει μια τάση από πλευράς κρατικού μηχανισμού για έλεγχο και περιορισμό. Πολλές φορές ο κρατικός μηχανισμός έχει κατακριθεί, καθώς οι πολιτικές που υιοθετεί φαίνεται περισσότερο να θεσμοθετούν τον κοινωνικό αποκλεισμό των αιτούντων άσυλο, παρά να προωθούν την κοινωνική τους ένταξη και την ευημερία τους (Spicer 2008).

Το σύγχρονο θεσμικό πλαίσιο φαίνεται να εξουσιοδοτεί το νομικό καθεστώς να ελέγχει και να διαχειρίζεται μετανάστες και αιτούντες άσυλο τόσο στην δημόσια όσο και στην ιδιωτική σφαίρα, προσεγγίζοντάς τους όχι απλώς σαν ξένους, αλλά κάτω από το πρίσμα μιας εν δυνάμει παρανομίας από πλευράς τους (Hall 2015).

Είναι αυτές ακριβώς οι συνθήκες που έχουν πολλές φορές συνδέσει την πολιτική του διασκορπισμού με μια κατάσταση πολλαπλής στέρησης. Οι διαθέσιμες κατοικίες σε

αποστερημένες περιοχές της χώρας οδηγούν στην συγκέντρωση της πλειοψηφίας των αιτούντων άσυλο σε υποβαθμισμένες περιοχές (και όχι την ομοιόμορφη κατανομή του «προβλήματος» όπως υποστηριζόταν από την κυβέρνηση). Ταυτόχρονα, η απομάκρυνση από τα κοινωνικά τους δίκτυα καταστρατηγεί το κοινωνικό ανήκειν και έρχεται να προστεθεί στην έλλειψη πολιτικού ανήκειν και να ενισχύσει την κοινωνική τους απομόνωση θέτοντάς τους σε άμεσο κίνδυνο κοινωνικού αποκλεισμού (Hynes 2011). Τέλος, ο αποκλεισμός τους από την αγορά εργασίας και η εξάρτησή τους από κουπόνια τους αποκλείει από τη δυνατότητα κοινωνικής συμμετοχής σε καθημερινές δραστηριότητες, αλλά και τη δυνατότητα ελέγχου και αυτόνομης διαχείρισης της ίδιας της καθημερινότητάς τους. Αξίζει να σημειωθεί ότι τα vouchers δεν καλύπτουν την αγορά πολλών ειδών στα σούπερ μάρκετ (όπως τσιγάρα ή κρέας χαλάλ), ενώ πληρώνοντας με τα συγκεκριμένα κουπόνια ο επωφελούμενος δεν δικαιούται να λάβει ρέστα από τις αγορές του (Hynes 2011). Αυτή η εμφανής εξάρτηση των αιτούντων άσυλο από το σύστημα πρόνοιας έρχεται να ενισχύσει την αρνητική προβολή τους ως κοινωνικό βάρος και να δημιουργήσει ένα μεγαλύτερο χάσμα μεταξύ αυτών και όσων έχουν λάβει ήδη άσυλο (οι οποίοι παρουσιάζονται ως άξιοι να λάβουν διεθνή προστασία) (Sales 2002).

Η πολιτική του διασκορπισμού με τα προβλήματα που παρουσιάζει φανερώνει πως η στέγαση δεν αρκεί για την κοινωνική ένταξη, ούτε οδηγεί αυτόματα σε αυτήν. Είναι αναγκαίο οι πολιτικές να μπορούν να προσαρμόζονται στις ανάγκες της κάθε περίπτωσης και να μην προσεγγίζουν μια εξαιρετικά ανομοιογενή ομάδα ως ομοιογενή.

Μια σειρά από δεδομένα αποδεικνύουν ότι στην πλειοψηφία των περιπτώσεων οι επωφελούμενοι δεν εγκαθίστανται μόνιμα στην περιοχή που αποστέλλονται, αλλά συνεχίζουν να μετακινούνται προς τα κοινωνικά τους δίκτυα. Πολλές φορές επιλέγουν να βρίσκονται υπό τον κίνδυνο της έλλειψης στέγης και να φιλοξενούνται σε φιλικά σπίτια, παρά να αφήσουν τα κοινωνικά τους δίκτυα για να συμμετέχουν το πρόγραμμα του διασκορπισμού. Το γεγονός

αυτό αποτελεί ένδειξη πως η πολιτική αυτή έχει αποτύχει (Steward 2009). Οι λόγοι που μπορεί αυτό να συμβαίνει ποικίλλουν: κακές συνθήκες στέγασης, απομάκρυνση από κεντρικές υπηρεσίες και κοινωνικά δίκτυα, ρατσιστική βία και απομόνωση, δρουν εξαιρετικά επιβαρυντικά στην ήδη επιβαρυνμένη ψυχολογική κατάσταση των αιτούντων άσυλο.

ii. Η περίπτωση της Σουηδίας:

Όπως παρουσιάζει η Sainsbury, η Σουηδία, σύμφωνα με την τυπολογία του Espring –Andersen εμπίπτει στην κατηγορία του Σόσιαλ-δημοκρατικού μοντέλου πρόνοιας (Sainsbury 2006). Τα τελευταία χρόνια έχει δεχτεί ένα μεγάλο αριθμό αιτούντων άσυλο, τους οποίους το κράτος όφειλε να προστατέψει για το διάστημα που διευθετούνταν οι νομικές τους υποθέσεις. Βάσει νόμου, οι αιτούντες άσυλο έχουν το δικαίωμα στέγασης. Οι επιλογές τους διαφέρουν: Σε περίπτωση που υπάρχουν συγγενείς ή φίλοι πρόθυμοι να παρέχουν στον επωφελούμενο στέγαση, τότε αυτό είναι εφικτό, ωστόσο ο ίδιος οφείλει να ενημερώσει τις Αρχές, την Υπηρεσία Μετανάστευσης, αλλά και να καλύπτει ο ίδιος το κόστος διαμονής. Στην περίπτωση που κάτι τέτοιο δεν είναι εφικτό, κάθε αιτών άσυλο έχει το δικαίωμα να απευθυνθεί στην Μεταναστευτική Υπηρεσία, η οποία θα του εξασφαλίσει διαμονή για όσο διάστημα το κράτος επεξεργάζεται το αίτημά του για άσυλο. (Swedish Migration Office 2017)

Ο επωφελούμενος εδώ δεν έχει λόγο όσον αφορά την τοποθεσία της στέγασης ή και το είδος στεγαστικής αρωγής, καθώς η επιλογή γίνεται με βάση την διαθεσιμότητα των οικημάτων. Στην πλειοψηφία των περιπτώσεων οι τύποι στέγασης που συναντάει κανείς είναι κοινόχρηστα διαμερίσματα και κατοικίες, διασκορπισμένα εκτός μεγάλων αστικών κέντρων σε όλη τη χώρα. Τηρούνται κατά βάση κανόνες, όπως οι οικογένειες να διαθέτουν ένα ξεχωριστό δωμάτιο, και άτομα του ίδιου φύλου να μοιράζονται δωμάτια. Σε περίπτωση που η απόφαση για άσυλο είναι θετική, η Μεταναστευτική Υπηρεσία μεριμνά για την εύρεση νέας κατοικίας, ενώ μέχρι να ολοκληρωθεί η διαδικασία αυτή, ο επωφελούμενος μπορεί να παραμείνει στην

μορφή στέγασης που του είχε ανατεθεί εξ αρχής. Στην περίπτωση που φιλοξενείται από συγγενείς ή φίλους, είναι ο ίδιος υπεύθυνος για εύρεση νέας κατοικίας, ενώ εάν η απόφαση είναι απορριπτική και τίθεται σε εφαρμογή, δεν δικαιούται πλέον πρόσβαση σε στέγαση.

Περνώντας σε άλλες μορφές κρατικής στήριξης, το κράτος παρέχει στους αιτούντες άσυλο ένα μικρό καθημερινό επίδομα για την κάλυψη των βασικών τους αναγκών, το οποίο μεταβάλλεται ανάλογα με την οικογενειακή κατάσταση των επωφελούμενων και με το αν λαμβάνουν σίτιση μαζί με την στέγαση ή όχι (Swedish Migration Office 2017). Αναφορικά με το δικαίωμα στην εργασία, οι αιτούντες άσυλο εξαιρούνται βάσει νόμου από την υποχρέωση κατοχής άδειας εργασίας, και έχουν δικαίωμα νόμιμης πρόσβασης στην αγορά εργασίας για όσο διάστημα περιμένουν να ληφθεί η απόφασή για το άσυλο (Swedish Migration Office 2017).

iii. Η περίπτωση της Γερμανίας:

Η Γερμανία, παρουσιάζει κατά βάση τρεις διαφορετικές μορφές στέγασης για αιτούντες άσυλο:

-αρχικά κέντρα υποδοχής

-κέντρα συλλογικής στέγασης

-αποκεντρωμένη στέγαση

Οι αυξανόμενες απαιτήσεις των ετών 2015 – 2016 αναφορικά με τις αφίξεις στην χώρα, οδήγησαν στη δημιουργία πολλών ξενώνων έκτακτης ανάγκης για την φιλοξενία των αιτούντων άσυλο (Asylum in Europe reports 2017).

Η παραμονή των αιτούντων άσυλο στα αρχικά κέντρα υποδοχής μπορεί να φτάσει τους έξι μήνες, ενώ στη συνέχεια η στέγαση τους παρέχεται ανάλογα με τη διαθεσιμότητα που υπάρχει στις περιφέρειες της χώρας. Ο διασκορπισμός τους είναι υποχρεωτικός και οι επωφελούμενοι οφείλουν να παραμείνουν στην περιοχή που τους έχει ανατεθεί από το κράτος και την

Περιφέρεια για όλη τη διάρκεια επεξεργασίας της αίτησής τους. Η παρεχόμενη στέγαση είναι συνήθως διαμερίσματα και κοινόχρηστες κατοικίες, ενώ το όλο εγχείρημα συντονίζεται από τον κρατικό μηχανισμό σε συνεργασία με την τοπική αυτοδιοίκηση. Οι τοπικές αρχές μπορούν να αποφασίζουν σχετικά με το αν η διαχείριση των κέντρων συλλογικής στέγασης γίνεται από αυτές ή από ΜΚΟ.

Σε ορισμένες περιπτώσεις, και εξαιτίας των μεγάλων αναγκών για στέγαση, υιοθετείται η λύση της στέγασης αιτούντων άσυλο σε αποκεντρωμένες περιοχές, μαζί με επωφελούμενους που έχουν ήδη λάβει κάποιο είδος προσωρινής προστασίας και δεν εξαρτώνται σε μεγάλο βαθμό από την πρόσβαση στις δημόσιες υπηρεσίες. Το πρώτο διάστημα, δίνεται από το κράτος ένα μικρό επίδομα για την κάλυψη των βασικών τους αναγκών, ενώ στην πορεία η οικονομική τους στήριξη γίνεται μέσω παροχής κουπονιών (Morris 2010).

Αναφορικά με το δικαίωμα στην εργασία, τα τελευταία χρόνια μια σειρά από νομοθεσίες έχουν μειώσει το διάστημα κατά το οποίο οι αιτούντες άσυλο δεν έχουν πρόσβαση στην αγορά εργασίας, αλλά οι νομοθετικές αλλαγές παρουσιάζουν αντιφάσεις. Τον Νοέμβριο του 2014 αποφασίστηκε ότι οι αιτούντες άσυλο θα μπορούν να έχουν νόμιμη πρόσβαση στην αγορά εργασίας μετά από ένα διάστημα τριών μηνών. Νομοθετικές ρυθμίσεις στα τέλη του 2015 ωστόσο επέβαλλαν περιορισμούς στην πρόσβαση αυτή, οι οποίοι αποκλείουν την πρόσβαση στην αγορά εργασίας για όσο διάστημα οι αιτούντες άσυλο παραμένουν σε αρχικά κέντρα υποδοχής (περίοδος που μπορεί να φτάσει τους έξι μήνες). Ειδικά για τους αιτούντες άσυλο από ασφαλή τρίτη χώρα¹, ο νόμος ορίζει ότι η παραμονή τους στα κέντρα αυτά είναι υποχρεωτική για όλη τη διάρκεια κατά την οποία το κράτος επεξεργάζεται την υπόθεσή τους, γεγονός που ουσιαστικά τους αποκλείει πλήρως από την δυνατότητα εύρεσης νόμιμης

¹ Ασφαλής τρίτη χώρα: Ο αιτών άσυλο, κατά τη διάρκεια του ταξιδιού του προς την επιθυμητή χώρα προορισμού, καταγράφηκε και σε μια χώρα στην οποία δεν κινδυνεύει από δίωξη, θάνατο, βασανιστήρια, τιμωρία, ταπεινωτική μεταχείριση. Στη χώρα αυτή προστατεύεται από επαναπροώθηση σε μια χώρα όπου δεν τηρούνται τα παραπάνω κριτήρια, ενώ παράλληλα έχει την δυνατότητα να υποβάλλει αίτημα ασύλου (Asylum Information Database 2017)

εργασίας και ενισχύει την εξάρτησή τους από τον κρατικό μηχανισμό (Asylum in Europe reports 2017)

iv. Η περίπτωση της Ιταλίας:

Η περίπτωση της Ιταλίας εμφανίζει ιδιαιτερότητες, καθώς το κράτος πρόνοιας βρίσκεται περισσότερο σε ένα υπό διαμόρφωση στάδιο και δεν είναι όσο ανεπτυγμένο είναι στον Ευρωπαϊκό Βορρά. Μια σειρά από νομοσχέδια στις αρχές του 2000 καθόρισαν μια σειρά από κρατικές υποχρεώσεις απέναντι σε αιτούντες άσυλο, κατοχυρώνοντας μεταξύ άλλων το δικαίωμα των δεύτερων σε στέγαση (Bolzoni et al 2015). Εντοπίζεται ωστόσο ένα χάσμα μεταξύ θεσμικού πλαισίου και εφαρμογής πολιτικών. Το σημαντικότερο ίσως πρόβλημα σε επίπεδο στέγασης είναι ότι δεν υπάρχουν αρκετές διαθέσιμες κατοικίες, με αποτέλεσμα το όλο εγχείρημα να υπονομεύεται και να παρατηρείται ταυτόχρονα μια άνθιση σε μορφές παράτυπης στέγασης (όπως καταλήψεις) (Bolzoni et al 2015). Οι τοπικοί φορείς, φαίνεται να παίζουν έναν σημαντικό ρόλο στο κατά πόσο διευκολύνουν ή δυσχεραίνουν την στέγαση και ένταξη των αιτούντων άσυλο, και κατά συνέπεια την πρόσβασή τους σε δικαιώματα. Πολλές φορές έχουν παρατηρηθεί πρακτικές διάκρισης, με υπηρεσίες να απαιτούν περισσότερα έγγραφα ή να δυσχεραίνουν με άλλους τρόπους την καταγραφή ενός αιτούντα άσυλο σε μια περιφέρεια (πράγμα που αποτελεί προϋπόθεση για την πρόσβαση σε μια σειρά δικαιωμάτων) (Bolzoni et al 2015).

Οι αιτούντες άσυλο δεν έχουν πρόσβαση στην αγορά εργασίας. Το κράτος τους παρέχει ένα μικρό επίδομα για τις 45 πρώτες ημέρες της παραμονής τους στη χώρα (Morris 2010). Είναι ευνόητο ότι βρίσκονται σε εξαιρετικά επισφαλή θέση. Η ανεπάρκεια όσον αφορά την διαθεσιμότητα στεγαστικής αρωγής, καθώς και η παρεμπόδιση στην νόμιμη εργασία υπονομεύουν κάθε προοπτική κοινωνικής ένταξης. Οι ελλείψεις του κρατικού μηχανισμού και η μη εφαρμογή του θεσμικού πλαισίου αφήνει τους αιτούντες άσυλο αβοήθητους. Πολλοί

στρέφονται στην παράνομη απασχόληση προκειμένου να επιβιώσουν, πέφτοντας θύματα εκμετάλλευσης (Morris 2010).

Μια αποτίμηση:

Οι τελευταίες δεκαετίες έφεραν ριζικές αλλαγές σε επίπεδο κράτους πρόνοιας και κοινωνικών παροχών. Η πρόσβαση σε κοινωνικές παροχές έχει σταδιακά μετατραπεί από δικαίωμα σε προνόμιο, ενώ τα άτομα καλούνται να αναλάβουν ατομική ευθύνη και να αποδείξουν ότι είναι άξια να απολαμβάνουν κρατική προστασία και πρόνοια.

Σε αυτές τις συνθήκες, η ομάδα των μεταναστών βρέθηκε σε δυσχερή θέση. Μια σειρά από περεταίρω διακρίσεις έρχεται να στρωματοποιήσει και να καθορίσει τα δικαιώματα των μεταναστών, συνδέοντάς τα με το νομικό τους καθεστώς. Έτσι, οικονομικοί μετανάστες και πρόσφυγες φαίνεται να έχουν περισσότερα δικαιώματα και να γίνονται αντιληπτοί σαν άτομα που τους αξίζει βοήθεια. Σε αντίθεση, η προσωρινότητα και η αβεβαιότητα που χαρακτηρίζει τους αιτούντες άσυλο μέχρι να παρθεί η απόφαση για το καθεστώς τους, τους φέρνει αντιμέτωπους με μεγαλύτερη επισφάλεια. Σαφέστατα, στη δυσχερέστερη θέση όλων βρίσκονται οι παράτυποι μετανάστες, οι οποίοι είναι θεσμικά αποκλεισμένοι από κάθε είδους κρατικής βοήθειας και πρόσβασης σε δικαιώματα. Οι πολιτικές που υιοθετούνται και εφαρμόζονται, μοιάζουν ανήμπορες να ανταποκριθούν στις απαιτήσεις, πράγμα που επιβεβαιώνεται από μια σειρά γεγονότων (πολλοί αιτούντες άσυλο στο Η.Β αποφασίζουν να μη συμμετέχουν στο σύστημα στέγασης, πολλοί καταλήγουν άστεγοι και εμπλεκόμενοι σε παράνομη απασχόληση στην Ιταλία, πολλοί βρίσκονται σε κίνδυνο κοινωνικής απομόνωσης εξαιτίας της υποβαθμισμένης τοποθεσίας που βρίσκεται η στέγαση).

Παρά την γενικότερη απορριπτική τάση και την αύξηση των μέτρων ασφαλείας για τον έλεγχο της μετανάστευσης που υιοθετούν οι Δυτικές χώρες τα τελευταία χρόνια, η κάθε χώρα, όπως

παρουσιάστηκε, εμφανίζει διακριτά χαρακτηριστικά, τα οποία διαμορφώνονται με βάση ιστορικούς, οικονομικούς, πολιτικούς και γεωγραφικούς παράγοντες. Η ενότητα αυτή έχει σαν στόχο την σύντομη αποτίμηση των πολιτικών και της κρατικής μέριμνας των χωρών που παρουσιάστηκαν νωρίτερα.

Έτσι, παρατηρείται ότι στο Ηνωμένο Βασίλειο, το σύγχρονο θεσμικό πλαίσιο φαίνεται να εξουσιοδοτεί το νομικό καθεστώς να ελέγχει και να διαχειρίζεται μετανάστες και αιτούντες άσυλο τόσο στην δημόσια όσο και στην ιδιωτική σφαίρα.

Το νομικό καθεστώς στην Σουηδία φαίνεται πως είναι καλύτερο σε σχέση με αυτό του Η.Β αναφορικά με τα δικαιώματα των αιτούντων άσυλο. Η πρόσβαση στα κοινωνικά δικαιώματα καθορίζεται κυρίως μέσω του τόπου διαμονής, ενώ διαφαίνονται τάσεις ένταξης από πλευράς κρατικού μηχανισμού, μέσω της απλοποίησης του τρόπου απόκτησης κάρτας διαμονής. Σε κάθε περίπτωση, η Σουηδία φαίνεται να είναι περισσότερο ανοιχτή στις κρατικές παροχές, τις οποίες παρουσιάζει περισσότερο σαν δικαίωμα παρά σαν προνόμιο. Οι νεοεισερχόμενοι της δεκαετίας του 1980 έγιναν μέρος του κράτους πρόνοιας και απολάμβαναν κατά βάση τα ίδια δικαιώματα με τον γηγενή πληθυσμό, ωστόσο η κρίση της δεκαετίας του 1990, συνδυαστικά με την αύξηση του αριθμού των αιτούντων άσυλο επηρέασε τις ευάλωτες κοινωνικές ομάδες (Sainsbury 2006). Σταδιακά, οι πολιτικές έγιναν πιο αυστηρές, τα επιδόματα σε αιτούντες άσυλο μειώθηκαν και το κράτος άρχισε να χορηγεί σε μεγαλύτερο βαθμό προσωρινές κάρτες διαμονής, γεγονός που επηρέαζε την πρόσβαση και στις κοινωνικές παροχές (Sainsbury 2006). Σίγουρα θετικό βήμα αποτελεί το γεγονός ότι οι αιτούντες άσυλο έχουν πρόσβαση στην αγορά εργασίας βάση νόμου, αλλά και πρόσβαση σε εκπαιδευτικά προγράμματα για εκμάθηση της γλώσσας. Δεν έχουν ωστόσο λόγο αναφορικά με τον τόπο που επιθυμούν να κατοικήσουν, καθώς η στέγαση γίνεται, όπως και στην περίπτωση του Η.Β με βάση τις διαθέσιμες κατοικίες στην χώρα. Οι αιτούντες άσυλο είναι υποχρεωμένοι να δηλώσουν στο κράτος κάθε διαθέσιμο οικονομικό πόρο που διαθέτουν, ενώ σε περίπτωση που εξαρτώνται από το κρατικό επίδομα,

τα μέσα τους είναι εξαιρετικά περιορισμένα. Το γεγονός αυτό μπορεί να υπονομεύει την δυνατότητα συμμετοχής στην κοινωνική ζωή, και επομένως την ένταξή τους σε αυτή.

Στην Γερμανία εντοπίζεται μια λογική που υποδηλώνει ότι οι κρατικές παροχές είναι ανάλογες της συνεισφοράς του ατόμου. Η λογική αυτή μαζί με τους περιορισμούς και τα θεσμικά εμπόδια αναφορικά με την πρόσβαση στην αγορά εργασίας για τους αιτούντες άσυλο, δημιουργούν μια σειρά από αντιφάσεις στον πολιτικό Λόγο. Οι υπεύθυνοι χάραξης πολιτικών αρνούνται να δεχτούν ότι η Γερμανία αποτελεί την 2^η μεγαλύτερη χώρα μετανάστευσης, παρά τους αριθμούς, λόγω της περιοριστικής αντίληψης που έχουν για την ιθαγένεια (Γερμανική καταγωγή). Αυτή η αντίληψη δημιουργεί και διαχωρισμό όσον αφορά την αναγνώριση δικαιωμάτων (Sainsbury 2006).

Ειδικά από το 1990 και έπειτα, υιοθετούνται μια σειρά αυστηρών μέτρων και πολιτικών, με περιορισμό της πρόσβασης στις κοινωνικές παροχές για όλους τους μετανάστες. Η τακτική αυτή έφερε τους αιτούντες άσυλο σε επισφαλή θέση, αφού η πρόσβασή τους σε δικαιώματα και παροχές υπονομεύτηκε και περιορίστηκε εξαιρετικά (Sainsbury 2006). Όπως αναφέρθηκε, σε επίπεδο στέγασης, ο διασκορπισμός τους και η παραμονή τους στην περιοχή που τους έχει ανατεθεί είναι υποχρεωτικοί. Πολλές φορές, η στέγαση που τους παρέχεται είναι σε απομακρυσμένες και υποβαθμισμένες περιοχές αναγκάζοντάς τους να ζουν σε ανθυγιεινές συνθήκες (Kreichauf 2014). Παράλληλα, η στέγαση εκτός κέντρων πρώτης υποδοχής είναι απαραίτητη προϋπόθεση για τη δυνατότητα νόμιμης απασχόλησης, γεγονός άκρως περιοριστικό. Η εξάρτησή τους από κουπόνια εντείνει την οικονομική τους επισφάλεια, περιορίζοντας ταυτόχρονα την κοινωνική τους συμμετοχή.

Στην Ιταλία, το κράτος πρόνοιας είναι υπό διαμόρφωση, και ενώ έχουν γίνει βήματα για την θεσμική κατοχύρωση των δικαιωμάτων των αιτούντων άσυλο, εντοπίζεται ένα χάσμα μεταξύ θεωρίας και εφαρμογής των πολιτικών (Bolzoni et al 2015). Οι κρατικές πολιτικές όταν

εφαρμόζονται, εφαρμόζονται με βραχυπρόθεσμο χρονικό ορίζοντα, εντείνοντας την κατάσταση ανασφάλειας που βιώνουν οι αιτούντες άσυλο. Η αποκοπή τους από την νόμιμη πρόσβαση στην αγορά εργασίας, έχει οδηγήσει στην αύξηση των κυκλωμάτων εκμετάλλευσης και παράνομης εργασίας στην χώρα, εγείροντας ερωτήματα γύρω από την επάρκεια του κρατικού μηχανισμού να ανταποκριθεί στην νέα πραγματικότητα (Morris 2010).

Κεφάλαιο 3: Το ερευνητικό σχέδιο – επίπεδα ανάλυσης.

Η έρευνα επιχειρεί να αναδείξει τη σημασία δυο διακριτών, αλλά συσχετιζόμενων επιπέδων, δηλαδή από τη μια του εθνικού θεσμικού πλαισίου, της ιστορικής του διαμόρφωσης και μεταβολών του στη σημερινή περίοδο των ραγδαίων διεθνών εξελίξεων και από την άλλη του τοπικού πλαισίου μέσα στο οποίο υλοποιούνται οι πολιτικές και αναπτύσσονται οι αντιλήψεις και οι πρακτικές των φορέων στήριξης των αιτούντων άσυλο και των προσφύγων. Η μελέτη και ο εντοπισμός των θεσμικών ρυθμίσεων για το άσυλο στην Ελλάδα αποσκοπεί στο να ενταχθεί η Ελληνική περίπτωση στο διεθνές πλαίσιο και να συζητηθεί στα πλαίσια γνωστών τυπολογιών όπως αυτής της Sainsbury (2012).

3.1. Το ελληνικό θεσμικό πλαίσιο σε συγκριτική προοπτική:

Μέχρι στιγμής, η εργασία έχει παρουσιάσει το μοτίβο στεγαστικής μέριμνας προς αιτούντες άσυλο, όπως εντοπίζεται σε βασικές χώρες – προορισμούς της Ευρώπης. Δόθηκε έμφαση στον τρόπο με τον οποίο τα καθεστάτα πρόνοιας συνδέονται με μοντέλα μεταναστευτικής πολιτικής, και πώς αυτή η σύνδεση πραγματώνεται με την ιεράρχηση δικαιωμάτων βάσει νομικού καθεστώτος των επωφελούμενων. Η χρήση της τυπολογίας της Sainsbury βοήθησε στην κατανόηση του τρόπου με τον οποίο καθεστάτα πρόνοιας και καθεστάτα μεταναστευτικής πολιτικής συνδέονται, και ιδίως τον τρόπο με τον οποίο το πρώτο επηρεάζει το δεύτερο (Sainsbury 2006, 2012).

Τόσο ο Castles όσο και η Sainsbury επισημαίνουν την ύπαρξη ιεραρχίας και διαστρωμάτωσης των δικαιωμάτων των μεταναστών, ανάλογα με τα νομικά τους καθεστάτα (Castles 2003, Sainsbury 2006,2012). Ομάδες με νομική κατοχύρωση, όπως αναγνωρισμένοι πρόσφυγες και οικονομικοί μετανάστες, φαίνεται να έχουν πρόσβαση σε μια σειρά από προνοιακές παροχές τις οποίες στερούνται ομάδες όπως αιτούντες άσυλο, εξαιτίας της προσωρινότητας και της αβεβαιότητας της κατάστασής τους. Ταυτόχρονα, η ομάδα των παράτυπων μεταναστών

μοιάζει να αποκλείεται τακτικά από κάθε μορφή κοινωνικών παροχών, γεγονός που αυξάνει την ευαλωτότητα της θέσης τους.

Η βιβλιογραφική επισκόπηση στράφηκε στην παρουσίαση και ανάλυση της διαμόρφωσης των προνοιακών παροχών για αιτούντες άσυλο στην Ευρώπη, εστιάζοντας στη σημασία της στεγαστικής αρωγής για τις πολιτικές ένταξης. Οι χώρες που παρουσιάστηκαν, έχουν το κοινό γνώρισμα ότι αποτελούν βασικούς επιθυμητούς προορισμούς αιτούντων άσυλο, με αποτέλεσμα να έχουν δεχτεί όλες έναν πολύ μεγάλο αριθμό ατόμων, ειδικά την τελευταία δεκαετία. Ταυτόχρονα, χαρακτηρίζονται από διαφορετικά καθεστώτα κοινωνικής πρόνοιας και προστασίας, γεγονός που διαφοροποιεί και τις πολιτικές τους απέναντι σε ζητήματα ασύλου – μετανάστευσης.

Ωστόσο η τυπολογία της Sainsbury και οι μελέτες του Castles δεν λαμβάνουν υπόψη τους τρία σημαντικά ζητήματα για την Ελληνική πραγματικότητα. Πρώτον, τα προνοιακά συστήματα στις χώρες του Ευρωπαϊκού Νότου έχουν ορισμένες ιδιαιτερότητες ενώ δεύτερον, οι στεγαστικές παροχές για την κοινωνική ένταξη αποτελούν ξεχωριστό πυλώνα σε κάθε προνοιακό σύστημα. Τρίτον, η Ελλάδα δεν αποτελούσε εξαρχής τόπο προορισμού αλλά διέλευσης για ανθρώπους που εγκλωβίστηκαν και στην πορεία εξωθήθηκαν ουσιαστικά να ζητήσουν άσυλο στη χώρα. Η ανάλυση που επιχειρείται στο επόμενο κεφάλαιο επιδιώκει να εμπλουτίσει την τυπολογία της Sainsbury εξετάζοντας το ρόλο των στεγαστικών πολιτικών στην περίπτωσης μιας χώρας που εντάσσεται στο Νότιο ευρωπαϊκό μοντέλο πρόνοιας (Mingione 1995, Allen et al., Arapoglou 2004, Arapoglou and Gounis 2017).

Υιοθετώντας μια ιστορική και συγκριτική προοπτική είναι εφικτό να εξειδικευτούν οι αντιφάσεις που προκύπτουν από την προσαρμογή των νότιων ευρωπαϊκών συστημάτων στις διεθνείς πιέσεις. Η Ελλάδα, όπως και η Ιταλία, μετατράπηκαν από έναν ενδιάμεσο σταθμό σε μια χώρα υποδοχής αιτούντων άσυλο χωρίς κατάλληλη προετοιμασία.

Χαρακτηριστικά για την Ελλάδα, σύμφωνα με στοιχεία της Υπηρεσίας Ασύλου, το 2016 ο αριθμός των αιτημάτων για άσυλο εκτοξεύτηκε στα ύψη, όχι μόνο λόγω της αύξησης των αφίξεων αλλά και λόγω της αδυναμίας μετακίνησης των εκτοπισμένων πληθυσμών προς τις χώρες της Βόρειας Ευρώπης. Το 2016 κατατέθηκαν 37.896 περισσότερα αιτήματα για άσυλο, σε σχέση με το 2015 (Ελληνική Υπηρεσία Ασύλου 2017). Για πρώτη φορά παρουσιάστηκε έντονη η ανάγκη όχι μόνο διαχείρισης των νεοεισερχόμενων ρευμάτων, αλλά και μέριμνας για την κοινωνική τους ένταξη.

Από το 2016, εντοπίζονται μια σειρά από νομοθετικές μεταρρυθμίσεις για την καλύτερη οργάνωση της παροχής διεθνούς προστασίας, ενώ παράλληλα ο κρατικός μηχανισμός συνεργάζεται με Ελληνικές και ξένες ΜΚΟ, με την τοπική αυτοδιοίκηση, τον στρατό και άλλες ιδιωτικές και δημόσιες οργανώσεις για την φιλοξενία, προστασία και σταδιακή ένταξη των αιτούντων άσυλο στην Ελληνική κοινωνία.

Μολαταύτα, το όλο εγχείρημα φέρνει στην επιφάνεια το ερώτημα αν οι μεταρρυθμίσεις είναι συμβατές με ανάλογες εξελίξεις σε άλλες χώρες και αν οι μεταρρυθμίσεις αυτές οδηγούν σε αντιφάσεις όπως εκείνες που διαπιστώθηκαν για τις χώρες που παρουσιάστηκαν στη διεθνή επισκόπηση (βλ. Κεφάλαιο 2). Η συγκεκριμένη διπλωματική επιχειρεί να εντοπίσει αν:

1. Η αποκέντρωση των υπηρεσιών και η διασπορά των στεγαστικών υποδομών συμβάλλει στον χώρο-κοινωνικό περιορισμό και στιγματισμό των επωφελούμενων ή στην βελτίωση των προοπτικών κοινωνικής τους ένταξης.
2. Οι παροχές που συνδέονται με την ιδιότητα του «αιτούντος άσυλο» και του «πρόσφυγα» διευρύνουν τα δικαιώματα όσων την αποκτούν συμβάλλοντας στην ίση μεταχείρισή τους έναντι άλλων κατηγοριών μεταναστών και Ελλήνων πολιτών ή τους τοποθετούν στο χαμηλότερο σκαλί μιας ιεραρχίας δικαιωμάτων την οποία δεν έχουν προοπτικές ανέλιξης.

Η θεσμική ανάλυση (βλ. Κεφάλαιο 4) εστίασε στο πρώτο σκέλος του ερωτήματος, εξετάστηκε δηλαδή αν οι ρυθμίσεις και ο σχεδιασμός της οργάνωσης της στεγαστικής αρωγής για αιτούντες άσυλο και πρόσφυγες στην Ελλάδα συγκλίνει με τις διεθνείς εξελίξεις. Η έρευνα πεδίου (5) εμβάθυνε στις αντιφάσεις που εκφράζονται σε συγκεκριμένες τοπικές δράσεις.

3.2 Η έρευνα πεδίου: Ερωτήματα και μέθοδος ανάλυσης:

Το κεντρικό ερευνητικό ερώτημα περιστρέφεται επομένως γύρω από τις δύο προαναφερθείσες αντιφάσεις. Πώς εντοπίζονται και από ποιους; Πώς αιτιολογούνται και πώς ενδεχομένως αντιμετωπίζονται;

Την περίοδο διενέργειας της έρευνας (07/2017), εντοπίστηκαν στη Θεσσαλονίκη τρία ενεργά επίσημα προγράμματα στέγασης αιτούντων άσυλο, τα οποία και εξετάστηκαν:

1. Το πρόγραμμα REACT που εμπίπτει στο πρόγραμμα στέγασης για μετεγκατάσταση και για ευάλωτες ομάδες της Ύπατης Αρμοστείας. Το πρόγραμμα πραγματοποιείται με τη σύμπραξη οργανώσεων όπως το Norwegian Refugee Council και Terre Des Hommes, αλλά και τη συμμετοχή διαφόρων Δήμων στην πόλη της Θεσσαλονίκης και παρέχει στέγαση σε 18.321 επωφελούμενους συνολικά σε όλη την Ελλάδα.
2. Το «φιλοξενείο» στη Θεσσαλονίκη, το οποίο εμπίπτει στην κατηγορία δομών φιλοξενίας αιτούντων άσυλο που είναι ενταγμένες στο σύστημα διαχείρισης αιτημάτων στέγασης του ΕΚΚΑ (Εθνικού Κέντρου Κοινωνικής Αλληλεγγύης/Υπουργείο Εργασίας και Κοινωνικής Ασφάλισης). Το «φιλοξενείο» ξεκίνησε να λειτουργεί το 2015 με τη συνεργασία του Δήμου Θεσσαλονίκης, της ΜΚΟ «ΑΡΣΙΣ» και του Ελληνικού Συμβουλίου για τους Πρόσφυγες.

3. Το πρόγραμμα στέγασης που υλοποιείται από το Norwegian Refugee Council² σε συνεργασία με άλλες ΜΚΟ (Care, Danish refugee Council, Terre Des Hommes κ.α.) στη Θεσσαλονίκη, μέσω μίσθωσης διαμερισμάτων και δωματίων σε ξενοδοχεία, με χρηματοδότηση από την ECHO.

Για τους σκοπούς της εργασίας, διεξήγαγα μια σειρά από ποιοτικές συνεντεύξεις με τους βασικούς φορείς υλοποίησης των προγραμμάτων αυτών, μεταξύ των οποίων και τον κεντρικό συντονιστή, την Ύπατη Αρμοστεία των Ηνωμένων Εθνών για τους πρόσφυγες, αλλά και με εκπρόσωπο του 'Συνηγόρου του πολίτη'. Οι συνεντεύξεις έλαβαν χώρα μεταξύ 06 και 16 Ιουλίου 2017 στη Θεσσαλονίκη. Κατά την διάρκεια υλοποίησης της έρευνας, επιχείρησα να συναντηθώ μεταξύ άλλων και με εκπροσώπους του Δήμου Θεσσαλονίκης, ωστόσο κάτι τέτοιο δεν κατέστη εφικτό λόγω φόρτου εργασίας και έλλειψης χρόνου. Μολαταύτα, καθώς τα στεγαστικά προγράμματα αποτελούν κατά βάση μια μεγάλης κλίμακας σύμπραξη μεταξύ φορέων, οι φορείς που συμμετείχαν στην έρευνα παρείχαν ικανοποιητικές πληροφορίες σχετικά με την δράση του Δήμου και την συνεργασία τους με αυτόν.

Για τις ανάγκες της έρευνας, προσέγγισα συνολικά δέκα φορείς (Κρατικούς φορείς και Μη Κυβερνητικές Οργανώσεις). Η προσέγγιση των φορέων έγινε αρχικά μέσω γραπτής επικοινωνίας (emails) και εν συνεχεία, μέσω της φυσικής μου παρουσίας στα γραφεία που διατηρούν στη Θεσσαλονίκη. Από τους δέκα αυτούς φορείς, ανταποκρίθηκαν θετικά οι τέσσερις. Δύο από τους δέκα φορείς απέρριψαν το ενδεχόμενο συμμετοχής στην έρευνα λόγω φόρτου εργασίας, ενώ τέσσερις φορείς διέκοψαν την επικοινωνία μαζί μου στην πορεία της διαδικασίας επιλογής, παρότι είχαν αρχικά δεχτεί να συμμετέχουν στην έρευνα. Δύο από τις προγραμματισμένες συνεντεύξεις αναβλήθηκαν και προγραμματίστηκαν για διαφορετική ημερομηνία. Τρεις από τις τέσσερις συνεντεύξεις έλαβαν χώρα στα γραφεία των οργανώσεων

² Από εδώ και στο εξής "NRC"

στη Θεσσαλονίκη, ενώ μία συνέντευξη πραγματοποιήθηκε μέσω Skype. Στην έρευνα συμμετείχαν οι εξής οργανώσεις:

1. Ελληνικό Συμβούλιο για Πρόσφυγες
2. Συνήγορος του πολίτη
3. UNHCR
4. Norwegian Refugee Council

Ενδιαφέρον αποτελεί το γεγονός ότι στα στεγαστικά προγράμματα που διερευνήθηκαν, εντοπίζεται η δράση τόσο Ελληνικών όσο και διεθνών οργανώσεων, αλλά και το γεγονός ότι τα τρία διαφορετικά προγράμματα παρουσιάζουν τρεις διαφορετικές μορφές στέγασης. Στο πρόγραμμα react η στέγαση λαμβάνει χώρα κατά βάση σε μισθωμένα διαμερίσματα αλλά και οικογένειες που φιλοξενούν αιτούντες άσυλο, το φιλοξενείο αποτελεί έναν ξενώνα, ενώ η στέγαση μέσω του NRC γίνεται σε μισθωμένα διαμερίσματα.

Από τις οργανώσεις που συμμετείχαν στην έρευνα, το Ελληνικό Συμβούλιο για τους Πρόσφυγες, το UNHCR, και το NRC δραστηριοποιούνται ενεργά στον τομέα της στεγαστικής αρωγής για αιτούντες άσυλο. Η συνέντευξη με εκπρόσωπο από τον ‘Συνήγορο του πολίτη’ είχε επεξηγηματικό χαρακτήρα και παρείχε πληροφορίες για το Ελληνικό θεσμικό πλαίσιο και τις διαφορετικές μορφές στεγαστικής αρωγής που εντοπίζονται στη χώρα.

Αναφορικά με την τοποθεσία παρεχόμενης στέγασης, δύο από τις τρεις οργανώσεις παρέχουν στέγαση κατά βάση εκτός αστικού ιστού, ενώ μία από αυτές διατηρεί δομή φιλοξενίας σε πολύ κεντρική τοποθεσία.

Η Θεσσαλονίκη επιλέχθηκε καθώς αποτελεί ένα μεγάλο αστικό κέντρο, ενώ παράλληλα δέχτηκε έναν μεγάλο αριθμό αιτούντων άσυλο μετά το κλείσιμο των Βαλκανικών συνόρων. Συνολικά, εντοπίζονται 12 κέντρα (sites) στην Κεντρική Μακεδονία την περίοδο διεξαγωγής της έρευνας πεδίου, τα οποία φιλοξενούν 2.297 άτομα, από τα 35.057 που φιλοξενούνται

συνολικά στην περιφέρεια. Επτά από τα δώδεκα κέντρα βρίσκονται σε σχετικά κοντινή απόσταση από την Θεσσαλονίκη(20 – 50 χλμ. από το κέντρο της πόλης) (UNHCR 2017).

Τα βασικά ερευνητικά ερωτήματα είναι τα εξής:

- Ποια είναι τα βασικά χαρακτηριστικά των συγκεκριμένων προγραμμάτων στέγασης; Από ποιον διαμορφώνονται;
- Ποιες είναι οι βασικές επιδιώξεις των συγκεκριμένων προγραμμάτων; Τι δράσεις υιοθετούνται για την επίτευξή τους;
- Από ποιον χρηματοδοτούνται τα προγράμματα στέγασης;
- Σε ποιους απευθύνονται τα συγκεκριμένα προγράμματα στέγασης; (Έχουν δικαίωμα συμμετοχής και ομάδες πέραν των αιτούντων άσυλο;)
- Διαφοροποιείται το δικαίωμα σε στέγαση για διαφορετικές ομάδες;
- Τι μορφές στέγασης παρέχουν τα συγκεκριμένα προγράμματα (πχ. Ξενώνες, διαμερίσματα, ξενοδοχεία)
- Σε ποια περιοχή της Θεσσαλονίκης λαμβάνει χώρα η στέγαση των επωφελούμενων στα συγκεκριμένα προγράμματα;
- Με τι κριτήρια γίνεται η επιλογή της τοποθεσίας στέγασης;
- Έχουν οι επωφελούμενοι πρόσβαση σε βασικές κοινωνικές υπηρεσίες;
- Δημιουργείται πρόβλημα χωρο-κοινωνικής απομόνωσης; Αν ναι, πώς αντιμετωπίζεται;
- Έχουν λόγο οι επωφελούμενοι σχετικά με την περιοχή και τη μορφή της στέγασης;
- Πώς γίνεται η παραπομπή των επωφελούμενων στα συγκεκριμένα προγράμματα; Ποιες είναι οι βασικές προϋποθέσεις για τη συμμετοχή σε αυτά;
- Από ποιον τίθενται αυτές οι προϋποθέσεις;

- Τι ορίζεται ως «ευαλωτότητα» των επωφελομένων;
- Πόσο διάστημα διαρκεί η στέγαση; Υπάρχει δυνατότητα επέκτασης;
- Με ποιον τρόπο καλύπτονται άλλες βασικές ανάγκες των επωφελομένων; (σίτιση, ιατροφαρμακευτική περίθαλψη, πρόσβαση σε εκπαίδευση ή αγορά εργασίας)
- Τι συνεπάγεται για τον επωφελούμενο η λήξη της στέγασης;

Η ανάλυση των ποιοτικών δεδομένων έγινε μέσω της μεθόδου της Θεματικής Ανάλυσης (Thematic Analysis). Η μέθοδος αυτή επιχειρεί με έναν συστηματικό τρόπο να εντοπίσει, περιγράψει, αναφέρει και θεματοποιήσει επαναλαμβανόμενα νοηματικά μοτίβα (θέματα), τα οποία προκύπτουν από τα ερευνητικά δεδομένα, παρέχοντας έτσι «γνωστική πρόσβαση» σε συλλογικές σημασιοδοτήσεις και εμπειρίες (Τσιώλης 2015, Braun&Clarke 2006).

Η συγκεκριμένη μορφή ανάλυσης χαρακτηρίζεται από θεωρητική ελευθερία και ευελιξία, καθώς η επιλογή της μεθόδου αυτής δεν προϋποθέτει την δέσμευση των ερευνητών σε συγκεκριμένες οντολογικές ή επιστημολογικές θέσεις (όπως π.χ. η ερμηνευτική φαινομενολογική ανάλυση δεσμεύεται σε έναν φαινομενολογικό προσανατολισμό) (Braun&Clarke 2006).

Οι Braun και Clarke (2006) εντοπίζουν έξι βήματα για την διεξαγωγή της θεματικής ανάλυσης, τα οποία ωστόσο δεν προϋποθέτουν μια γραμμική πορεία. Τα βήματα αυτά είναι τα εξής:

1. Εξοικείωση με τα δεδομένα μέσω επαναλαμβανόμενης, προσεκτικής ανάγνωσης των ερευνητικών δεδομένων και αναζήτηση νοημάτων.
2. Κωδικοποίηση.
3. Αναζήτηση των θεμάτων μέσω συνδυασμού διαφορετικών κωδικών.
4. Επανεξέταση των θεμάτων.

5. Ορισμός και ονομασία θεμάτων.
6. Έκθεση των δεδομένων – συγγραφή των ευρημάτων.

Κεφάλαιο 4: Η περίπτωση της Ελλάδας σε συγκριτική προοπτική.

4.1 Το μοντέλο κοινωνικής πρόνοιας του Ευρωπαϊκού Νότου:

Η ενότητα αυτή παρουσιάζει την εξέλιξη της κρατικής μέριμνας και μεταναστευτικής πολιτικής στην Ελλάδα, από τα τέλη του 20^{ου} αιώνα μέχρι σήμερα, εν μέσω προσφυγικής κρίσης. Έμφαση δίνεται στην επίσημη μέριμνα για στέγαση των αιτούντων άσυλο σήμερα.

Η περίπτωση της Ελλάδας έχει ενδιαφέρον. Οι χώρες του Ευρωπαϊκού Νότου εν γένει, εξαιτίας μιας σειράς ιστορικών, πολιτικών και κοινωνικών παραγόντων, παρουσιάζουν κοινά χαρακτηριστικά αναφορικά με την εξέλιξη τους, ενώ ταυτόχρονα διαφοροποιούνται από τις υπόλοιπες Ευρωπαϊκές χώρες σε επίπεδο κοινωνικής πρόνοιας. Η διαφοροποίηση αυτή, καθιστά δύσκολη την ένταξη των Νότιων-Ευρωπαϊκών χωρών σε ένα από τα προαναφερθέντα μοντέλα πρόνοιας (Νεοφιλελεύθερο, Συντηρητικό, Σόσιαλ-δημοκρατικό).

Κοινωνιολόγοι όπως ο Esping-Andersen και ο Mingione, υποστηρίζουν ότι το Νότιο-Ευρωπαϊκό μοντέλο αποτελεί μια παραλλαγή του Συντηρητικού μοντέλου, ενώ άλλοι, όπως οι Leibfried (1992) και Ferrera (2000) τάσσονται υπέρ της δημιουργίας ενός διακριτού μοντέλου κοινωνικής προστασίας και πρόνοιας για τις χώρες του Ευρωπαϊκού Νότου (Karamessini 2007).

Σε κάθε περίπτωση, εντοπίζει κανείς διακριτές διαφορές ανάμεσα στις χώρες του Νότου (Ελλάδα, Ιταλία, Ισπανία, Πορτογαλία) και τις Κεντρικές και Βόρειες Ευρωπαϊκές χώρες. Παρότι διαφορές εντοπίζονται και μεταξύ των χωρών του Νότου, τα χαρακτηριστικά τους συγκλίνουν. Οι χώρες του Νότου διαμόρφωσαν μια παραλλαγή του Ευρωπαϊκού καπιταλισμού (King 2000). Τα χαρακτηριστικά αυτά αφορούν την καθυστερημένη (ή και καθόλου) βιομηχανοποίηση, την εξάρτηση από τον τουρισμό και τη γεωργία, την εξαιρετικά υψηλή

αστικοποίηση αλλά και μεγάλα ποσοστά καθιερωμένης άτυπης οικονομίας, βασισμένη σε οικογενειακές επιχειρήσεις (Mingione 1995). Αυτά, επηρέασαν μεταξύ άλλων την ανάπτυξη και εξέλιξη ενός κρατικού μοντέλου πρόνοιας και προστασίας, σαφώς λιγότερο ανεπτυγμένου από τα μοντέλα που προαναφέρθηκαν και χαρακτηρίζουν χώρες της Κεντρικής και Βόρειας Ευρώπης (King 2000).

Το Νότιο-Ευρωπαϊκό αυτό μοντέλο, έχει κοινά γνωρίσματα με το Συντηρητικό μοντέλο πρόνοιας, καθώς η εργασία αποτελεί τον κεντρικό γνώμονα καταμερισμού κοινωνικής πρόνοιας και προστασίας. Εντοπίζει ωστόσο κανείς και μερικά βασικά χαρακτηριστικά, τα οποία απουσιάζουν από το Συντηρητικό μοντέλο. Αυτά είναι 1^ο, η κοινωνική και εργασιακή προστασία του οικογενειάρχη – βιοποριστή της οικογένειας και 2^ο, η κεντρική θέση της οικογένειας τόσο σε ζητήματα μέριμνας όσο και σε ζητήματα αλληλεγγύης και κοινωνικής πρόνοιας (Esping-Andersen 1999), 3^ο η έλλειψη ενός ελάχιστου δικτύου και εισοδηματικής βοήθειας για τους φτωχούς και 4^ο η ισχυρή πριμοδότηση της ιδιοκατοίκησης έναντι άλλων μορφών ενοίκησης με παράλληλο στιγματισμό των λίγων περιοχών κοινωνικής κατοικίας ή των οικιστικών συγκεντρώσεων των μεταναστών (Arbaci 2007, 2008).

Η οικογένεια στο μοντέλο αυτό παίζει καθοριστικό ρόλο, καθώς δρα ουσιαστικά σαν αντισταθμιστικός παράγοντας των ανεπαρκών κρατικών προνοιακών μηχανισμών, απορροφώντας τους κοινωνικούς κραδασμούς (Karamessini 2007). Για τον Martin, αυτή η κεντρικότητα της οικογένειας στο προνοιακό μοντέλο των Νότιων Ευρωπαϊκών χωρών δεν αποτελεί απόρροια μιας κοινής «πολιτισμικής» καταγωγής, αλλά του γενικού θεσμικού πλαισίου των χωρών αυτών (Martin 2015). Αυτή η κεντρικότητα της οικογένειας, αλλά και η σταδιακή μετατόπιση της ευθύνης μέριμνας από το κράτος στην ίδια την οικογένεια γεννά ερωτήματα σχετικά με τη δυνατότητα κοινωνικής ένταξης και συμμετοχής ατόμων που δεν έχουν την επιλογή να στραφούν στην οικογένειά τους για να αποζητήσουν στήριξη. Στην προκειμένη περίπτωση, τα άτομα αυτά είναι οι αιτούντες άσυλο, και το γεγονός ότι δεν

διαθέτουν οικογενειακά (και/ή κοινωνικά) δίκτυα στα οποία θα μπορούσαν να στραφούν για βοήθεια έχει αναδείξει την ανάγκη κρατικής παρέμβασης και θεσμικής ανασυγκρότησης για την στήριξή τους.

Οι κοινωνικές και πολιτικές αναταραχές, η οικονομική ύφεση και η βιομηχανική αναδιάρθρωση, αποτελούν κάποιες από τις προκλήσεις που οι χώρες του Νότου αντιμετώπισαν την δεκαετία του 1970, και οι οποίες έπαιξαν σημαντικό ρόλο στις αλλαγές του κοινωνικού μοντέλου πρόνοιας των χωρών αυτών από τα μέσα της δεκαετίας του 1980 (Karamessini 2007). Οι συνθήκες ωρίμασαν, και οι χώρες του Νότου ξεκίνησαν τη διαδικασία επικαιροποίησης των εθνικών οικονομιών τους, αλλά και τη προσπάθεια να συμβαδίσουν σε επίπεδο κοινωνικής πρόνοιας με τις υπόλοιπες χώρες της Ευρώπης. Το διάστημα αυτό, το οποίο σε πολλές περιπτώσεις διήρκησε μέχρι το τέλος του 20^{ου} αιώνα (μέσα δεκαετίας 1990), συνοδεύεται από μέριμνα για κοινωνικές παροχές, έλεγχο και αναδιάρθρωση της οικονομίας αλλά και αυξανόμενη συμμετοχή των γυναικών στην αγορά εργασίας. Εμφανίζεται επίσης για πρώτη φορά ένα ενδιαφέρον για ζητήματα μεταναστευτικής πολιτικής, καθώς για πρώτη φορά, οι χώρες του Νότου μετατρέπονται από χώρες αποστολής σε χώρες υποδοχής μεταναστευτικών ρευμάτων (King 2000).

4.2 Η εξέλιξη της μεταναστευτικής πολιτικής και κρατικής μέριμνας στην Ελλάδα:

Όπως προαναφέρθηκε, η Ελλάδα μαζί με τις υπόλοιπες χώρες του Ευρωπαϊκού Νότου, παρουσιάζουν ένα μοντέλο κοινωνικής πρόνοιας διαφορετικό από πολλές απόψεις από αυτά της τυπολογίας του Esping-Andersen που χαρακτηρίζουν τις χώρες της Κεντρικής και Βόρειας Ευρώπης.

Ο Mingione (1998) εξηγεί πως τα ιδιαίτερα γνωρίσματα των οικογενειοκεντρικών-συντηρητικών συστημάτων της Νότιας Ευρώπης διαμορφώθηκαν σταδιακά, πρώτον με τη μερική προλεταριοποίηση στη δεκαετία του 1920 (διατήρηση μικρών κλήρων και μικρών επιχειρήσεων) και δεύτερον με τη διέξοδο που προσέφερε η αστικοποίηση και η μετανάστευση προς τις ΗΠΑ και τη Βόρεια Ευρώπη στην πρώτη μεταπολεμική περίοδο. Η Ελληνική περίπτωση μπορεί να ενταχθεί σε αυτή την περιοδολόγηση λαμβάνοντας υπόψη ότι στις δεκαετίες του 1920 και 1930 θεμελιώνονται οι θεσμοί κοινωνικής προστασίας στην Ελλάδα παράλληλα με την εισροή εκατοντάδων χιλιάδων Ελλήνων προσφύγων από τη Μικρά Ασία στις Ελληνικές πόλεις (Arapoglou 2004, 2005). Στις πρώτες μεταπολεμικές δεκαετίες η ενίσχυση της ιδιοκατοίκησης αποτέλεσε τον κατεξοχήν μηχανισμό κοινωνικής ένταξης στις ταχέως αναπτυσσόμενες πόλεις του Ευρωπαϊκού Νότου και ιδίως στην Ελλάδα το καθεστώς της αντιπαροχής και η ανοχή των πρακτικών αυτοστέγασης αποτέλεσαν υποκατάστατο των παροχών για οργάνωση της κοινωνικής κατοικίας. Η σχετικά καθυστερημένη ανάπτυξη και η προσαρμογή του μοντέλου κοινωνικής πρόνοιας και προστασίας στα διεθνή δεδομένα εντοπίζονται στην Ελλάδα κυρίως κατά τις δεκαετίες 1980 – 1990, ενώ την ίδια περίοδο παρουσιάζεται μια υποτυπώδης μέριμνα για ζητήματα ρύθμισης της μετανάστευσης. (Karamessini 2007).

Τα μεταναστευτικά ρεύματα προς την Ελλάδα βρήκαν το Ελληνικό κράτος απροετοίμαστο σε επίπεδο πολιτικών, καθώς η Ελλάδα, αποτελούσε κατεξοχήν χώρα αποστολής και όχι χώρα υποδοχής μεταναστών. Σε όλη τη διάρκεια του 20^{ου} αιώνα, Έλληνες εργάτες μετανάστευαν μαζικά, ενώ κατά τις δεκαετίες 1950-1970 παρατηρείται και έντονη εσωτερική μετανάστευση, με όλο και περισσότερους Έλληνες να αφήνουν την ύπαιθρο και να μετακινούνται προς αστικά κέντρα (King 2000). Ένα χαρακτηριστικό αυτής της μαζικής οικονομικής μετανάστευσης σε χώρες του εξωτερικού είναι το πολύ μεγάλο ποσοστό επιστροφής στην Ελλάδα μετά το πέρασμα χρόνων (King 2000).

Μια σειρά από παράγοντες ευνόησαν την σταδιακή μετατροπή της Ελλάδας και των υπόλοιπων χωρών του Νότου από χώρες αποστολής και χώρες υποδοχής. Αρχικά, οι κλασικές χώρες μετανάστευσης όπως η Γαλλία και η Ανατολική Γερμανία ακολουθούσαν όλο και πιο αυστηρά μέτρα αστυνόμευσης των συνόρων τους κατά τις δεκαετίες 1960-1970. Έτσι, πολλοί μετανάστες έβρισκαν ευκολότερη την πρόσβαση στον Ευρωπαϊκό Νότο στον οποίο δεν είχαν αναπτυχθεί ακόμα μέτρα ή μηχανισμοί διαχείρισης του φαινομένου. Η περιοχή μετατράπηκε έτσι από έναν ενδιάμεσο σταθμό σε μια «αίθουσα αναμονής», έως ότου οι νεοεισερχόμενοι μετανάστες καταφέρουν να μετακινηθούν προς Βορειότερες χώρες (King 2000).

Ένας άλλος παράγοντας που ευνόησε την μετανάστευση στην Ελλάδα τις δεκαετίες αυτές είναι η γεωγραφική της θέση και η μεγάλη δυσκολία να σφραγιστούν πλήρως τα υδάτινα σύνορά της. Παράλληλα, η εξάρτηση της χώρας από τον τομέα του τουρισμού καλούσε για εύκολη πρόσβαση σε αυτή για επισκέπτες από όλο τον κόσμο (King 2000).

Η οικονομική αναδιάρθρωση και ανάπτυξη της δεκαετίας του 1970 μείωσε τον αριθμό των Ελλήνων που μετανάστευαν για οικονομικούς λόγους, αυξάνοντας παράλληλα το επίπεδο ζωής της χώρας και μειώνοντας το χάσμα με τον Βορρά (King 2000).

Η μαζική μετανάστευση των τελευταίων δεκαετιών ωστόσο, τόσο εσωτερική όσο και εξωτερική δημιούργησε μια μεγάλη ανάγκη για κάλυψη θέσεων που κάποτε απασχολούσαν Έλληνες. Ένας άλλος σημαντικός παράγοντας που επηρέασε την μετανάστευση ήταν η ίδια η φύση της οικονομικής ανάπτυξης στον Ευρωπαϊκό Νότο εν γένει, και στην Ελλάδα συγκεκριμένα. Η οικονομία αυτή χαρακτηρίζεται από έναν μεγάλο βαθμό ανεπίσημων πρακτικών, ευελιξίας, αλλά και ευκαιριών για μικρές, οικογενειακές επιχειρήσεις. Η αύξηση των διαθέσιμων θέσεων δεν προήλθε από την ανάπτυξη της βιομηχανίας, αλλά από την εξάρτηση της χώρας από τον τουρισμό και την ανάγκη παροχής προσωπικών υπηρεσιών (πχ οικιακής φροντίδας). Η φύση των επαγγελματιών αυτή είναι εποχιακή και ευέλικτη, πράγμα

που ευνόησε την χρήση μεταναστών για την κάλυψη των αναγκών αυτών, πολλές φορές στην άτυπη αγορά εργασίας (King 2000)

Όλοι οι παραπάνω παράγοντες μαζί με ιστορικές και δημογραφικές συνθήκες διαμόρφωσαν το μοτίβο της μετανάστευσης προς τον Ευρωπαϊκό Νότο και την Ελλάδα συγκεκριμένα, στο τέλος του 20^{ου} αιώνα. Τα μεταναστευτικά ρεύματα της εποχής διέφεραν από τα μεταναστευτικά ρεύματα της προηγούμενης περιόδου (όταν η χώρα λειτουργούσε σαν χώρα αποστολής). Τα νέα αυτά ρεύματα χαρακτηρίζονταν από περισσότερη ετερογένεια, μεγάλη ασυμμετρία φύλων, διαφορετική τοπική και κοινωνική καταγωγή (μετανάστες και από αγροτικές και από αστικές περιοχές), και υψηλά ποσοστά παρατυπίας (King 2000). Ο King υποστηρίζει ότι τις τελευταίες δεκαετίες, η μετανάστευση έχει μετατραπεί σε μια επικερδή, παγκόσμια βιομηχανία. Στην βιομηχανία αυτή, η συμμετοχή στην παγκόσμια μετανάστευση συνοδεύεται από τιμές, το κόστος των οποίων πρέπει να καλυφθεί από τους ίδιους τους μετανάστες. Η βιομηχανία αυτή συνδέεται και με την αύξηση της παράτυπης μετανάστευσης, την ίδια στιγμή που τα κράτη υιοθετούν τεχνικές διαφύλαξης και αστυνόμευσης των εξωτερικών τους συνόρων (King 2000).

Η φύση του Ελληνικού μοντέλου πρόνοιας έφερε τους μετανάστες σε επισφαλή θέση. Το πρώτο νομοσχέδιο περί μετανάστευσης ψηφίστηκε το 1991 (Νόμος 1975) και στόχευε κατά βάση στον έλεγχο των μεταναστευτικών ροών και στην ανάγκη ανταπόκρισης της χώρας στην επιβολή αυστηρότερων ελέγχων σε συμφωνία με τη συνθήκη Schengen (Triandafyllidou 2000).

Κατά κανόνα, η πλειοψηφία των μεταναστών απασχολείται στον αγροτικό τομέα, στον κατασκευαστικό τομέα, σε μικρές βιοτεχνίες, στον τουριστικό τομέα, στην οικιακή σφαίρα και στον δρόμο, σαν πλανόδιοι πωλητές (King 2000).

Ιδιαίτερα στον αγροτικό και κατασκευαστικό τομέα οι συνθήκες στέγασης των εργατών ήταν εξαιρετικά επιβλαβείς και επικίνδυνες. Οι εργάτες τις περισσότερες φορές συστεγάζονταν σε αυτοσχέδια καταλύματα, ενώ ως επί το πλείστο, ο μισθός τους ήταν κατώτερος από το νόμιμο όριο. Ταυτόχρονα, η εργασία σε μικρές βιοτεχνίες και στην οικιακή σφαίρα ευνοούσε την παράνομη απασχόληση μεταναστών, καθώς παρέμεναν πολλές φορές εκτός οπτικού πεδίου. Η παράνομη αυτή απασχόληση, απέκλειε τους μετανάστες από πρόσβαση σε μια σειρά δικαιωμάτων που παρείχε η νόμιμη απασχόληση, όπως ιατροφαρμακευτική περίθαλψη, κατοχή ενσήμων και δικαίωμα εγγραφής στα μητρώα του ΟΑΕΔ σε περίπτωση που έμεναν άνεργοι. Η εργασία στον τουρισμό με τη σειρά της χαρακτηρίζεται από επισφάλεια καθώς είναι εποχιακή και ευέλικτη, ενώ οι πλανόδιοι πωλητές πολλές φορές βρίσκονται στα όρια της παρανομίας, ενώ ταυτόχρονα μπορεί να πέφτουν θύματα εκμετάλλευσης των προμηθευτών τους (King 2000).

Στο τέλος του 1997, η Ελληνική Κυβέρνηση εξέδωσε δύο Προεδρικά διατάγματα τα οποία ορίζουν τις προϋποθέσεις κάτω από τις οποίες μετανάστες που έφτασαν στην Ελλάδα παράτυπα πριν τον Ιούνιο του ίδιου έτους μπορούσαν να νομιμοποιηθούν (Triandafyllidou 2000).

Η νομιμοποίηση αυτή είναι καθοριστικός παράγοντας στην πρόσβαση σε κοινωνικές παροχές και δικαιώματα. Κάθε εξέλιξη και πιθανή πρόοδος σε θεσμικό επίπεδο αφορά μόνο τους νόμιμους κατοίκους της χώρα, παρά τον μεγάλο αριθμό παράτυπων μεταναστών. Οι τελευταίοι, αποκλείονται συστηματικά από βασικές ενισχύσεις που σχετίζονται με την απόκτηση ιδιόκτητης κατοικίας και μόνο ευάλωτες ομάδες έχουν περιορισμένη πρόσβαση είτε σε κέντρα συγκέντρωσης είτε σε δομές προσωρινής φιλοξενίας που χωροθετούνται εκτός του κέντρου των πόλεων, (Arapoglou, Maloutas 2011, Kandyliis 2015 , Arapoglou, Gounis 2017). Η στεγαστική ένταξη των μεταναστών διασφαλίζεται κυρίως από τα δίκτυα των ομοεθνών τους και την πρόσβαση τους σε φτηνή κατοικία σε εγγύτητα με την εργασία τους.

Λαμβάνοντας υπόψη τα χαρακτηριστικά της ελληνικής περίπτωσης η τυπολογία της Sainsbury (2012) θα μπορούσε να εμπλουτιστεί επεκτείνοντας τον Πίνακα της ως ακολούθως:

Πίνακας 4.1. Επέκταση της τυπολογίας της Sainsbury

Χώρα	Προνοιακό μοντέλο	Μοντέλο κοινωνικής ένταξης («περιεκτικό»-«περιοριστικό»)
Ελλάδα	Συντηρητικό-οικογενειοκεντρικό – δικαιώματα με βάση την εργασία. Πριμοδότηση της ιδιοκατοίκησης	Περιοριστικό – Δικαιώματα με βάση την καταγωγή Προσωρινή «φιλοξενία» και επισφάλεια εκτός κέντρου. Περιορισμός σε κέντρα-στρατόπεδα εκτός αστικού ιστού Άτυπες μορφές συγκατοίκησης σε κέντρο και περιφέρεια

Σε αντιστοιχία με το συντηρητικό μοντέλο, τα δικαιώματα κατανέμονται και εδώ με βάση την εργασία, ωστόσο το προνοιακό μοντέλο εμφανίζει και έντονο οικογενειοκεντρικό χαρακτήρα. Εδώ, η οικογένεια έχει τον κεντρικό ρόλο παροχής κοινωνικής προστασίας. Το μοντέλο κοινωνικής ένταξης είναι περιοριστικό, με την πρόσβαση σε δικαιώματα να καθορίζεται με βάση την καταγωγή. Η περιοριστική αυτή αντίληψη, δημιουργεί θεσμικά εμπόδια με τα οποία έρχονται αντιμέτωποι μετανάστες στην Ελλάδα. Ακολούθως, η φιλοξενία αιτούντων άσυλο είναι προσωρινή και επισφαλής, κατά βάση εκτός αστικού ιστού. Αιτούντες άσυλο και νεοεισερχόμενοι μετανάστες εκτοπίζονται και περιορίζονται σε κέντρα κράτησης και φιλοξενίας, ενώ όλο και περισσότερες άτυπες μορφές συγκατοίκησης μεταξύ ομοεθνών αναδύονται σε κέντρο και περιφέρεια. Έτσι, το μοντέλο που εντοπίζεται στην Ελλάδα, αποτελεί μια παραλλαγή του συντηρητικού, τόσο αναφορικά με το κράτος πρόνοιας, όσο και σε σχέση με ζητήματα κοινωνικής ένταξης. Ταυτόχρονα, διαφοροποιείται ξεκάθαρα από αυτό,

κυρίως εξαιτίας του κεντρικού ρόλου της οικογένειας που συνδέεται με την ελλιπή ανάπτυξη του κράτους πρόνοιας.

4.3 Κρατική μέριμνα και πολιτικές για αιτούντες άσυλο στην Ελλάδα εν μέσω προσφυγικής κρίσης:

Τα τελευταία χρόνια, τα μεταναστευτικά ρεύματα προς την Ελλάδα αυξήθηκαν σημαντικά, εν μέσω της προσφυγικής κρίσης. Την ίδια στιγμή, η χώρα έχει υιοθετήσει μια σειρά από νόμους και διατάγματα, για την καλύτερη αντιμετώπιση της κρίσης αυτής. Οι νόμοι, κατά βάση υιοθετούνται με βάση Ευρωπαϊκές Οδηγίες, προωθώντας μια κοινή Ευρωπαϊκή ατζέντα για τη διαχείριση των προσφυγικών ρευμάτων. Το θέμα της στέγασης των αιτούντων άσυλο κατέχει κεντρικό χαρακτήρα.

Ένα από τα βασικά προβλήματα που παρουσιάζονται στις χώρες του Νότου σε επίπεδο πολιτικών, είναι το χάσμα μεταξύ υιοθέτησης πολιτικών και πρακτικής εφαρμογής τους (Morris 2010). Η Ελλάδα δεν αποτελεί εξαίρεση.

Ο νόμος που ουσιαστικά βρίσκεται σε εφαρμογή σήμερα είναι ο Ν.4375/16. Ο νόμος αυτός ορίζει αρχικά θέμα οργάνωσης και λειτουργίας της Υπηρεσίας Ασύλου, της Αρχής Προσφύγων και της Υπηρεσίας Υποδοχής και Ταυτοποίησης. Ταυτόχρονα, ορίζει την «προσαρμογή της Ελληνικής Νομοθεσίας προς τις διατάξεις της οδηγίας 2013/32/ΕΕ του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και Συμβουλίου σχετικά με τις κοινές διαδικασίες για τη χορήγηση και ανάκληση του καθεστώτος διεθνούς προστασίας.» (Συνήγορος του πολίτη 2017)

Επιμέρους άρθρα του ρυθμίζουν επιπλέον θέματα όπως η χορήγηση άδειας διαμονής σε αιτούντες άσυλο για ανθρωπιστικούς λόγους.

Ο νόμος αυτός, περιγράφει τις δομές για αιτούντες άσυλο και ψηφίστηκε τον Απρίλιο του 2016. Οι δομές/camps που έχουν στηθεί στην ενδοχώρα ωστόσο, είχαν αρχίσει να

εμφανίζονται από τα τέλη του 2015, όπου και ξεκίνησαν οι μεγάλες προσφυγικές ροές. Έτσι, ενώ κανονικά θα έπρεπε να υπάγονται στον παραπάνω νόμο, οι περισσότερες δεν διαθέτουν ακόμα ιδρυτικές πράξεις.

Αναφορικά με το δικαίωμα πρόσβασης σε κοινωνικές παροχές, στην Ελλάδα οι αιτούντες άσυλο δικαιούνται μεταξύ άλλων στέγαση, δωρεάν πρόσβαση στο σύστημα υγείας, πρόσβαση στο δωρεάν εκπαιδευτικό σύστημα, αλλά και πρόσβαση (υπό όρους) στην αγορά εργασίας. Το κράτος δεν προβλέπει την χορήγηση κάποιου επιδόματος στους αιτούντες άσυλο, εκτός και αν πρόκειται για άτομο με 67% και άνω αναπηρία. Σε αυτή την περίπτωση, ο επωφελούμενος δικαιούται επίδομα αναπηρίας, εφόσον δεν είναι δυνατή η διαμονή του σε κέντρο φιλοξενίας (Ελληνική Υπηρεσία Ασύλου 2017)

Η στέγαση, παρότι αναγνωρίζεται ως δικαίωμα για τους αιτούντες άσυλο παίρνει τη μορφή παροχής και διαμορφώνεται με βάση τον διαθέσιμο αριθμό κλινών, ο οποίος δεν είναι σε θέση να καλύψει όλα τα αιτήματα. Στην πράξη αυτό σημαίνει ότι ένα κομμάτι των αιτούντων άσυλο βρίσκεται αποκλεισμένο από πρόσβαση σε στέγαση, παρά το αναγνωρισμένο δικαίωμά του.

Τα προγράμματα και οι μορφές στέγασης ποικίλλουν³:

1. Δομές φιλοξενίας/camps: Πρόκειται για τις δομές στις οποίες έγινε αναφορά νωρίτερα. Ένα από τα σημαντικότερα προβλήματα αναφορικά με τις δομές αυτές είναι ότι φιλοξενήθηκαν αρχικά άνθρωποι που δεν είχαν υποβάλει αίτημα για άσυλο. Εν τοις πράγμασι, δεν φαίνεται να απαγορεύεται και η φιλοξενία μη αιτούντων άσυλο στις συγκεκριμένες δομές, παρότι ο νόμος ορίζει ότι προβλέπεται μόνο οι φιλοξενία αιτούντων άσυλο. Οι δομές αυτές, έχουν στηθεί με τη συνδρομή του Ελληνικού στρατού. Η σύμπραξη στρατού και κράτους για τον καλύτερο συντονισμό της επίσημης ανταπόκρισης εν μέσω κρίσης προβλέπεται βάσει νόμου (Αριθμ.

³ Οι πληροφορίες σχετικά με τα προγράμματα και τις μορφές στέγασης είναι αποτέλεσμα της συνέντευξης με εκπρόσωπο του 'Συνήγορου του Πολίτη'.

Φ.000/8/245258/Σ.37/16 (ΦΕΚ 630 Β/09-03-2016) : Ρύθμιση θεμάτων Κεντρικού Συντονιστικού Οργάνου Διαχείρισης Προσφυγικής Κρίσης (ΚΕ.Σ.Ο.Δ.Π.) και Τοπικών Συντονιστικών Κέντρων Διαχείρισης Προσφυγικής Κρίσης (ΤΟ.Σ.ΚΕ.Δ.Π.).

2. ΚΥΤ/ Κέντρα Υποδοχής και Ταυτοποίησης:

Υπάρχουν συνολικά έξι στην χώρα, εκ των οποίων τα πέντε βρίσκονται στα βασικά νησιά υποδοχής μεταναστευτικών και προσφυγικών ρευμάτων και ένα στην Ενδοχώρα (στον Έβρο). Νομικά μιλώντας τα κέντρα αυτά δεν μπορούν να θεωρηθούν δομές στεγαστικής αποκατάστασης, αφού προβλέπεται η σύντομη υποδοχή και ταυτοποίηση των νεοεισερχόμενων, πριν την προώθησή τους σε άλλες δομές. Στην πράξη ωστόσο, ειδικά τα ΚΥΤ στα νησιά έχουν μετατραπεί σε δομές «φιλοξενίας», καθώς οι άνθρωποι λόγω ανεπάρκειας και καθυστερήσεων του συστήματος, αναγκάζονται να μένουν εκεί για πολλούς μήνες.

3. Οι δομές φιλοξενίας και τα ΚΥΤ υπάγονται στο Υπουργείο Μεταναστευτικής Πολιτικής/ΓΓ Υποδοχής – ΥΠΥΤ. Υπάρχουν ωστόσο και άλλες δομές από παλαιότερα έτη που είναι ενταγμένες στο σύστημα διαχείρισης αιτημάτων στέγασης του ΕΚΚΑ(Εθνικού Κέντρου Κοινωνικής Αλληλεγγύης/ Υπουργείο Εργασίας). Σε αυτές τις δομές έχουν πρόσβαση αιτούντες άσυλο. Μεταξύ των δομών αυτών είναι το Φιλοξενείο στη Θεσσαλονίκη, καθώς και ξενώνες των Γιατρών του Κόσμου στην Αθήνα. Στο ΕΚΚΑ υπάγονται και οι ξενώνες για τα ασυνόδευτα ανήλικα. Ελλείπει κατοχής ιδρυτικών πράξεων λειτουργίας, οι ξενώνες αποκτούν «νομιμοποίηση» μέσω της τήρησης των προδιαγραφών των προγραμμάτων που τους χρηματοδοτούν, και μέσω ένταξης στο σύστημα του ΕΚΚΑ. Εντοπίζεται ωστόσο θεσμικό κενό. Σύμφωνα με στοιχεία της Ύπατης Αρμοστείας, 52 ξενώνες για ασυνόδευτα ανήλικα λειτουργούν σήμερα σε όλη την Ελλάδα, προσφέροντας 1.282 θέσεις. Ο εκτιμώμενος αριθμός των ασυνόδευτων ανηλίκων στην χώρα είναι 2.200 (UNHCR 2017)

4. Σημαντικό ρόλο στο κομμάτι της στέγασης διαδραματίζει το πρόγραμμα στέγασης της Ύπατης Αρμοστείας (για μετεγκατάσταση και για ευάλωτες ομάδες). Σε συνεργασία με άλλες ΜΚΟ όπως το Norwegian Refugee Council και την Terre Des Hommes, το πρόγραμμα αυτό παρέχει συνολικά 18.321 θέσεις στέγασης στην Ελλάδα. Η στέγαση αφορά ξενοδοχεία, διαμερίσματα, ξενώνες για ασυνόδευτα ανήλικα, μία δομή

φιλοξενίας και φιλοξενία σε οικογένειες. Ο συνολικός αριθμός των ατόμων που δικαιούνται στέγαση ανέρχεται στα 29.674 άτομα (UNHCR 2017)

5. Τέλος, πέραν όλων των παραπάνω, πλέον έχουν ξεκινήσει να παρέχονται και χρηματοδοτήσεις μέσω ECHO για διαμερίσματα και σπίτια, τις οποίες έχουν πάρει διάφορες οργανώσεις, μια από αυτές το Norwegian Refugee Council στην Θεσσαλονίκη.

Από τις πληροφορίες αυτές μπορούν να εξαχθούν ορισμένα συμπεράσματα. Η κατάσταση των αιτούντων άσυλο στην Ελλάδα χαρακτηρίζεται από επισφάλεια και προσωρινότητα. Παρότι αναγνωρίζονται θεσμικά ως ευάλωτη κοινωνική ομάδα με δικαίωμα στέγασης, στην πράξη, οι διαθέσιμες θέσεις στέγασης δεν επαρκούν. Το ελληνικό κράτος βρέθηκε απροετοίμαστο μπροστά στους μεγάλους αριθμούς νεοεισερχόμενων, αλλά και στον αριθμό των ατόμων που εγκλωβίστηκαν στην χώρα μετά το κλείσιμο των Βαλκανικών συνόρων και την εφαρμογή της συμφωνίας μεταξύ Ευρώπης – Τουρκίας τον Μάρτιο του 2016.

Ο σχεδιασμός των προγραμμάτων στέγασης μοιάζει να είναι βραχυπρόθεσμος με αποτέλεσμα να μην καλύπτει τον αριθμό των δικαιούχων. Το γεγονός αυτό, αφήνει χιλιάδες αιτούντες άσυλο εκτεθειμένους στον άμεσο κίνδυνο της έλλειψης στέγης. Συνδυαστικά με την έλλειψη παροχής κάποιας μορφής επιδόματος, αυτό φέρνει τους αιτούντες άσυλο αντιμέτωπους με πολλαπλή στέρηση.

Παράλληλα, καθότι η στέγαση εφαρμόζεται με βάση τη διαθεσιμότητα κλινών, ακόμα και όσοι επωφελούνται από τα προγράμματα δεν έχουν τη δυνατότητα επιλογής αναφορικά με τον τύπο ή την τοποθεσία στέγασης. Αυτό φέρνει στην επιφάνεια προβλήματα τα οποία

παρουσιάστηκαν στην προηγούμενη ενότητα, σχετικά με κίνδυνο χωρο-κοινωνικής απομόνωσης, αποκοπής από κοινωνικά δίκτυα και έκθεση σε κίνδυνο ρατσιστικής βίας.

Έτσι, παρά την ύπαρξη σχετικών νόμων, εντοπίζεται ένα κενό στην εφαρμογή τους, ασάφεια και σύγχυση γύρω από το περιεχόμενό τους. Όπως αναφέρθηκε ήδη, η πλειοψηφία των δομών φιλοξενίας λειτουργεί χωρίς ιδρυτική πράξη, όπως επίσης και οι ξενώνες φιλοξενίας ασυνόδευτων ανηλίκων.

Θετικό είναι το γεγονός ότι οι αιτούντες άσυλο έχουν ελεύθερη πρόσβαση στο εκπαιδευτικό σύστημα και το σύστημα υγείας, καθώς και πρόσβαση στην αγορά εργασίας. Στην πράξη ωστόσο, οι πιθανότητες να βρει κανείς εργασία σε μια χώρα που μαστιάζεται από ανεργία όπως η Ελλάδα είναι εξαιρετικά μειωμένες. Η κεντρική θέση της οικογένειας στο σύστημα κρατικής πρόνοιας ως δικλίδα ασφαλείας και παροχή προστασίας και αλληλεγγύης στους Έλληνες πολίτες λειτουργεί επιβαρυντικά στους αιτούντες άσυλο.

Μια σειρά από καταλήψεις δημόσιων κτιρίων από ανεπίσημες συλλογικότητες σε όλη την Ελλάδα προσφέρει στέγαση σε αιτούντες άσυλο οι οποίοι θα βρίσκονταν ουσιαστικά άστεγοι. Ταυτόχρονα, μια σειρά από εισαγγελικές αποφάσεις διατάζει την καταστολή τους.

Οι αιτούντες άσυλο είναι υποχρεωμένοι να παραμείνουν στην Ελλάδα καθ' όλη τη διάρκεια επεξεργασίας των αιτημάτων τους. Παράλληλα, ορίζεται από το Ελληνικό κράτος η ανάγκη της στενής συνεργασίας των αιτούντων άσυλο με τις Ελληνικές Αρχές, καθώς και η υποχρέωση των πρώτων να ενημερώνουν τις Αρχές για τυχόν αλλαγή στοιχείων επικοινωνίας και διεύθυνσης κατοικίας. Μετά την λήψη απόφασης, και σε περίπτωση που αυτή είναι θετική, ο επωφελούμενος δικαιούται κρατικά επιδόματα πρόνοιας όπως οι Έλληνες πολίτες (εφόσον πληρούνται οι προδιαγραφές), παύει ωστόσο να δικαιούνται πρόσβαση σε στέγαση (Ελληνική Υπηρεσία Ασύλου 2017)

Η ανεπάρκεια του κρατικού μηχανισμού όσον αφορά τη μέριμνα για στέγαση, έρχεται να υπονομεύσει περαιτέρω την δυνατότητα κοινωνικής ένταξης των αιτούντων άσυλο που αναγνωρίζονται εν τέλει ως πρόσφυγες.

Η ελληνική πραγματικότητα διαμορφώνεται έτσι μέσω θεσμικών κενών, νόμων που εφαρμόζονται μερικά, ανεπαρκή σχεδιασμό και πολλά προβλήματα συντονισμού μεταξύ των εμπλεκόμενων υπηρεσιών. Σε ένα καθεστώς όπου κοινωνική προστασία εν μέσω κρίσης καλείται να παρέχει η οικογένεια, οι αιτούντες άσυλο βρίσκονται εξαρχής σε δυσμενή θέση. Έτσι, οποιαδήποτε δέσμευση από πλευράς Ελληνικού κράτους και οργανώσεων για την κοινωνική ένταξη των αιτούντων άσυλο, υπονομεύεται από το ίδιο το σύστημα.

Κεφάλαιο 5: Ευρήματα της έρευνας πεδίου στη Θεσσαλονίκη.

5.1 Κεντρικές κατηγορίες της έρευνας πεδίου:

Πέντε κεντρικές κατηγορίες – θεματικές προκύπτουν από την ανάλυση των ποιοτικών δεδομένων, οι οποίες θα παρουσιαστούν και θα αναλυθούν στην ενότητα αυτή. Επιγραμματικά, οι θεματικές είναι οι ακόλουθες:

- Προσφυγική κρίση
- Ευαλωτότητα
- Κεντρικότητα και στρατηγική τοποθεσία διαμερισμάτων
- Χρηματικό επίδομα (cash-assistance) ως παροχή αξιοπρέπειας
- Θεσμικά κενά

Η έννοια της προσφυγικής κρίσης:

Η έννοια της ανάγκης απομάκρυνσης των αιτούντων άσυλο από τα κέντρα κράτησης και ταυτοποίησης είναι καθοριστική για την δράση των τριών επιλεγμένων οργανώσεων, και πηγάζει από την λεγόμενη προσφυγική κρίση που κορυφώθηκε κατά το 2015-2016. Όλες οι οργανώσεις ξεκίνησαν (ή εντατικοποίησαν) τις δράσεις τους στη Θεσσαλονίκη τους τελευταίους μήνες του 2015 και τους πρώτους μήνες του 2016. Οι δράσεις αυτές συνιστούν την ανταπόκριση των συγκεκριμένων οργανώσεων στην κατάσταση έκτακτης ανάγκης που δημιουργήθηκε στην Ελλάδα την περίοδο των μεγάλων μεταναστευτικών και προσφυγικών ροών. Εκπρόσωπος της δομής φιλοξενίας «Φιλοξενείο» αναφέρει

«Η ιδέα του Φιλοξενείου προέκυψε από την ανάγκη, επειδή εδώ η στέγαση όσον αφορά τις οικογένειες αιτούντων άσυλο ήταν πάρα πολύ ελλιπής. Αν δεν κάνω λάθος, για οικογένειες αιτούντων άσυλο υπήρχαν μόνο κάποια διαμερίσματα της ΠΡΑΞΙΣ που φιλοξενούσαν. Τέσσερα διαμερίσματα και φιλοξενοούνταν

ανά δύο οι οικογένειες. Οπότε στη Θεσσαλονίκη, δεν υπήρχε τίποτε άλλο όσον αφορά τη φιλοξενία οικογενειών!» (Συνέντευξη ν.1 06/07/2017)

Από πλευράς οργανώσεων, η μέριμνα για στεγαστική αρωγή και απομάκρυνση των ευάλωτων ομάδων από τα κέντρα κράτησης ξεκινάει το 2016. Η «ανάγκη για ανταπόκριση στην προσφυγική κρίση» είναι αυτή που καθορίζει το ύψος της χρηματοδότησης, η οποία προέρχεται κατά βάση από την Ευρωπαϊκή Επιτροπή (ECHO) στους δύο βασικούς συντονιστές των προγραμμάτων, την Ύπατη Αρμοστεία των Ηνωμένων Εθνών για τους πρόσφυγες και το Ελληνικό κράτος. Οι δύο αυτοί συντονιστές λαμβάνουν διαφορετικά πακέτα χρηματοδότησης και συνεργάζονται για την καλύτερη πλαισίωση του εγχειρήματος (μέσω δράσεων, στοχευμένων παρεμβάσεων και ανάπτυξη πολιτικών). Η εξασφάλιση χρηματοδότησης είναι ζωτικής σημασίας για την υλοποίηση των προγραμμάτων στέγασης, η φύση της ωστόσο δεν είναι σταθερή και καθορίζεται με βάση τις συνεχώς μεταβαλλόμενες ανάγκες. Προτεραιότητα δίνεται στα προγράμματα στεγαστικής αρωγής για την απομάκρυνση αιτούντων άσυλο από τα κέντρα, και την εγκατάστασή τους σε διαμερίσματα μέσα και γύρω από την Θεσσαλονίκη. Εκπρόσωπος της Ύπατης Αρμοστείας αναφέρει:

«Είναι μια συνεχής διαδικασία, και δουλεύουμε συνέχεια πάνω σε αυτό. Έχουμε χρηματοδότηση για αυτό το έτος, και το πιο πιθανό είναι ότι θα έχουμε και για το επόμενο, επομένως θα εστιάσουμε σε στέγαση και χρηματική βοήθεια. Φυσικά, αν μια μέρα δεν θα υπάρχει χρηματοδότηση δεν θα υπάρχει ούτε πρόγραμμα.» (Συνέντευξη ν.2 07/07/2017)⁴

Η έννοια της ευαλωτότητας:

Όπως προκύπτει από την ανάλυση των ποιοτικών δεδομένων, η έννοια της ευαλωτότητας είναι εξίσου σημαντική με αυτή της ανάγκης. Όπως αναφέρθηκε ήδη, βασικός στόχος των

⁴ Μετάφραση της ερευνήτριας από τα Αγγλικά.

προγραμμάτων στέγασης είναι η απομάκρυνση των αιτούντων άσυλο από τα κέντρα κράτησης και ταυτοποίησης, εν μέσω προσφυγικής κρίσης. Σύμφωνα με το προεδρικό διάταγμα 220/2007 οι αιτούντες άσυλο στην Ελλάδα έχουν δικαίωμα στέγασης. «*Αρμόδιο είναι το Υπουργείο Εργασίας. Η Υπηρεσία Ασύλου είναι αρμόδια για να διαβιβάσει το αίτημα των αιτούντων άσυλο για στέγαση στην αρμόδια αρχή, το Εθνικό Κέντρο Κοινωνικής Αλληλεγγύης (ΕΚΚΑ), που υπάγεται στο Υπουργείο Εργασίας.*» (Συνήγορος του πολίτη, 2017) Μολαταύτα, και παρά το δικαίωμα των αιτούντων άσυλο σε στέγαση, οι συνολικές θέσεις στέγασης είναι λιγότερες από τον αριθμό των δικαιούχων, με αποτέλεσμα προτεραιότητα να δίνεται στους πιο ευάλωτους αυτών. Τα χαρακτηριστικά της ευαλωτότητας των επωφελούμενων τίθενται από την Ύπατη Αρμοστεία και ακολουθούνται από όλους τους εμπλεκόμενους φορείς. Κατά βάση, άτομα με υψηλό βαθμό ευαλωτότητας θεωρούνται: οικογένειες με μικρά παιδιά, μονογονεϊκές οικογένειες, άτομα με σοβαρά προβλήματα υγείας, έγκυες και ηλικιωμένοι.

«Προτεραιότητά μας, και θα παραμείνει προτεραιότητά μας είναι η στέγαση και η οικονομική αρωγή. Να απομακρύνουμε τους ανθρώπους από τα κέντρα. Ευάλωτους ανθρώπους. Ανεξάρτητα από το αν αιτούνται μετεγκατάσταση ή επανένωση ή άσυλο στην Ελλάδα. Έχουμε βελτιώσει τις συνθήκες διαβίωσης στα κέντρα, και οι άνθρωποι δεν μένουν σε σκηνές πια. Ωστόσο, δίνουμε προτεραιότητα στην στέγαση, επειδή πιστεύουμε ότι είναι ένας τρόπος να δώσεις τους ανθρώπους λίγη αξιοπρέπεια, λίγη ανεξαρτησία και κάποια κανονικότητα. Επειδή είναι μια μεγάλη ανασφάλεια να μένεις στο κέντρο, ο ένας δίπλα στον άλλον. (.....) Πρέπει να έχουμε υπόψη μας ότι οι διαδικασίες μετεγκατάστασης και επανένωσης είναι εξαιρετικά αργές, θέλουν πολύ χρόνο και όλο αυτό επηρεάζει την ψυχική κατάσταση των ανθρώπων. Είναι μια κατάσταση συνεχούς αναμονής.» (Συνέντευξη ν.2 07/07/2017)⁵

Αξίζει να αναφερθεί ότι παρά το γεγονός ότι τα κριτήρια ευαλωτότητας είναι τα ίδια για όλους τους φορείς, τα κριτήρια επιλογής διαμερισμάτων διαφοροποιούνται. Εμπλεκόμενος στο πρόγραμμα REACT στη Θεσσαλονίκη αναφέρει «*Ακολουθούμε όλοι τα ίδια κριτήρια*

⁵ Μετάφραση της ερευνήτριας από τα Αγγλικά.

ευαλωτότητας, αλλά έχουμε διαφορετικά κριτήρια για τα διαμερίσματα. Για παράδειγμα, ο Δήμος συμμετέχει στο πρόγραμμα στέγασης REACT. Κάποιες φορές θα απορρίψει κάποια διαμερίσματα, για παράδειγμα επειδή χρειάζονται μια μικρή ανακαίνιση, και ο Δήμος δεν το κάνει αυτό. Αλλά θα τους παραπέμψουν σε εμάς, και εμείς θα επικοινωνήσουμε με τον ιδιοκτήτη, επειδή στο πρόγραμμά μας έχουμε τη δυνατότητα να κάνουμε μερικές παρεμβάσεις. Μπορούμε για παράδειγμα να το βάψουμε, να φτιάξουμε τις πόρτες κτλ., ώστε να γίνει κατοικήσιμο. Έτσι, ο Δήμος μας στέλνει κάποια από τα διαμερίσματα που δεν μπορεί να νοικιάσει.» (Συνέντευξη ν.3 16/07/2017)⁶

Η αντιπαράβολή της κεντρικότητας με την στρατηγική τοποθεσία:

Σε ερώτηση σχετικά με το κατά πόσο οι συνεντευξιαζόμενοι κρίνουν ότι υπάρχει μια σύνδεση μεταξύ κεντρικότητας της παρεχόμενης στέγασης και κοινωνικής συμμετοχής οι απαντήσεις δίστανται. Οι εκπρόσωποι και των τριών οργανώσεων συμφωνούν ότι η επιλογή της τοποθεσίας παίζει σημαντικό ρόλο όσον αφορά τη δυνατότητα κοινωνικής συμμετοχής και ένταξης. Αξίζει στο σημείο αυτό να αναφερθεί ότι από τις τρεις οργανώσεις, η μία διαθέτει δομή φιλοξενίας στον αστικό ιστό, 10 περίπου λεπτά από το κέντρο της Θεσσαλονίκης, ενώ οι υπόλοιπες δύο διαθέτουν διαμερίσματα σε απομακρυσμένες περιοχές και μικρά χωριά, γύρω από την ευρύτερη περιοχή της Θεσσαλονίκης. Η οργάνωση που δραστηριοποιείται κεντρικά, διατείνεται ότι ακριβώς αυτή η κεντρικότητα της δομής είναι που συμβάλλει στην επιτυχία του εγχειρήματος, καθώς οι φιλοξενούμενοι έχουν εύκολη και γρήγορη πρόσβαση σε μια σειρά από υπηρεσίες και σεμινάρια εκμάθησης γλώσσας που λαμβάνουν χώρα στο κέντρο, αλλά και στα κοινωνικά τους δίκτυα. Η εκπρόσωπος οργάνωσης που συμμετέχει στον συντονισμό του 'Φιλοξενείου' αναφέρει

«Το φιλοξενείο είναι πάρα πολύ τυχερό σε θέμα τοποθεσίας! Είναι πολύ κοντά στο κέντρο! Στην Τούμπα. Οπότε, με το λεωφορείο, είσαι σε 10 λεπτά στο κέντρο. Πάρα πολύ κεντρικά. Δίπλα εδώ είναι σχολεία, η παιδική χαρά... Πολύ κομβικό σημείο συνάντησης για την γειτονιά. (...) Το ΙΚΑ είναι δίπλα. Βασικό. Το

⁶ Μετάφραση της ερευνήτριας από τα Αγγλικά.

νοσοκομείο επίσης. Σχολεία, η δημοτική βιβλιοθήκη. Είναι τόσο κοντά στο κέντρο που ό,τι υπηρεσίες υπάρχουν στο κέντρο, και σε οργανώσεις που είναι στον ιστό της πόλης είναι πολύ άμεσα προσβάσιμες για τους ανθρώπους που είναι στο φιλοξενείο.» (Συνέντευξη v.1 06/07/2017)

Οι δύο οργανώσεις που προσφέρουν διαμερίσματα μακριά από τον αστικό ιστό, φέρνουν στην επιφάνεια την ιδέα της ‘στρατηγικής τοποθεσίας διαμερισμάτων’. Σύμφωνα με την ιδέα αυτή, από τη στιγμή που ένα διαμέρισμα μπορεί να ανταποκριθεί στις βασικές ανάγκες των επωφελομένων, δεν τίθεται ζήτημα χωρο-κοινωνικής απομόνωσης, όσο απομακρυσμένο και αν είναι από τον αστικό ιστό.

«Δεν έχει σημασία πόσο μακριά από την πόλη θα είναι η στέγαση. Αυτό που είναι σημαντικό είναι τί είδους υπηρεσίες υπάρχουν γύρω. Υπάρχουν μέσα μαζικής μεταφοράς; Υπάρχει σχολείο; Υπάρχει πρόσβαση σε ιατρική βοήθεια αν χρειάζεται; Γιατί, αν κοιτάξει κανείς και τους Έλληνες κατοίκους, όποιος ζει στην Ελλάδα δεν ζει στη Θεσσαλονίκη και την Αθήνα. Δεν έχουν όλοι την οικονομική δυνατότητα να ζουν στη Θεσσαλονίκη. Κάποιοι ζουν στο Πολύκαστρο και κάποιοι στο Κιλκίς. Το ίδιο ισχύει και για τους πρόσφυγες. Δεν μπορούμε να δίνουμε προτεραιότητα στους πρόσφυγες και να τους μεταφέρουμε μόνο στη Θεσσαλονίκη, γιατί δεν θέλουμε να δημιουργήσουμε, ας πούμε, ένα γκέτο προσφύγων. Και επίσης, ο διασκορπισμός τους βοηθάει και την ένταξη και την αρμονική συνύπαρξη με τους Έλληνες.» (Συνέντευξη v.2 07/07/2017)⁷

Άλλος συνεντευξιαζόμενος τονίζει:

«Είναι λίγο στερεοτυπικό αυτό αλλά είναι η αλήθεια. Η κοινωνική συνοχή είναι πιο εύκολη σε μικρές κοινότητες παρά σε μια μεγάλη πόλη. Επομένως, δεν θα συσχέτιζα αυτά τα δύο, ότι ένα μικρό χωριό μακριά από τη Θεσσαλονίκη θα υπονόμει την ένταξη και συμμετοχή. Έχουμε φυσικά κάποια κριτήρια και προσπαθούμε όσο γίνεται να ταιριάζουν στις προτιμήσεις των ανθρώπων.» (Συνέντευξη v.3 16/07/2017)

⁷ Μετάφραση της ερευνήτριας από τα Αγγλικά.

Φαίνεται ξεκάθαρα πως και οι τρεις οργανώσεις αναγνωρίζουν την αναγκαιότητα ύπαρξης υπηρεσιών κοντά στην τοποθεσία στέγασης. Οι αντιφάσεις που εντοπίζονται όσον αφορά την τοποθεσία της στέγασης, αφορούν την άποψη των οργανώσεων ότι η μακρινή τοποθεσία δεν επηρεάζει την κοινωνική συμμετοχή και ένταξη εφόσον υπάρχουν σε κοντινή απόσταση υπηρεσίες που ανταποκρίνονται στις επιμέρους ανάγκες των επωφελούμενων. Η συνεντευξιαζόμενη που εμπλέκεται με την λειτουργία του Φιλοξενείου τονίζει ότι η κεντρική τοποθεσία της δομής υποβοηθά την κοινωνική ένταξη των επωφελούμενων, ενώ αυτή η κεντρικότητα της τοποθεσίας έπαιξε καθοριστικό λόγο στην επιλογή του συγκεκριμένου οικήματος. *«Νομίζω το έχει παλέψει και ο Δήμος πολύ αυτό, επειδή είναι κτίριο του Δήμου, να είναι εκεί πέρα και να μπορούν οι άνθρωποι να ενταχθούν. Γιατί πολλοί άνθρωποι έρχονται στα γραφεία μας και μας λένε 'πήγα σε αυτό το σπίτι και θέλω πόσες ώρες να έρθω εδώ πέρα και άλλες τόσες για να πάω να κάνω μαθήματα Ελληνικών'. Δεν υπάρχει! Το ίδιο το σύστημα δημιουργεί προβλήματα. Και δεν είναι τυχαία. Γιατί, οκ, στην αρχή υπήρχαν τα κέντρα που ήταν πολύ εκτός πόλης και αρκετά διαμερίσματα που ήταν πάλι πολύ περιφερειακά. Άρα, δεν μπορούμε να μιλήσουμε για ένταξη, όταν πας από μόνος σου και κάνεις αυτό το πράγμα!»* (Συνέντευξη v.1 06/07/2017).

Παράλληλα, εργαζόμενος σε ΜΚΟ που παρέχει στέγαση εκτός Θεσσαλονίκης, αναφέρει ότι πλέον η οργάνωση ζητάει την συγκατάθεση των επωφελούμενων, γιατί στο παρελθόν οικογένειες αρνήθηκαν να στεγαστούν σε προσφερόμενα διαμερίσματα, εξαιτίας απομακρυσμένης τοποθεσίας.

«Τους ζητάμε συγκατάθεση. Τους εξηγούμε ότι έχουν επιλεγεί για στέγαση και τους δείχνουμε τον χάρτη, εξηγώντας τους πού είναι το διαμέρισμα και πόσες ώρες μακριά από τη Θεσσαλονίκη είναι. Τους λέμε «εκεί θα πας. Αυτή είναι η περιοχή και είναι τόσο μακριά από τη Θεσσαλονίκη.» Αυτό γίνεται για να συμφωνήσουν ότι καταλαβαίνουν ότι δεν θα πάνε στο κέντρο της πόλης. Γιατί είχαμε κάποια περιστατικά στο παρελθόν που απέρριψαν διαμερίσματα εξαιτίας της τοποθεσίας τους.» (Συνέντευξη v.3 16/07/2017)⁸

⁸ Μετάφραση της ερευνήτριας από τα Αγγλικά

Ακολουθεί κατάλογος που απεικονίζει συνοπτικά τα πλεονεκτήματα που αναφέρουν οι συνεντευξιαζόμενοι σχετικά με την εγγύτητα και την απόσταση από το κέντρο:

Πλεονεκτήματα στέγασης σε κεντρική τοποθεσία:	Πλεονεκτήματα στέγασης σε μη κεντρική τοποθεσία:
Άμεση πρόσβαση σε υπηρεσίες (Νοσοκομεία, Σχολεία, Υπηρεσία Ασύλου)	Άμεση πρόσβαση σε βασικές υπηρεσίες (Νοσοκομεία, Σχολεία, Σούπερ Μάρκετ, δίκτυα μαζικών μεταφορών)
Άμεση πρόσβαση σε κοινωνικά δίκτυα	Μίξη και αλληλόδραση με Έλληνες πολίτες
Άμεση πρόσβαση σε διευρυμένη αγορά εργασίας	Πρόσβαση σε αγροτικά επαγγέλματα που κατά βάση δεν χρειάζονται τίτλους σπουδών και καλή γνώση Ελληνικών
Άμεση πρόσβαση σε επιμορφωτικά – επαγγελματικά σεμινάρια	Ευκολότερη η επίτευξη κοινωνικής συνοχής σε μικρές κοινότητες
Επωφελούμενοι είναι ορατοί και αποτελούν κομμάτι της αστικής ζωής.	Αποφυγή υψηλής συγκέντρωσης μεταναστών σε μία περιοχή – αποφυγή γκεττοποίησης

Κεντρικής σημασίας και για τις τρεις οργανώσεις στην διαδικασία της κοινωνικής ένταξης είναι η αλληλόδραση με των επωφελούμενων με Έλληνες πολίτες. Δύο από τις τρεις οργανώσεις ωστόσο, δεν κάνουν καμία αναφορά στον ευεργετικό ρόλο που έχει για τους επωφελούμενους η επαφή με την δική τους κοινότητα (Spicer 2008). Παράλληλα, η ύπαρξη

δικτύων μαζικής μεταφοράς δεν σημαίνει απαραίτητα την εύκολη πρόσβαση στον ιστό της πόλης. Πέρα από τις τιμές των εισιτηρίων οι οποίες μπορεί να είναι απαγορευτικές για τα μέλη μιας οικογένειας που λαμβάνει οικονομική αρωγή από το πρόγραμμα της Έπατης Αρμοστείας, οικονομικά προβλήματα που αντιμετωπίζει ο ΟΑΣΘ, έχουν οδηγήσει σε μια σειρά επισχέσεων εργασίας από πλευράς εργαζομένων. Έτσι, κατά τα έτη 2016-2017 οι κάτοικοι της Θεσσαλονίκης έμειναν χωρίς μέσα μαζικής μεταφοράς για διάστημα που έγγιξε μέχρι και τις 30 μέρες.

Σε περίπτωση που η στέγαση γίνεται σε χωριά από το Κιλκίς (πχ Νέα Καβάλα), οι επωφελούμενοι χρειάζονται εισιτήρια ΚΤΕΛ για την μετάβασή τους στην Θεσσαλονίκη, ενώ ακόμα και στην περίπτωση που ζουν σε περιοχές όπως η Σίνδος, η συχνότητα των λεωφορείων προς το κέντρο της πόλης είναι χαμηλή. Στις επιλεγμένες τοποθεσίες στέγασης, συγκαταλέγονται μεταξύ άλλων περιοχές - προάστια της Θεσσαλονίκης όπως η Σίνδος και το Ωραιόκαστρο, αλλά και χωριά εκτός Θεσσαλονίκης (Λαγκαδίκια, Καλοχώρι, Πολύκαστρο, Νέα Καβάλα, Διαβατά).

Με τα δεδομένα αυτά, γίνεται σαφές ότι η διαδικασία μετάβασης στο κέντρο της πόλης όπου λαμβάνουν χώρα τα περισσότερα σεμινάρια επαγγελματικής κατάρτισης και εκμάθησης ελληνικών δεν είναι ολωσδιόλου εύκολη ή ακόμα και εφικτή σε κάποιες περιπτώσεις. Η δυσκολία αυτή πρόσβασης μπορεί να μην επηρεάζει την εκπαίδευση των παιδιών (καθότι οι οργανώσεις φροντίζουν να υπάρχουν σχολεία στην γύρω περιοχή) ή την πρόσβαση σε σούπερ μάρκετ, επηρεάζει όμως την πρόσβαση σε μαθήματα Ελληνικών, που όπως θα αναπτυχθεί παρακάτω θεωρείται βασική προϋπόθεση κοινωνικής ένταξης, την πρόσβαση στην Υπηρεσία Ασύλου, σε σεμινάρια επαγγελματικής κατάρτισης, στα κοινωνικά δίκτυα των επωφελούμενων, αλλά μακροπρόθεσμα και σε μια πιο διευρυμένη αγορά εργασίας.

Χρηματικό επίδομα σαν παροχή αξιοπρέπειας:

Το εγχείρημα παροχής χρηματικής βοήθειας σε αιτούντες άσυλο στην Ελλάδα ξεκίνησε από το πρόγραμμα της Ύπατης Αρμοστείας ‘cash assistance’ τους πρώτους μήνες του 2017 και χρηματοδοτείται εξ ολοκλήρου από την Ευρωπαϊκή Ένωση. Βασικός συντονιστής του προγράμματος είναι η Ύπατη Αρμοστεία, σε συνεργασία με το Ελληνικό κράτος και μια σειρά ΜΚΟ για τον καλύτερο συντονισμό της δράσης αυτής. Η παροχή χρηματικού επιδόματος παρουσιάζεται όχι σαν δικαίωμα, αλλά σαν μια επιπλέον παροχή ανθρωπιστικής βοήθειας, που σαν στόχο έχει την παροχή ενός αισθήματος αξιοπρέπειας και ανεξαρτησίας στους επωφελούμενους. Δικαίωμα στο χρηματικό επίδομα έχουν όλοι οι αιτούντες άσυλο (εξαιρούνται ασυνόδευτα ανήλικα) που έχουν προ καταγραφεί και είτε έχουν καταγραφεί στην Υπηρεσία Ασύλου, είτε έχουν κάποιο επίσημο έγγραφο από το Ελληνικό κράτος (όπως υπηρεσιακό σημείωμα από την Ελληνική Αστυνομία).

Η διάρκεια του επιδόματος διαφοροποιείται. Σε περίπτωση που ο επωφελούμενος έχει αιτηθεί μετεγκατάσταση, η παροχή επιδόματος λήγει με την μετάβαση του στη χώρα μετεγκατάστασης. Εάν ο επωφελούμενος έχει αιτηθεί άσυλο στην Ελλάδα και αναγνωριστεί το αίτημά του, η οικονομική αρωγή λήγει (μαζί με την στεγαστική αρωγή) έξι μήνες μετά την απόφαση παροχής διεθνούς προστασίας.

Το ύψος του χρηματικού επιδόματος διαφοροποιείται ανάλογα το είδος και μέγεθος της οικογένειας, αλλά και το αν ο επωφελούμενος λαμβάνει γεύματα στο σημείο όπου φιλοξενείται ή όχι. Σε κάθε περίπτωση το επίδομα δεν δύναται να είναι υψηλότερο από το κρατικό επίδομα που λαμβάνουν ευάλωτες οικογένειες Ελλήνων. Τα ποσά διαμορφώνονται ως εξής:

Είδος επωφελούμενου:	Με παροχή γευμάτων:	Χωρίς παροχή γευμάτων:
Άτομο άνω των 18 ετών:	90 ευρώ/μήνα	150 ευρώ/μήνα
Ζευγάρι ή γονιός με παιδί	140 ευρώ/μήνα	280 ευρώ/μήνα
Τριμελής οικογένεια	190 ευρώ/μήνα	340 ευρώ/μήνα
Τετραμελής οικογένεια	240 ευρώ/μήνα	400 ευρώ/μήνα
Πενταμελής οικογένεια	290 ευρώ/μήνα	450 ευρώ/μήνα
Εξαμελής οικογένεια	310 ευρώ/μήνα	500 ευρώ/μήνα
Επταμελής ή μεγαλύτερη οικογένεια	330 ευρώ/μήνα	550 ευρώ/μήνα

UNHCR, 2017

Τα παρεχόμενα ποσά εγείρουν ερωτήματα σχετικά με τη δυνατότητα που προσφέρουν για κοινωνική συμμετοχή, αλλά ακόμα και για την ίδια την μετακίνηση των επωφελούμενων στο κέντρο της πόλης και τις παρεχόμενες υπηρεσίες, από απομακρυσμένες περιοχές. Η εκπρόσωπος της Ύπατης Αρμοστείας τόνισε κατά τη διάρκεια της συνέντευξης ότι ο στόχος του επιδόματος είναι η κάλυψη των βασικών αναγκών των αιτούντων άσυλο. Οι επωφελούμενοι έχουν πρόσβαση στο χρηματικό επίδομα όπου και αν φιλοξενούνται, ενώ τα σημεία διανομής των απαραίτητων χρεωστικών καρτών αυξάνονται, με στόχο να εξαπλωθούν σε όλη την χώρα. Ανησυχία προκαλεί το γεγονός ότι τόσο το επίδομα, όσο και η πρόσβαση σε στέγαση διακόπτονται μετά το πέρας των έξι πρώτων μηνών από τη χορήγηση ασύλου, καθώς

και το γεγονός ότι το όλο εγχείρημα συντονίζεται από την Ύπατη Αρμοστεία, χωρίς να υπάρχει η αντίστοιχη μέριμνα από το ελληνικό κράτος. Η εκπρόσωπος της Ύπατης Αρμοστείας, τόνισε « Είμαστε σε μια μεταβατική διαδικασία και θα δούμε τί αποτελέσματα θα φέρουν οι δράσεις μας, ούτως ώστε να προσαρμοστούμε αναλόγως. Αλλά, ένα πράγμα που πρέπει να έχουμε υπόψη μας είναι ότι σε κάθε χώρα, αυτό είναι πρωταρχική ευθύνη του κράτους. Το να φροντίζει τους πρόσφυγες και τους αιτούντες άσυλο. Είμαστε εδώ για να στηρίζουμε την κυβέρνηση και τις δράσεις της, και τις Αρχές, όσο γίνεται περισσότερο, αλλά και πάλι, μιλάμε για αιτούντες άσυλο στην Ελλάδα.» (Συνέντευξη ν.2 07/07/2017)⁹

Θεσμικά κενά: το μηδέν

Το μεγαλύτερο θεσμικό κενό όπως αναδείχθηκε και από τις τρεις οργανώσεις αφορά στην έλλειψη κρατικής μέριμνας αφότου λάβει κανείς διεθνή προστασία. Και οι τρεις οργανώσεις αναφέρθηκαν στο γεγονός ότι δεν υπάρχει καμία σχετική νομοθεσία και μέριμνα για προστασία και ένταξη των αναγνωρισμένων προσφύγων από το ελληνικό κράτος. Το γεγονός αυτό παρεμποδίζει έμμεσα τις δράσεις των οργανώσεων αυτών, αφού οποιαδήποτε προσπάθεια για κοινωνική ένταξη υπονομεύεται σε βάθος χρόνου, χωρίς την αντίστοιχη επίδειξη κρατικής μέριμνας. Σύμφωνα με τη νομοθεσία, κάθε αναγνωρισμένος πρόσφυγας έχει στη διάθεσή του ένα χρονικό περιθώριο έξι μηνών πριν την λήξη της οικονομικής και στεγαστικής αρωγής που λαμβάνει. Στο διάστημα αυτό, καλείται να αναζητήσει εργασία (έννοια κλειδί για την κοινωνική ένταξη σύμφωνα με το Συντηρητικό μοντέλο πρόνοιας όπου τα δικαιώματα παρέχονται με βάση την εργασία), αλλά και στέγαση για τον ίδιο και εφόσον υπάρχει, την οικογένειά του. Και οι τρεις οργανώσεις έκριναν ότι το περιθώριο αυτό δεν είναι ρεαλιστικό, κυρίως λόγω υψηλών ποσοστών ανεργίας, ελλιπή γνώση ελληνικών και ελλιπή κοινωνικά δίκτυα. Συνεντευξιαζόμενη αναφέρει «Δεν υπάρχει τίποτα! Μόνο κάποιο επίδομα για μάνες, όπως και στις ελληνικές οικογένειες, για τις μονογονεϊκές, που είναι 44 ευρώ τον μήνα για κάθε

⁹ Μετάφραση της ερευνήτριας από τα Αγγλικά

παιδί! Το ακούς και γελάς! Μετά, μόνο τα επιδόματα αναπηρίας που υπάρχουν, εφόσον έχεις πάνω από 60%. Δεν υπάρχει καμία προνοιακή πολιτική για τις οικογένειες, ώστε να μπορούν λίγο να στηριχθούν. Όλο βλέπουμε οργανώσεις, αλλά δεν έχει γίνει αυτό το κομμάτι από πλευράς κράτους! Μόλις αποτραβηχτεί η Ύπατη, πάνε διαμερίσματα, πάνε cash assistance, πάνε προγράμματα. Πας στο μηδέν! Άρα δεν υπάρχει κανένα επίδομα, δεν θα υπάρχει στέγαση, και για το εργασιακό δεν το συζητάμε καν... πώς μπορούμε να μιλάμε για ένταξη; Το φιλοξενείο είναι μια πολύ καλή δομή, αλλά δεν λύνει το πρόβλημα!» (Συνέντευξη v.1 06/07/2017)

Άλλα προβλήματα που αναδύθηκαν κατά τη διάρκεια των συνεντεύξεων αφορούν ζητήματα συντονισμού μεταξύ όλων των εμπλεκόμενων φορέων, αλλά και το ζήτημα της έλλειψης αλληλεγγύης μεταξύ των Ευρωπαϊκών κρατών, αναφορικά με την υιοθέτηση μιας κοινής στάσης στην προσφυγική κρίση. Συνεντευξιζόμενος τονίζει «είναι πολύ δύσκολο να κρίνει κανείς αν υπάρχουν κενά στο Ελληνικό θεσμικό πλαίσιο, γιατί αυτή η κρίση, αν μπορούμε να την πούμε κρίση, αυτό το ρεύμα προσφύγων, κατευθύνεται προς την Ευρώπη, όχι προς την Ελλάδα. Έτσι, το γεγονός ότι η Ελλάδα πρέπει να διαχειριστεί το πρόβλημα, αυτό έχει να κάνει με την έλλειψη αλληλεγγύης μεταξύ των Ευρωπαϊκών χωρών. Επομένως, θα έλεγα ότι η έμφαση δεν πρέπει να είναι στην Ελλάδα, αλλά στην Ευρώπη. Γιατί η Ελλάδα είναι κομμάτι της Ευρώπης. Και η απάντηση σε αυτό το πρόβλημα πρέπει να είναι ευρωπαϊκή, και όχι Ελληνική. Γιατί οι άνθρωποι έρχονται στην Ευρώπη. Όχι στην Ελλάδα. Το ότι τυχαίνει και φτάνουν στην Ελλάδα έχει να κάνει με το γεγονός ότι είναι η πρώτη χώρα στη σειρά.» (Συνέντευξη v.3 16/07/2017) ¹⁰

Στην προκειμένη περίπτωση, ενδιαφέρον προκαλεί η χρήση της λέξης «πρόβλημα» όσον αφορά τις μεταναστευτικές και προσφυγικές ροές, αλλά και το ότι η λύση του «προβλήματος» αυτού κρύβεται στον δίκαιο καταμερισμό τους μεταξύ των Ευρωπαϊκών κρατών, γεγονός που θα έδινε έτσι στο Ελληνικό κράτος την ευκαιρία να διαχειριστεί αποτελεσματικότερα έναν μικρότερο αριθμό αιτημάτων.

¹⁰ Μετάφραση της ερευνήτριας από τα Αγγλικά

5.2 Αντιφάσεις των προγραμμάτων αρωγής και φιλοξενίας:

Η ανασυγκρότηση και κριτική αποτίμηση του Λόγου των φορέων αναδεικνύει δύο αντιφάσεις στη διαμόρφωση και εφαρμογή των προγραμμάτων στεγαστικής αρωγής αιτούντων άσυλο.

A. Λόγος περί ένταξης με ταυτόχρονη χωρο-κοινωνική απομόνωση:

Η πρώτη αντίφαση, αφορά τον Λόγο περί κοινωνικής ένταξης αιτούντων άσυλο στην χώρα υποδοχής, με την ταυτόχρονη χωρο-κοινωνική απομόνωση των συμμετεχόντων σε προγράμματα στέγασης. Τα ερευνητικά ευρήματα έρχονται να επιβεβαιώσουν ότι στο ελληνικό περιβάλλον αναπαράγεται η αντίφαση που έχει διαγνωστεί σε άλλες Ευρωπαϊκές χώρες (βλ. Κεφάλαιο 2)., Στις συνεντεύξεις αναδύεται ένα ιδιότυπος «αντι-αστεακός» λόγος που ταυτίζει την κεντρική συγκέντρωση μεταναστών με την γκετοποίηση και αιτιολογεί την απομάκρυνση των αιτούντων άσυλο από τον αστικό ιστό, σύμφωνα με ιστορικά εμπεδωμένο πρότυπο εκτοπισμού των ανεπιθύμητων κατηγοριών στις παρυφές των πόλεων. Μπορεί ακόμη να επισημανθεί ότι η διασπορά γίνεται εσφαλμένα κατανοητή ως περιαστική χωροθέτηση αντί για διασπορά ή ποικιλομορφία εντός του αστικού ιστού. Στον αντι-αστεακό αυτό λόγο όμως υπάρχει και αντίλογος. Από τις τρεις οργανώσεις που συμμετείχαν στην έρευνα, η μία παρέχει στέγαση εντός αστικού ιστού, ενώ οι υπόλοιπες δύο διαθέτουν διαμερίσματα σε περιοχές εκτός πόλης.

Η οργάνωση που δραστηριοποιείται στο κέντρο της πόλης, διατείνεται ότι η κεντρικότητα της τοποθεσίας της δομής φιλοξενίας ενισχύει την επιτυχία της λειτουργίας της. Σύμφωνα με την συνεντευξιαζόμενη, η κεντρική τοποθεσία στέγασης διευκολύνει την πρόσβαση σε μια σειρά

από υπηρεσίες (όπως υπηρεσία Ασύλου) και σεμινάρια (εργασιακής κατάρτισης και εκμάθησης ελληνικών). Ταυτόχρονα, ενισχύει την αλληλόδραση και την δημιουργία νέων κοινωνικών δικτύων μεταξύ αιτούντων άσυλο με Έλληνες πολίτες, μέσω της φυσικής παρουσίας των πρώτων σε μια σειρά από δημόσιους χώρους στον αστικό ιστό. Εξίσου σημαντική για την ψυχική υγεία των επωφελούμενων είναι η επαφή των αιτούντων άσυλο με τα ήδη υπάρχοντα κοινωνικά δίκτυα που έχουν στην πόλη (κατά βάση προερχόμενα από την δική τους εθνοτική ομάδα). Ο ρόλος που διαδραματίζουν τα κοινωνικά δίκτυα στην διαδικασία ένταξης των αιτούντων άσυλο είναι κεντρικής σημασίας (Spicer 2008). Νεοεισερχόμενοι, στρέφονται στην εθνοτική τους κοινότητα για παροχή βοήθειας αναφορικά με διαδικασίες καταγραφής, στέγασης, μετάφρασης, ενώ παράλληλα ενισχύεται η αίσθηση του κοινωνικού ανήκειν στην νέα για αυτούς πραγματικότητα (Hynes 2011).

Οι δύο οργανώσεις που μισθώνουν διαμερίσματα εκτός αστικού ιστού, διατείνονται ότι απαραίτητη προτεραιότητα έχει η παροχή στέγασης και η απομάκρυνση των αιτούντων άσυλο από τα κέντρα. Παράλληλα, η τοποθεσία της στέγασης είναι σημαντική μόνο αναφορικά με τις υπηρεσίες που βρίσκονται κοντά. Με τις κατάλληλες υπηρεσίες σε κοντινή απόσταση, η τοποθεσία εκτός πόλης δεν δημιουργεί ζητήματα απομόνωσης, αντίθετα, συμβάλλει στην κοινωνική συνοχή και αποτρέπει τη δημιουργία «γκέτο προσφύγων» λόγω υψηλής συγκέντρωσης. Για τις οργανώσεις αυτές, η παροχή οποιαδήποτε μορφής στέγασης μακριά από κέντρα συνδέεται με την παροχή αξιοπρέπειας και κανονικότητας στους επωφελούμενους. Ο διασκορπισμός των αιτούντων άσυλο σε απομακρυσμένες τοποθεσίες, παρουσιάζεται εδώ σαν ένα μέσο αποφυγής υψηλής συγκέντρωσης προσφύγων, και ενίσχυσης της αλληλόδρασης των επωφελούμενων με τους Έλληνες πολίτες. Η παροχή στεγαστικής αρωγής, συνδέεται έτσι με τον ταυτόχρονο έλεγχο από πλευράς οργανώσεων πάνω στην καθημερινότητα των επωφελούμενων (Hynes 2011).

Η προσέγγιση αυτή δεν θίγει κάποια κεντρικά ζητήματα:

Η παροχή στέγασης δεν οδηγεί αυτόματα στην κοινωνική ένταξη. Σε πολλές περιπτώσεις, οι περιοχές που επιλέγονται χαρακτηρίζονται από υψηλά ποσοστά ανεργίας και υποβαθμισμένες συνθήκες στέγασης. Η υψηλή συγκέντρωση προσφύγων δεν οδηγεί αυτόματα στη δημιουργία «γκέτο», ενώ η συνεχής «μίξη» με τον γηγενή πληθυσμό δεν συνεπάγεται κοινωνική συνοχή και αρμονική συνύπαρξη. Όπως παρουσιάστηκε ήδη, μια σειρά από δεδομένα δείχνουν ότι η πολιτική του διασκορπισμού των αιτούντων άσυλο στο Ηνωμένο Βασίλειο έχει αποτύχει (Hall 2015). Στην προκειμένη περίπτωση, οι οργανώσεις φαίνεται να υποτιμούν τον ουσιώδη ρόλο που κατέχουν τα κοινωνικά δίκτυα των αιτούντων άσυλο στην προσαρμογή στην νέα τους ζωή (Hynes 2011). Ταυτόχρονα, μοιάζουν να παίρνουν σαν δεδομένο ότι η παρουσία αιτούντων άσυλο σε μικρές κοινότητες εκτός πόλης προωθεί την κοινωνική συνοχή και την αρμονική συνύπαρξη με την κοινότητα υποδοχής, τη στιγμή που μια σειρά από έρευνες εξετάζουν ρατσιστικές συμπεριφορές σε βάρος αιτούντων άσυλο από κατοίκους περιοχών (Hynes 2011). Τέλος, με δεδομένο ότι το Ελληνικό μοντέλο πρόνοιας αποτελεί μια παραλλαγή του Συντηρητικού μοντέλου, η πρόσβαση στην αγορά εργασίας είναι κεντρική για την απόκτηση δικαιωμάτων. Ωστόσο, τόσο σεμινάρια εργασιακής κατάρτισης όσο και μαθήματα της ελληνικής γλώσσας πραγματοποιούνται σε κεντρικές τοποθεσίες στη Θεσσαλονίκη, πολλές φορές δύσκολα προσιτές από τις επιλεγμένες τοποθεσίες στέγασης. Συνεντευξιαζόμενη ανέφερε ότι ένα μεγάλο κομμάτι των Ελλήνων δεν έχει την οικονομική δυνατότητα να κατοικεί στην Θεσσαλονίκη, και το ίδιο ισχύει για τους αιτούντες άσυλο. Η δήλωση αυτή ωστόσο μοιάζει να υπονοεί ότι αιτούντες άσυλο και Έλληνες πολίτες βρίσκονται στο ίδιο σημείο εκκίνησης και διαθέτουν ίσες ευκαιρίες κοινωνικής συμμετοχής, ακόμα και εκτός αστικού ιστού. Αγνοεί ωστόσο την κεντρικότητα της οικογένειας και των κοινωνικών δικτύων στην παροχή κοινωνικής προστασίας και δυνατότητας κοινωνικής συμμετοχής σε χώρες του

Ευρωπαϊκού Νότου (Esping Andersen 1999), αλλά και το γεγονός ότι οι αιτούντες άσυλο στερούνται και των δύο.

B. Ιεράρχηση δικαιωμάτων με βάση το νομικό καθεστώς και την ευαλωτότητα:

Η δεύτερη αντίφαση αφορά στην διαστρωμάτωση των δικαιωμάτων και των κοινωνικών παροχών ανάλογα με το νομικό καθεστώς των επωφελούμενων. Τόσο ο Castles (2003) όσο και η Sainsbury (2006) εντοπίζουν διακυμάνσεις στην κατανομή δικαιωμάτων, και έναν διαχωρισμό μεταξύ άξιων και ανάξιων επωφελούμενων (deserving-underserving). Η νομική κατοχύρωση των αναγνωρισμένων προσφύγων τους φέρνει σε πλεονεκτικότερη θέση σε σχέση με τους αιτούντες άσυλο, καθώς οι δεύτεροι αναμένουν απόφαση σχετικά με το αίτημά τους για διεθνή προστασία.

Η αναδυόμενη, αν και ρευστή, ιεραρχία δικαιωμάτων βασίζεται όχι τόσο στην νομική κατάσταση των επωφελούμενων αλλά στην ευαλωτότητά τους. Ιεράρχηση εντοπίζεται τόσο μεταξύ της ομάδας των αιτούντων άσυλο με άλλες ομάδες, αλλά και στο εσωτερικό της ίδιας της ομάδας, με τους πιο ευάλωτους να απολαμβάνουν περισσότερα προνόμια. Έτσι, παρότι όλοι οι αιτούντες άσυλο δικαιούνται πρόσβαση σε στέγαση, λόγω περιορισμένων διαμερισμάτων, προτεραιότητα δίνεται στους πλέον ευάλωτους. Ο διαχωρισμός αυτός, υπονομεύει τη διαδικασία κοινωνικής ένταξης για τους αιτούντες άσυλο που μένουν αποκλεισμένοι από στεγαστική αρωγή, καθώς βρίσκονται εκτεθειμένοι τον κίνδυνο έλλειψης στέγης, ή παραμένουν σε κέντρα ταυτοποίησης, κάτω από ανθυγιεινές συνθήκες διαβίωσης. Εντοπίζεται έτσι ένα κενό μεταξύ θεσμικής κατοχύρωσης και εφαρμογής της νομοθεσίας, ίδιου του μοντέλου πρόνοιας των χωρών του Ευρωπαϊκού Νότου (Bolzoni et al 2015).

Το παράδοξο που εντοπίζεται σε σχέση με την διεθνή βιβλιογραφία, αφορά την υπόθεση ότι αναγνωρισμένοι πρόσφυγες έχουν πλεονεκτικότερη θέση από τους αιτούντες άσυλο (Sainsbury 2006). Από τα ερευνητικά ευρήματα, προκύπτει ότι στην περίπτωση της Ελλάδας

οι αιτούντες άσυλο λαμβάνουν στην πραγματικότητα πολύ μεγαλύτερη βοήθεια σε σχέση με τους αναγνωρισμένους πρόσφυγες. Όλες οι εμπλεκόμενες οργανώσεις επισήμαναν παντελή απουσία κρατικής μέριμνας για αναγνωρισμένους πρόσφυγες, ενώ οι δράσεις των ίδιων αφορούν αιτούντες άσυλο. Έτσι, αιτούντες άσυλο στην Ελλάδα έχουν δικαίωμα σε στέγαση ενώ ταυτόχρονα λαμβάνουν οικονομική αρωγή από το πρόγραμμα cash assistance της Ύπατης Αρμοστείας, ενώ αναγνωρισμένοι πρόσφυγες καλούνται να καλύψουν μόνοι τους τις ανάγκες τους αυτές, μέσω εύρεσης εργασίας και στέγασης. Οι αναγνωρισμένοι πρόσφυγες στην Ελλάδα έχουν δικαίωμα συμμετοχής στην αγορά εργασίας αλλά και ίσα δικαιώματα πρόσβασης σε επιδόματα πρόνοιας με τους Έλληνες πολίτες. Το παράδοξο αυτό μπορεί να εξηγηθεί με δύο τρόπους:

Όπως αναφέρεται στην διεθνή βιβλιογραφία, τα κράτη του Ευρωπαϊκού Νότου διαθέτουν λιγότερα ανεπτυγμένα προνοιακά καθεστώτα, σε σχέση με αυτά του Ευρωπαϊκού Βορρά (King 2000, Mingione 1995). Όσον αφορά την πρόσβαση σε δικαιώματα, οι αναγνωρισμένοι πρόσφυγες στην Ελλάδα βρίσκονται αντιμέτωποι με ένα μεγάλο θεσμικό κενό. Στην περίπτωση των Ελλήνων πολιτών, το κενό αυτό σε επίπεδο προνοιακής μέριμνας καλείται να καλύψει η οικογένεια (Karamessini 2007). Έτσι, οι αναγνωρισμένοι πρόσφυγες βρίσκονται στην πραγματικότητα σε εξαιρετικά επισφαλή θέση, καθώς τους παρέχεται μεν θεσμική κατοχύρωση, χωρίς ωστόσο να υπάρχει στην πραγματικότητα το αντίστοιχο θεσμικό πλαίσιο. Το γεγονός ότι νομικά έχουν ίσες αξιώσεις και πρόσβαση σε επιδόματα πρόνοιας με τους Έλληνες πολίτες τους καθιστά στα μάτια του κράτους λιγότερο ευάλωτους σε σχέση με τους αιτούντες άσυλο.

Όπως προκύπτει από τα ευρήματα της έρευνας, ο λόγος που οι αιτούντες άσυλο στην Ελλάδα φαίνεται να απολαμβάνουν περισσότερες παροχές σε σχέση με τους αναγνωρισμένους πρόσφυγες, είναι ο κεντρικός ρόλος της Ύπατης Αρμοστείας στη διαμόρφωση των πολιτικών απομάκρυνσης από τα κέντρα κράτησης και η δραστηριοποίηση Ελληνικών και διεθνών

ανθρωπιστικών οργανώσεων. Η πολιτική της Ύπατης Αρμοστείας δημιουργεί ένα προσωρινό πλέγμα παροχών με κριτήριο την ευαλωτότητα διακρίνοντας έτσι επιμέρους κατηγορίες μεταξύ εκτοπισμένων μεταναστών (βλ. Faist 2017). Η μεταφορά και ενθήκευση της πολιτικής της Ύπατης Αρμοστείας σε συνέργεια με ανθρωπιστικές οργανώσεις δημιουργεί δηλαδή θύλακες περιορισμένων δικαιωμάτων εντός της εθνικής επικράτειας. Οι θύλακες όμως αυτοί δημιουργούν προσωρινές περιοχές ασφάλειας για ένα μόνο τμήμα των εκτοπισμένων μεταναστών. Οι περιοχές καταστολής ή αμέλειας κατεξοχήν παραμένουν στην αρμοδιότητα του εθνικού κράτους. Προγράμματα στεγαστικής και οικονομικής αρωγής προς αιτούντες άσυλο στην Ελλάδα βρίσκονται υπό την Αιγίδα της Ύπατης Αρμοστείας, σε συνεργασία με το Ελληνικό κράτος. Όπως επισήμανε συνεντευξιαζόμενη, μια ενδεχόμενη αποχώρηση της Ύπατης Αρμοστείας από το πεδίο, θα ακύρωνε στην ουσία κάθε δράση και πρόγραμμα στεγαστικής και οικονομικής αρωγής.

Κεφάλαιο 6: Συμπεράσματα.

Η παρούσα εργασία επικεντρώθηκε στην καταγραφή και ανάλυση επίσημων προγραμμάτων στεγαστικής αρωγής για αιτούντες άσυλο στην Ελλάδα. Στόχος ήταν η αποσαφήνιση του περιεχομένου των προγραμμάτων αυτών, των επιδιώξεών τους, αλλά και η διερεύνηση δύο κεντρικών αντιφάσεων, όπως παρουσιάστηκαν στο θεωρητικό πλαίσιο της εργασίας: Η πρώτη αντίφαση εντοπίζεται μεταξύ Λόγου για κοινωνική ένταξη των αιτούντων άσυλο, και ταυτόχρονο χωρο-κοινωνικό περιορισμό τους. Μια σειρά από ερευνητές, επισημαίνουν ότι στην πλειοψηφία των περιπτώσεων, η στέγαση των αιτούντων άσυλο λαμβάνει χώρα σε απομακρυσμένες ή και υποβαθμισμένες περιοχές, εκτός αστικού ιστού, και σε χαμηλής ποιότητας κτίρια, γεγονός που υπονομεύει την δυνατότητα κοινωνικής ένταξης και συμμετοχής, αφού απομακρύνει τους επωφελούμενους από υπηρεσίες και κοινωνικά δίκτυα (Sassen 1996, Phillimore and Goodson 2005, Goodall 2011, Hynes 2011, Spicer 2008, Bolzoni et al. 2015, Kreichauf 2014).

Από τα ερευνητικά ευρήματα, προκύπτει ότι στην πλειοψηφία τους, τα διαθέσιμα κτίρια βρίσκονται όντως εκτός αστικού ιστού, σε απομακρυσμένες περιοχές. Οι συμμετέχοντες στην έρευνα, επιχειρηματολόγησαν υπέρ του διασκορπισμού των αιτούντων άσυλο, ως ένα μέσο προώθησης της ανάμειξης με τους Έλληνες πολίτες, και έτσι, της καλύτερης κοινωνικής τους ένταξης. Παράλληλα, υποστηρίζουν ότι η απομακρυσμένη τοποθεσία στέγασης, δεν επηρεάζει αρνητικά τη δυνατότητα κοινωνικής συμμετοχής, εφόσον υπάρχει πρόσβαση σε μέσα μαζικής μεταφοράς και υπηρεσίες που ανταποκρίνονται στις βασικές ανάγκες των επωφελούμενων. Σε κάθε περίπτωση, προτεραιότητα δίνεται στην ίδια την παροχή στέγασης, και την απομάκρυνση των πιο ευάλωτων των αιτούντων άσυλο από τα κέντρα κράτησης και ταυτοποίησης.

Τα ευρήματα ωστόσο είναι αντιφατικά, καθώς συνεντευξιαζόμενη που εργάζεται σε δομή φιλοξενίας σε κεντρική περιοχή, αποδίδει την επιτυχία της δομής αυτής στην κεντρική της τοποθεσία.

Η δεύτερη αντίφαση με την οποία ασχολήθηκε η έρευνα είναι η διαστρωμάτωση που εντοπίζεται σε επίπεδο δικαιωμάτων, ανάλογα με το νομικό καθεστώς των επωφελούμενων. Αντλώντας από την θεωρία του Esping – Andersen η Sainsbury παρουσιάζει την ιεραρχία αυτή μέσω της σύνδεσης καθεστώτων πρόνοιας και καθεστώτων μεταναστευτικής πολιτικής. (Sainsbury 2006). Ερευνητές όπως η Sales (2002) εντοπίζουν διακρίσεις μεταξύ άξιων και ανάξιων (deserving and undeserving) επωφελούμενων. Έτσι, επισημαίνει ότι άτομα που έχουν λάβει ήδη καθεστώς πρόσφυγα απολαμβάνουν περισσότερα προνόμια λόγω της σταθερότητας του καθεστώτος τους. Αντίθετα, οι αιτούντες άσυλο, όντας σε μια κατάσταση αναμονής, βρίσκονται πολύ συχνά αποκλεισμένοι από υπηρεσίες και προνοιακές παροχές.

Τα ερευνητικά ευρήματα επιβεβαιώνουν την διαστρωμάτωση δικαιωμάτων, φέρνοντας στην επιφάνεια το εξής παράδοξο: οι αναγνωρισμένοι πρόσφυγες έχουν ίσες αξιώσεις με τους Έλληνες πολίτες σε επίπεδο κρατικής προστασίας, ωστόσο βρίσκονται αντιμέτωποι με ένα θεσμικό κενό, γεγονός που στην πραγματικότητα τους καθιστά πιο ευάλωτους από τους αιτούντες άσυλο.

Οι αιτούντες άσυλο, αναγνωρίζονται θεσμικά ως ευάλωτη κοινωνική ομάδα, ωστόσο κατά βάση η αρωγή που λαμβάνουν γίνεται μέσω της δράσης οργανώσεων, που καλύπτουν τα κρατικά κενά. Η αρωγή που λαμβάνουν χαρακτηρίζεται από επισφάλεια, καθώς μια πιθανή παύση δράσεων από πλευράς οργανώσεων θα σήμαινε στην ουσία παύση αρωγής. Σε κάθε περίπτωση, έχουν κατοχυρωμένα δικαιώματα τα οποία στερούνται οι αναγνωρισμένοι πρόσφυγες (όπως το δικαίωμα σε στέγαση), ενώ μέσω της Ύπατης Αρμοστείας, έχουν

πρόσβαση σε οικονομική αρωγή μέσω επιδόματος, το οποίο διαρκεί έως 6 μήνες μετά την έγκριση του αιτήματος για παροχή ασύλου.

Το παράδοξο αυτό, όσον αφορά την ευάλωτη θέση των αναγνωρισμένων προσφύγων, εξηγείται αν λάβει κανείς υπόψη του τις ιδιαιτερότητες που παρουσιάζει το Ελληνικό μοντέλο πρόνοιας, το οποίο βρίσκεται ακόμα σε πρώιμο στάδιο ανάπτυξης. Το μοντέλο αυτό, όπως και τα υπόλοιπα Νότιο-ευρωπαϊκά μοντέλα πρόνοιας, χαρακτηρίζεται μεταξύ άλλων από ασυνέπεια μεταξύ θεσμικής κατοχύρωσης και έμπρακτης εφαρμογής, και την κεντρική θέση της οικογένειας στην παροχή προνοιακής βοήθειας (Espring- Andersen 1999, King 2000, Mingione 1995).

Στην πράξη, τα χαρακτηριστικά αυτά εξηγούν γιατί παρότι όλοι οι αιτούντες άσυλο έχουν δικαίωμα σε στέγαση, προτεραιότητα δίνεται μόνο στους πλέον ευάλωτους, με αποτέλεσμα να δικαίωμα των υπολοίπων να μην αναγνωρίζεται. Εξηγεί επίσης το θεσμικό κενό που υπάρχει σε επίπεδο παροχών αφότου κάποιος λάβει καθεστώς πρόσφυγα. Έχοντας τις ίδιες αξιώσεις με ευάλωτους Έλληνες πολίτες σε επιδόματα, οι αναγνωρισμένοι πρόσφυγες στην Ελλάδα στερούνται κάτι κεντρικό, την οικογένεια, η οποία στην περίπτωση των Ελλήνων πολιτών μεριμνά και αντισταθμίζει τις κρατικές ελλείψεις, μέσω της παροχής αρωγής στα μέλη της.

Τα θεσμικά κενά που εντοπίζονται, υπονομεύουν κάθε ουσιαστική προσπάθεια για ένταξη και συμμετοχή. Κάθε πιθανό βήμα προς την ένταξη των αιτούντων άσυλο που επιχειρείται από πλευράς οργανώσεων, είναι καταδικασμένο να αποβεί μάταιο, εξαιτίας του θεσμικού κενού για τη στήριξη των αναγνωρισμένων προσφύγων. Στην πράξη, οι ελλείψεις αυτές αναμένεται να γίνουν αισθητές τους επόμενους μήνες, με την αύξηση του αριθμού των αναγνωρισμένων προσφύγων στην Ελλάδα, αλλά και τη μετάβαση της ευθύνης για στέγαση και ένταξη από την Ύπατη Αρμοστεία στο Ελληνικό κράτος. Έτσι, η διερεύνηση της εξέλιξης αυτής παρουσιάζει μεγάλο ερευνητικό ενδιαφέρον, όπως επίσης και η διερεύνηση της εμπειρίας που

διαμορφώνουν οι ίδιοι οι επωφελούμενοι που συμμετέχουν (ή αποκλείονται) από τα προγράμματα αυτά.

Προκύπτει επομένως ότι αναγκαία είναι η ανάπτυξη ενός θεσμικού πλαισίου που θα μπορεί να αναγνωρίσει την ευαλωτότητα τόσο των αιτούντων άσυλο όσο και των αναγνωρισμένων προσφύγων, και να παρέχει ουσιαστική βοήθεια μέσω πολιτικών στήριξης. Η στήριξη αυτή, θα πρέπει να μην περιορίζεται σε επιδοματικό χαρακτήρα (ο οποίος αν και αναγκαίος δεν επαρκεί), αλλά να περιλαμβάνει και δράσεις για την ένταξη των επωφελούμενων στην Ελληνική κοινωνία.

Μεταξύ άλλων, οι δράσεις αυτές μεταφράζονται σε μαθήματα εκμάθησης της Ελληνικής γλώσσας, συμμετοχή σε σεμινάρια επαγγελματικής κατάρτισης, στέγαση σε ασφαλή, και κεντρική τοποθεσία (για περισσότερες ευκαιρίες πρόσβασης στην αγορά εργασίας, σε υπηρεσίες και κοινωνικά δίκτυα). Το πλέον σημαντικό ωστόσο, είναι οι δράσεις αυτές να χαρακτηρίζονται από σταθερότητα και συνέπεια, δημιουργώντας έτσι μια νέα, σταθερή πραγματικότητα για τους επωφελούμενους. Αντίστοιχα, σε επίπεδο πολιτικών, είναι σημαντικό να αναγνωρίζει κανείς ότι η δημιουργία και ψήφιση πολιτικών είναι το πρώτο μόνο βήμα, το οποίο δεν οδηγεί αυτόματα σε κοινωνική προστασία, αν δεν ακολουθεί η συνεπής εφαρμογή τους.

Βιβλιογραφικές παραπομπές.

- Anderson, B. (2017). 'Towards a new politics of migration?'. *Ethnic and Racial Studies*, 40(9), 1527-1537.
- Arapoglou V.P and Maloutas Th. (2011) 'Segregation, inequality and marginality in context: the case of Athens.' *The Greek review of social research*, 136: 135-155
- Arapoglou V.P and Gounis K. (2017) 'Contested Landscapes of Poverty and Homelessness in Southern Europe: Reflections from Athens', Palgrave
- Asylum in Europe, (2017) www.asylumineurope.org 'Country Reports', Online access, September 2017
- Bolzoni M., Gargiulo E. and Manocchi M. (2015) 'The social consequences of the denied access to housing for refugees in urban settings: the case of Turin, Italy.' *International Journal of housing policy*, 15(4):400-417
- Braun, V. and Clarke, V. (2006) 'Using thematic analysis in psychology.' *Qualitative Research in Psychology*, 3 (2). pp. 77-101
- Castles S. (2002) 'Migration and community formation under conditions of Globalization.' *IMP Vol.36(4)*: 1143-1168
- Castles S. (2003) 'Towards a sociology of Forced Migration and Social Transformation.' SAGE, London, Thousand Oaks, New Delhi
- Castles S. (2004) 'Why migration policies fail.' *Ethnic and Racial Studies Vol.27(2)*: 205-227
- Castles, S. (2017). 'Migration policies are problematic—because they are about migration.' *Ethnic and Racial Studies*, 40(9), 1538-1543.
- Esping-Andersen, G. (1999). 'Social Foundations of Post-industrial Economies', Oxford: Oxford University Press.
- Faist, Th. (2017) 'The moral polity of forced migration.' *Ethnic and Racial Studies*: 1-12.
- Geddes, A., & Scholten, P. (2016). 'The politics of migration and immigration in Europe.' Sage.
- Gill N. (2009) 'Governmental mobility: the power effects of the movement of detained asylum seekers around Britain's detention estate.' *Journal of Political Geography*, 28: 186-196
- Goodall C. (2011) 'Sanctuary and solidarity: urban community responses to refugees and asylum seekers on three continents.' UNHCR Policy Development and Evaluation Service, Research Paper no. 221
- Hall S. (2015) 'Migrant urbanisms: ordinary cities and everyday resistance.' *Journal of Sociology*, vol49(5): 853-869

Hynes P. (2011) 'The dispersal and social exclusion of asylum seekers; between liminality and belonging.' The Policy Press

Kandyliis, G. (2015). 'Levels of segregation, lines of closure: The spatiality of immigrants' social exclusion in Athens. *Local Economy*, 30(7), 818-837.

Karamessini M. (2007) 'The Southern European social model: changes and continuities in recent decades.' *International Institute for Labour Studies*

King R. (2000) 'Southern Europe in the Changing Global Map of Migration.' In 'Eldorado or Fortress? Migration in Southern Europe.' Palgrave

Kreichauf R. (2014) 'The fortress European City: the socio-spatial exclusion of Asylum seekers in Copenhagen, Madrid and Berlin.' 54th Congress of the European Regional Science Association: 'Regional development and globalization: Best practices', St. Petersburg, Russia

Lazaridis, G. (2016). 'Security, insecurity and migration in Europe.' Routledge.

Martin C. (2015) 'Southern Welfare States: Configuration of the Welfare Balance between State and the Family.' *Campus. Southern Europe? Italy, Spain, Portugal and Greece from the 1950s until the present day.*

Mingione, E. (1995) 'Labour Market Segmentation and Informal Work in Southern Europe', *European Urban and Regional Studies* 2 (2): 121–143.

Mingione, E. (1998). *The Social and Historical Construction of the models of Industrial Development. In Space, Inequality and Difference from " Radical" to " Cultural Formations"*, the Aegean Seminars 1996, Proceeding, Athens (pp. 82-106).

Morris L. (2010) 'Asylum, Welfare and the Cosmopolitan Ideal. A sociology of right.' Routledge

Phillimore J. and Goodson L. (2006) 'Problem or opportunity? Asylum seekers, refugees, employment and social exclusion in deprived Urban Areas.' *Urban Studies*, vol.43(10): 1715-1736

Reuters (2017) <http://www.reuters.com> 'World News: <http://www.reuters.com/article/us-europe-migrants-greece/third-migrant-dies-in-a-week-in-harsh-greek-camp-conditions-idUSKBN15E1GW>' Online access September 2017

Sainsbury D. (2006). 'Immigrants' Social Rights in Comparative Perspective: Welfare Regimes, Forms of Immigration and Immigration Policy Regimes.' *Journal of European Social Policy* 16 (3): 229–44.

Sainsbury D. (2012) 'Welfare States and Immigrant Rights: The Politics of Inclusion and Exclusion.' Oxford: Oxford University Press.

Sales R. (2002) 'The deserving and the underserving? Refugees, asylum seekers and welfare in Britain.' *SAGE*. Vol.22(3): 456-478

- Sassen S. (1996) 'Losing control? Sovereignty in an age of globalization.' Columbia University Press.
- Spicer N. (2008) 'Places of exclusion and inclusion: Asylum-seeker and refugee experiences of Neighbourhoods in the UK' *Journal of Ethnic and Migration Studies*, 34:3. 491-510
- Steward E. (2009) 'The integration and onward migration of refugees in Scotland: a review of the evidence.' UNHCR, Policy Development and Evaluation Service, Research paper no. 174
- Swedish Migration Agency, (2017) www.migrationsverket.se 'Protection and Asylum in Sweden' Online access September 2017
- Triandafyllidou A. (2000) 'Racists? Us? Are you joking? The Discourse of Social Exclusion of Immigrants in Greece and Italy.' In 'Eldorado or Fortress? Migration in Southern Europe.' Palgrave.
- UK Parliament, (2017) <http://researchbriefings.parliament.uk> 'Publications and Records: Policy on the dispersal of asylum seekers.' Online access July 2017
- UNHCR (2017), <http://unhcr.gr/sites> 'Europe Refugee Emergency - weekly map indicating capacity and occupancy.' Online access October 2017
- UNHCR (2017), <http://data2.unhcr.org> 'Mediterranean Situation'. Online access September 2017
- UNHCR (2017), <http://refucomm.com> 'Cash assistance program in Greece.' Online access September 2017
- UNHCR (2017), <https://data2.unhcr.org> 'Greece data snapshot – 23 August 2017' Online access September 2017
- Van Kempen R. and Wissink B. (2014) 'Between places and flows: Towards a New Agenda for neighbourhood Research in an age of mobility.' *Geografiska Annaler, Series B, Human Geography* 96(2): 95-108
- Ελληνική Υπηρεσία Ασύλου (2017) <http://asylo.gov.gr/> 'Ζητώντας Άσυλο' 'Το Άσυλο στην Ελλάδα' Online access August 2017
- Συνήγορος του πολίτη, (2017) <https://www.synigoros.gr> 'Συνήγορος για τον μετανάστη, τον πρόσφυγα, τον ομογενή: Νομοθεσία – Εγκύκλιοι.' Online access July 2017
- Τσιώλης Γ. (2015) 'Ανάλυση ποιοτικών δεδομένων: διλήμματα, δυνατότητες, διαδικασίες.' Στο Γ. Πυργιωτάκης & Χρ. Θεοφιλίδης (επιμ.) *Ερευνητική Μεθοδολογία στις Κοινωνικές Επιστήμες και στην Εκπαίδευση. Συμβολή στην επιστημολογική θεωρία και την ερευνητική πράξη*. Αθήνα: Πεδίο. Σελ. 473-498.

Δηλώνω ρητά ότι, σύμφωνα με το άρθρο 8 του Ν. 1599/1986 και τα άρθρα 2,4,6 παρ. 3 του Ν. 1256/1982, η παρούσα εργασία αποτελεί αποκλειστικά προϊόν προσωπικής εργασίας και δεν προσβάλλει κάθε μορφής πνευματικά δικαιώματα τρίτων και δεν είναι προϊόν μερικής ή ολικής αντιγραφής, οι πηγές δε που χρησιμοποιήθηκαν περιλαμβάνονται στις βιβλιογραφικές αναφορές.